

ISSN 1311-3321

РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „Ангел Кънчев“
UNIVERSITY OF RUSE „Angel Kanchev“

Филиал – Силистра
Silistra Branch

СБОРНИК ДОКЛАДИ
на
СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’11

СБОРНИК ДОКЛАДОВ
СТУДЕНЧЕСКОЙ НАУЧНОЙ СЕСИИ – СНС’11

PROCEEDINGS
of
the SCIENTIFIC STUDENT SESSION – SSS’11

Русе
Ruse
2011

Сборникът включва докладите, изнесени на студентската научна сесия **СНС'11**, организирана и проведена във **Филиал - Силистра** на Русенския университет "Ангел Кънчев".

Докладите са отпечатани във вида, предоставен от авторите им.

Доклады опубликованы в виде, предоставленном их авторами.

The papers have been printed as presented by the authors.

ISSN 1311-3321

Copyright ©

♦ **СТУДЕНТСКАТА НАУЧНА СЕСИЯ** се организира от **АКАДЕМИЧНОТО РЪКОВОДСТВО** и **СТУДЕНТСКИЯ СЪВЕТ** на **РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ (РУ)** с цел да се предостави възможност на студенти и докторанти да популяризират основните резултати от своята учебно-изследователска работа и да обменят опит.

♦ **ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ:**

• **Съпредседатели:**

проф. д.т.н. Христо Белоев – РЕКТОР на РУ
Александър Стойчев – ПРЕДСЕДАТЕЛ на СС

• **Научни секретари:**

доц. д-р Ангел Смикаров – Заместник-ректор на РУ
ASmrikarov@uni-ruse.bg
Мирослав Петков – Заместник-председател на СС
mirko_b88@abv.bg

• **Членове:**

Факултет „Аграрно индустриален”

доц. д-р Чавдар Везиров
vezirov@uni-ruse.bg
Цветелина Василева
cvete@abv.bg

Факултет „Машинно технологичен”

доц. д-р Стоян Стоянов
sgstoyanov@uni-ruse.bg
Виктория Карачорова
Vickie_best@abv.bg

Факултет „Електротехника, електроника, автоматика”

доц. д-р Русин Цонев
rtzonev@uni-ruse.bg
Филип Трифонов
filman@abv.bg

Факултет „Транспортен”

доц. д-р Валентин Иванов
vdivanov@uni-ruse.bg
Павел Павлов
pawel_pavlov@abv.bg

Факултет “Бизнес и мениджмънт”

доц. д-р Юлиана Попова

jprorova@uni-ruse.bg

Виктория Ангелова

viktoriya.angelova88@gmail.com

Факултет „Юридически”

гл.ас. Боряна Милкова

b.milkova@mail.bg

Миглена Маринова

megs90@abv.bg

Факултет „Природни науки и образование”

доц. д-р Петър Сигалов

sigalov@ami.uni-ruse.bg

Благовест Николов

blago_nikolov_86@abv.bg

Факултет „Обществено здраве”

гл.ас. д-р Стефан Янев

jane6_bg@yahoo.com

Александър Атанасов

raceface@abv.bg

Филиал Разград

гл.ас. д-р Цветан Димитров

tz_dimitrow@abv.bg

Деница Бонева

deni4ka_boneva@abv.bg

Филиал Силистра

гл.ас. Галина Лечева

Lina_Lecheva_bg@abv.bg

0897 912 702

Мариела Иванова

Mariela_ss@abv.bg

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Пленарен доклад

Възпитаващото обучение в „Европа на познанието” или магията да сееш мъдрост

автор: гл. ас. докт. Галина Лечева

7

СЕКЦИЯ

Хуманитарни науки

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

1. **“Медея” – нов етап в развитието на древногръцката драма** 16
автор: Ваня Проданова и Зюмбюл Хасанова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
2. **Детство Иисусово – неканоничен аналог на средновековната картина за свят в старобългарската книжнина** 21
автор: Зорница Йорданова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
3. **“Книга за Енох” – неканоничен аналог на християнския разказ за структурата на света** 27
автор: Мерал Вехби
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
4. **Зографското евангелие – старобългарски книжовен паметник** 32
автор: Мирена Костова
научен ръководител: доц. Тодорка Георгиева
5. **Симеоновите сборници и славянското средновековно просвещение** 37
автор: Красимира Милкова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
6. **Охридската книжовна школа и ораторската школа на Климент Охридски** 40
автор: Доника Петрова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
7. **Шекспир и неговият „Сън в лятна нощ”** 45
автор: Нели Николова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
8. **Рицарят като мяра за човешкото в средновековната литература** 50
автор: Станимира Станчева
научен ръководител: гл.ас. докт. Галина Лечева
9. **Отношението между класицистичната теория и практика. Норми за правилност на трагедията** 54
автор: Антония Антонова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева
10. **Социалната история на Франция в романа на Мопасан „Бел Ами”.** 59
автор: Мариела Иванова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

СЕКЦИЯ**„Природни и технически науки”**

1. **Възможности на програмата DIESEL – RK за термодинамично пресмятане на двигатели с вътрешно горене** 62
автор: гл. ас. докт. инж. Валентин Пеев Петров
научен ръководител: доц. д-р инж. Христо Кънчев Станчев

СЕКЦИЯ**„Педагогика, психология, методика”**

1. **Професионални стандарти за учители в Англия** 67
гл.ас. докт. Диана Петрова Железова
научен ръководител: проф. д.п.н. Яна Мерджанова
2. **Обобщителен урок с вградени интерактивни методи и техники по предмета "Човекът и природата" в VI клас** 72
автор: докт. Теменужка Богданова Бухчева
научен ръководител: доц. Тодорка Стефанова
3. **Модел на интерактивен урок върху обобщената тема „Механична сила” по предмета "Човекът и природата" в VI клас** 78
автор: Елис Иблям Рамадан
научен ръководител: гл. ас. докт. Теменужка Богданова

Пленарен доклад

Възпитаващото обучение в „Европа на познанието” или магията да сееш мъдрост

автор: гл. ас. докт. Галина Лечева

научен ръководител: проф. Петър Петров (СУ)

*„Дай на гладния риба и ще го нахраниш за цял ден.
Научи го да лови риба и ще го нахраниш за цял живот.”
Еврейска поговорка*

Abstract: Starting from the presumption that school as a social organization is committed to producing good intellectual capital, the report attempts to construct a set of teaching "tricks" that when applied to the learning process optimize human relationships in the school environment and promote creative activities. The report studies the impact on skills for creative behavior, rationalization, for supporting understanding and application of knowledge in different educational situations to create a comprehensive picture of the world with clear horizontal and vertical relationships.

ВЪВЕДЕНИЕ

Кризата на съвременната образователна система е част от глобалната криза, от ориентацията към отчетливо разграничаване на хуманитарните от естественонаучните дисциплини – подход без хоризонтални връзки, водещ не само до фрагментарна картина на света, който ни заобикаля, но и до деформираното възприемане на тази картина, поради непознаване на цялото.

Днес учените признават съществуването на две култури, използващи различни езици, критерии и ценности – културата на природните науки и културата на хуманитарните науки. Увлечено от мощта на абстрактния интелект, човечеството е забравило принципа за единство с окръжаващия ни свят, не се осъзнава мисията ни на съавтори на космическата еволюция. Съвременният свят отново изживява краха на ренесансовия титанизъм, разбира утопичността на антропоцентризма. Днес са популярни призови за съхраняване на националната идентичност, за връщане към природата, възраждане на религията. Всички те - различни на пръв поглед, имат общ корен – носталгия по духовно здравия социум, живеещ в хармония с природата. Пред загрижените за бъдещето на човечеството хора стои въпросът: „Възможно ли е изграждането на такъв тип общество в съвременния свят без съществени загуби на материален и културен потенциал?»

За да се открие правилният път към отговора на този въпрос, трябва да се смени образователната парадигма. В наше време образованието трябва да осигури не само възпроизводство на компетенциите, но и ефективното им прилагане в реалния живот, в производството на блага. Затова преподаването на знания не трябва да се ограничава до предаване на информация, а в него да се включи усвояването на всички процедури, подобряващи способността за свързване на полетата на различните науки и изкуства с цел благоденствието на обществото.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Образът на “идеалния учител”, винаги се е свързвал с определен тип поведение, който учениците да ползват за пример. Ефективният педагог има огромно въздействие върху личностното развитие на своите ученици – както чрез преподаването си, така и чрез поведението си в училищна и неформална среда. Децата притежават интуицията да разгадват истинската същност на човека срещу тях и да следват неговия маниер на поведение, а не думите, които изрича.

Ефективният педагог формира характера на своите ученици в съгласие с житейските ценности, които сам изповядва. Затова неговата най-голямата отговорност е да познае себе си и да работи за самоусъвършенстването на личността си – и интелектуално, и духовно.

Според немалко научни прогнози, публикувани в специализирани издания и в INTERNET, образователната система на XXI век ще съдържа окрупнени информационни единици, способност да се мисли от 2 до 5 пъти по-бързо, развитие на цялостното мислене в противовес на аналитичното линейно мислене, овладяване на два и повече езика едновременно, грижа за всеки индивид с акцент върху неговите способности, уникалност и неповторимост, естетизация на жизнената среда. Новите модели за обучение ще са ориентирани към разгръщане на цялостната личност, към саморефлексия и самонастройка, водещи към високо качество на живот. Когато човек иска да промени живота си, задължително трябва да промени начина си на мислене. В свитък девети на "Тора" пише: *"Мечтите ми не струват нищо, плановете ми са бъркотия, целите - невъзможни. Всички са без стойност, ако не ги последва действие."*

Добилото популярност през втората половина на XX век невро-лингвистично програмиране, предлага поведенчески модели на хора с високо ниво на успех в живота. То работи с начина на мислене, от който зависи всичко, което ни се случва. Моделирайки процеса на мислене, възникването и развитието на чувствата и убежденията, НЛП разглежда всички измерения на човешкия опит. И преди всичко НЛП се занимава с процеса на общуване – общуването на човек със самия себе си и с другите хора. Постигането на съгласуваност и успешно взаимодействие с околните на всички нива, т.н. раппор е една от основните теми на НЛП. В учебния процес общуването с другите осмисля дизайна на учене, а съгласуваността и успешното взаимодействие на всички нива сензитивира работния екип. Така възлеществото учебен процес се визуализира.

Ефективният педагог обича работата си, гордее се с нея

За да се чувства така той дълго се е вглеждал в себе си, определяйки своите сили – първо като личност, след това като преподавател. НЛП предлага **четири стъпки, които отвеждат всеки, дръзнал да надникне в собствената си същност, към успех:**

1. Разберете какво искате, т.е. определете целите си, житейските си приоритети. Винаги е по-добре да имаш избор и да знаеш какви са възможностите ти за избор.

2. Започнете да действате. Мечтите стават действителност само ако поробите за тях.

3. Развийте саморефлексия – научете се да забелязвате резултатите от действията си.

4. Бъдете гъвкави – т.е. подготвени да променят поведението си „в движение“ докато не получите желания резултат.

За добрия учител **ПОЗИТИВНАТА НАСТРОЙКА към себе си и към тези, с които ще работи, е изключително важна.** В учебния процес смисълът на общуването е в реакцията, която то предизвиква. Когато се гордеее със себе си и с работата си, вие сте в състояние да помогнете на учениците си, на семейството си, на себе си. Успешното взаимодействие на всички нива укрепва усещането за човешко достойнство, подбужда учениците да се стремят към по-високи постижения.

Всеки човек е уникален. Затова към всеки, който е дошъл да научи нещо, ефективният педагог има **индивидуален подход.** За да успее възпитанието на децата, е нужно те да бъдат познавани и разбираани.

Карл Роджърс (психотерапевт, психолог и педагог – 1902 – 1987; един от бащите на хуманистичната психология в САЩ) работи, първоначално индивидуално,

а след това с групи за оказване на помощ. Роджърс говори за безусловна положително възприемане на Другия, за безусловна вяра в способността на човешкото същество да решава само проблемите си, да се развива към по-добро съществуване. Опорни точки на възпитателното отношение според Роджърс са **осъзнаването, емпатията, безусловното положително възприемане**. Разбирането има за цел да помогне на **субекта да влезе в контакт със самия себе си, да изясни собствената си мотивация, вътрешни проблеми и поведение, да стане по-уверен в себе си и доверчив към другите**, да придобие социални компетенции, да съзрее.

Докторът по психология Жак Левин, създател на метода „от поддръжка към поддръжка“ насочва вниманието на педагозите към преживяното извън училище, което пречи на пребиваването в училище, посредством „ко-рефлексията“ с ученика. Д-р Левин съветва педагозите да се откъснат „от увредената част“ на своите ученици, да създадат съвместен индивидуален проект за бъдещето развитие на всеки един от тях, фиксирайки нови възможности за това бъдеще. За тази цел е необходимо: 1) ученикът да бъде изслушан, като педагогът инициира усещането, че Той – ученикът, е значим събеседник; 2) ученикът има нужда да бъде разбран в своята логика, в това, което се случва в неговия душевен свят; 3) да бъде подпомогнат в усилията си да намери възможни решения за излизане от кризата.

Добрият педагог трябва да възприема учениците си като личности. Еврейският Талмуд сравнява учителя с дъждовната капка. Както дъждът открива потенциал за живот във всяко зърно, така и учителят трябва да открива у всеки ученик потенциал за успех в живота. Педагозите трябва да откриват и развиват природния талант на всяко дете, да осветляват пътя му в живота, да визуализират причината, заради която природата е сътворила този именно живот.

Добрите и не съвсем успешни преподавателски практики недвусмислено доказват необходимостта от индивидуален подход, основан на добро познаване на персоналните особености на всеки ученик и планираното им решаване с цел изграждане на цялостна, мотивирана за житейски успех личност. Лесно е да предаваме знания на ученик, който „попива всичко като гъба“. Предизвикателство за преподавателското майсторство е ученикът, на когото все нещо не му достига, за да е добър или отличникът, чийто интерес към учебния процес гасне преди да се е разгорял със сила, която дарява топлина и светлина.

Типове ученици и разкриване на потребностите им

Ефективният педагог знае, че всеки ученик владее определена информация, има навици, придобити у дома, в детската градина, от улицата, има свой собствен стил на учене. Според Харолд Гарднър – харвардски изследовател, има седем вида интелект. У всеки от нас един от седемте, е силно изразен или напълно развит в сравнение с останалите.

ВЕРБАЛЕН / ЛИНГВИСТИЧЕН

Такъв ученик използва писмения и устния език, за да мисли и учи. Този интелектуален тип леко запомня факти, чете бързо и с разбиране (критически) - включително абстрактните понятия и символиката на образите. За него е удоволствие създаването на собствени писмени текстове. Има великолепно чувство за хумор и обича, и умее да води разговор. Той винаги е сред първенците на класа.

ЛОГИЧЕСКИ / МАТЕМАТИЧЕСКИ

Способът на мислене на такъв ученик е индуктивен. Той разбира езика на геометричните фигури и числата. В състояние е да разбере взаимодействието между елементите и така прави връзка между „парчета“ информация, от които подрежда мозайка. Когато научи нещо ново, той винаги го свързва с информация, която вече знае (подрежда мозайката на собствената си картина за свят) – за да представи своя идея или своя гледна точка. Този интелектуален тип в логична форма отстоява мнението си. Поведението му винаги е подчинено на ясна логика. Той решава и анализира решението на проблемни задачи, на патови ситуации заради способността си да открива връзките между частите на цялото. В ученическа възраст този тип хора са добри математици и програмисти. В

зряла възраст – корпоративни предприемачи, които често играят играта заради удоволствието от нея.

В т.н. западен тип мислене логико – математическият и вербално – лингвистичният тип интелект се търсят най-много от работодателите.

ВИЗУАЛЕН / ПРОСТРАНСТВЕН

Такъв тип ученици усещат пространството около себе си. Те могат да визуализират различни обекти под различни ъгли и в различни перспективи. Те имат добре развита зрителна памет за света, който ги заобикаля и мислят в образи и картини. Това са обикновено бъдещите художници, скулптори и ... шахматисти.

МУЗИКАЛЕН / РИТМИЧЕН

Такъв ученик запомня лесно ритмизирана реч, разпознава тоналните структури на чута мелодия, обича да пее и танцува.

ИНТЕРПЕРСОНАЛЕН

Работи добре в група. Изкусен е в общуването – вербално и невербално (контактна личност). Проницателен и чувствителен към усещанията и настроенията на другите. Много добър ученик. Контактна с всички от работния екип и може да работи еднакво ефективно с екипа като цяло и с всеки един от членовете му по отделно. В училище такъв тип деца биват избирани за наставници на изоставащите (той може да помогне на приятелите си със задълбочено обмислен съвет, поднесен непредубедено), а когато пораснат, децата с такъв тип мислене, стават добри ръководители.

ИНТРАПЕРСОНАЛЕН

Той анализира вътрешните аспекти на собствената си личност. Учи с помощта на рефлексията и метапознанието. Осъзнава собственото си Аз. Работи най-добре САМ. Често деца от този интелектуален тип имат високи постижения в учебния процес, но те не са полезни на екипа. Саможици са. Групата не ги харесва, защото отказват да общуват.

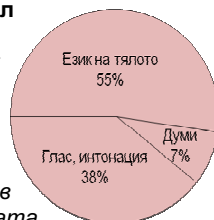
ТЕЛЕСЕН / КИНЕСТЕТИЧЕН

Този тип хора опознават света около себе си чрез телата си. „Моето тяло знае неща, недостъпни за разума ми по други пътища“ е девиз на тези хора. Такъв студент или ученик обича ролевите игри, изобретенията, спортните развлечения.

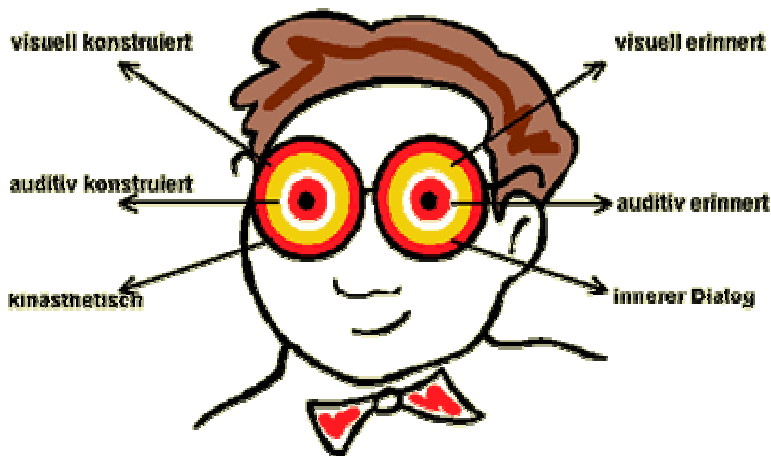
Макар че у повечето ученици доминира един от горепосочените типове интелект, има деца, у които са добре развити два или повече типа. **Психолозите съветват у подрастващите да се развива разнообразие от типове интелект, а не да се акцентира на доминиращия.** Реално това се прави всеки час. За да е ефективен учебният процес на учениците трябва да се възлагат различни по тип задачи, които да развиват различните видове интелект. Напр.: вербален/лингвистичен – прочетете; опишете; разкажете; обсъдете; открийте нужния текст; логически/ математически – класифицирайте събраната информация; предположете какъв е финалът на приказката, сравнете; направете интертекстов анализ; визуален/пространствен – опишете обстановката, нарисувайте мястото на действието, при изучаване функциите на художественото пространство и семантичната му натовареност; интерперсонален - при прилагане на проектния метод или при работа на групи се проявяват и развиват лидерските качества или качества на обединител на група, интраперсонален – разкрийте душевните преживявания на героя; музикален / ритмичен- при изучаване на ритмични стъпки; композирайте музика, която да отразява преживяванията на героя; при музикотерапията; телесен / кинестетичен – при работа по двойки, защото има близък контакт, в ролевите игри, в игрите за доверие, при драматизация на текст

Ефективният преподавател представя учебния материал чрез различни способности

В научните среди за почти неоспорими се приемат резултатите от изследванията на Албърт Михрбиън, че **ЦЯЛОСТНОТО ПОСЛАНИЕ ПРЕДАВАНО ПРИ ОБЩУВАНЕ** е съставено от около 7% словесна част (само думи), 38% гласова част (тон, интонационни модуляции и други звуци) и 55% несловесна част (мимика, жестове и пози). Също в резултат на изследвания е доказано, че 87% от цялата

информация, постъпваща в човешкия мозък е чрез очите, 9% - посредством ушите и 4% - от други усещания.

За да е уверен, че представеният от него учебен материал ще бъде разбран и усвоен, ефективният преподавател го предлага на обучаваните, използвайки разнообразни способности. Добрите илюстрации, схема, диаграма, презентация на мултимедия, телевизионно предаване, игрален филм („Влюбеният Шекспир“ при въвеждащ урок за епохата и творчеството на английския драматург), научно-популярен или учебен филм (от Discovery), учебна екскурзия, са много ефикасни способности за въвеждане на досаден теоретичен материал, за акценти върху спецификата на учебния материал – важното, което трябва да се проумее и запомни. Кръстословицата в началото на часа е удобен способ за събуждане на интерес и плавно преминаване към мотивация на новата учебна тема.

Хората учат ефективно, когато са привлечени като активни участници в учебния процес. Това важи за всички ученици, независимо от възрастовата им група. Би било добре, ако технически изпълнители на част от „нагледни средства“ за урока са самите ученици или ако те участват в представянето им по време на урока, управлявайки различните АВИТО в час (мултимедия, постери и т.н.)

Активното участие на обучаваните в учебния процес може да бъде осигурено чрез използването на разнообразни преподавателски методи на взаимодействие с учениците. Лекцията е вероятно най-тривиален метод за предаване на информация. Той може да бъде ефективен, когато се въвежда нова тема. Лекционният метод изисква активно участие в обучителния процес от страна на лектора, а учениците-слушатели лесно губят концентрация. Затова конструктивисткият дизайн на учене предлага т.н. обогатена лекция (стратегия за развитие на критическото мислене чрез четене и писане), при която обучаваните слушат стегнатото изложение на учителя (аниматора) с предварително поставени задачи, които в смисъла на кластерите обхващат като мрежа специфичните особености на изложението-лекция.

Фронталните въпроси – отговори могат да бъдат използвани във всеки урок, когато преподавателят за кратко време иска да определи количеството и качеството усвоеност на учебния материал. Взаимодействието учител-ученици е ограничено в рамките на кратки въпроси, които имат един верен отговор. Ако класът е разделен

на групи, печели групата дала най-много верни отговори за предварително фиксирано време.

Методът на взаимодействието е полезен при прилагане на стратегии като дискуссионна мрежа, съд над героя или съд над автора, т.е. при т.н. творчески учебни ситуации, когато се решава предизвикан от добрия учител проблем, с цел усвояването на предвиден от учебната програма материал. Зададеният от учителя въпрос (ако е майсторски обмислен) трябва да има поне два алтернативни отговора. Амбивалентността на верния отговор разделя класа на работни групи, които трябва да формулират и мотивират позицията, която споделят. Така учениците индиректно се стимулират да споделят собствено мнение по поставения проблем и да търсят доказателства за правилността на хипотезата си – те си взаимодействат на ниво убеждения и ценности.

Методът на съвместното учене изключва съревнованието и залага на взаимопомощта. Класът е разделен на групи. На всяка от тях е възложена учебна задача. Членовете на всяка група имат роли, замислени така, че нито един от членовете на екипа да не може да мързелува за сметка на съкипниците си. Всеки отговаря индивидуално за изпълнението на поставената задача, но нейното изпълнение въздейства върху резултата на групата. Този метод развива социалните навици на учениците и нивото на междуличностното общуване. При използването на този метод учителят е по-скоро фасилитатор, отколкото обучител.

Ефективните педагози изграждат навици

Една поговорка гласи: *„Дай на гладния риба и ще го нахраниш за цял ден. Научи го да лови риба и ще го нахраниш за цял живот.“* Трудно е да преценим важността на изграждането на навици - за организиране на времето, за поддържане на работното място, навик за учене, за самодисциплина и самоконтрол. Добрите навици облекчават запомнянето на информация и повишават качеството на учебния процес. Съвременното училище залага на самостоятелната работа на учащите се. Учителят поставя учебна задача и оставя учениците да търсят сами пътя към верния отговор, вместо да им предложи стратегия за постигане на положителен резултат. Когато предупреждава за изпитен тест, включващ няколко раздела, педагогът отделя време за акценти – коя е важната информация в тези раздели, как да бъде използвана структурата на учебника, за да бъде открита бързо и лесно тази важна информация; повтаря примерите, които е използвал при обяснението на този раздел, за да актуализира спомените на учениците; тренира мнемонически техники за запомняне и възпроизвеждане на важната информация, предлага мисловни карти за организиране на учебното време и т.н.

Преди да даде на учениците си изследователска работа, добрият учител, поне две седмици преди това, започва да повтаря всички обучителни техники, изграждащи у тях навици за изследователска работа – развива критическото им мислене чрез стратегията „знам – искам да узная – научих“, учи ги да съставят „семантична мрежа“, изгражда у тях навик за конспектиране на прочетен текст (учи ги да отсяват зърното от плевата), навик за перифразирание, навик за редактиране на текст и т.н. Учителят повтаря изискванията към формулиране и записване на заглавието, към подреждането и графичното оформление на бележките, към изписването на библиографията. За да проконтролира степента на усвоеност на всичко това добрият учител планира в началото на учебната година време – към кои от урочните теми могат да бъдат предвидени занимания, изграждащи навици за изследователска работа. Когато сте уверени, че вашите ученици могат да се справят с такава задача, тогава им я възложите. В противен случай те ще търсят готовия отговор в INTERNET, ще помолят за помощ приятели или ... колеги на съответния преподавател.

Красотата в изграждането на навици у учениците се крие в перманентността на процеса, в търсенето на подходящата ситуация, в използването на случая – в училище и у дома. Развиването на полезни навици у учениците трябва да е цел на всеки педагог. Съвременното училище според Elaine Rubinfof трябва да изгражда умения за общуване (т.е. да изгражда у тях комуникативни навици, навици за четене и организация на времето), умения за учене, за разбиране и писане на отчети, умения за решаване на проблемни ситуации, умения за правене на забележки, без те да уронват човешкото достойнство, интерперсоналност, интроспекция, рефлексия и саморефлексия, анализиране, коригиране, математическо мислене, писане – нищо ново като теория и нищо лесно за откриване като праксис в българското училище.

Ефективният преподавател се учи през целия си живот или Life Long Learning

Употребяваме думата „учене“ вместо „изучаване“, защото, когато започваме да изучаваме нещо ние имаме поставена задача и крайна цел. Когато се учим, преработваме предлаганата ни информация и я превръщаме в част от собствената си личност. Ученето е продължителен процес, в който всеки, уважаващ себе си човек, е въввлечен през целия си живот.

В горе цитираното „Изкуство на преподаването“ Elaine Rubinfof говори за важноста да сме постоянно отворени за нови знания, правейки аналогия с пълнещата се чаша – тя може да бъде напълнена до половината или можем да я сложим под чучура с течаща вода. Когато чашата стои под водната струя тя постоянно се пълни без това да пречи по някакъв начин на водата. Ако ние постоянно пием от реката на знанието ще бъдем полезни както на себе си, така и на своите ученици. Ако сглумим да решим, че знаем достатъчно, скоро ще започнат да не ни забелязват.

Преподаването е изкуство на експеримента, защото когато става дума за хора, точните характеристики и рецепти са невалидни. Когато пренасяме вниманието от нас самите като преподаватели, към нашите ученици като учещи се (определяйки в тази трансляция самите себе си като учещи се) тогава можем да разберем експерименталността на преподаването. Качеството на преподавателската ни практика ще расте пропорционално на нашето израстване като учещи се личности в процеса на взаимодействие с нашите ученици, колеги, наставници, като резултат от книгите, които сме прочели, обученията, които сме преминали. Така бавно, но уверено майсторството ще се превръща в изкуство.

Ефективният преподавател умее да рискува

За да овладее иновационни преподавателски техники и така да изгради у себе си навик за творческа преподавателска практика педагогът трябва да умее да рискува. Ще си позволя да припомям цитираната вече презумпция на НЛП: „Няма провал има само обратна връзка“ и изискването за гъвкавост – да променяме поведението си докато не стигнем до желания резултат. Упреци от типа „децата не са опитни зайчета“ не спират ефективния преподавател. Ако някоя от изпробваните нови стратегии не работи в единия клас, същата може да се окаже безкрайно ефективна в другия. Ако учениците не са реагирали според очакванията на провокираната от преподавателя проблемна ситуация, причината може да е в проведеното предния час контролно по математика или подготвяната от класния ръководител родителска среща. Няма провал има само обратна връзка! Ефективният педагог събира информация и планира следващия си ход.

Ефективният преподавател си има наставник (тютор)

Много учители страдат от синдрома на капсулирането. Интровертни характери, те работят в клас, не общуват на професионално ниво, чувстват се изолирани и

неразбрани, трудно откриват мястото си в образователния процес – като личности, на училищно ниво, на ниво образователна област, в рамките на селището, региона, страната. Такъв тип хора не смеят да попитат, да помолят за помощ или да инициират похвала. Такава изолация води до задънена улица, от която трудно се излиза.

В съвременната образователна система се възражда познатата на българите от Възраждането Бел-Ланкхастерска система, т.н. взаимоучителна метода. Нейна родина е Англия от началото на XVIII век, когато в островната държава бива въведена „система за мониторинг на образованието“ – учениците са обучавани да обучават връстниците си по предмети, които вече са изучили сами. Системата за мониторинг е въведена, за да бъде по-евтино образоването на „широките народни маси“. Днес за иновативна техника се приема „Peer education“ – обучение между равни (равен – този който е равнопоставен с друг от същата обществена група). На български – наставничество. Целта е знаещият да помага на своя равен, но „не-знаещ“ връстник, колега и т.н., за промяна на конкретни поведенчески прояви и развиване на специфични умения, свързани с конкретни професионални умения, взаимоотношения в работния екип, взаимоотношения с лица, заемащи ръководни длъжности, с помощен персонал, в решаването на конкретни междуличностни проблеми и др.

За да бъде ефективен в работата си, всеки, който усеща, че попада „в тупик“ трябва да си потърси наставник („peer“) – колега, приятел, с когото да разговаря на професионални теми, да споделя опит. Съвместната работа с колегите предоставя възможност да чуеш себе си, когато говори човекът срещу теб; да наблюдаваш стил на работа, за който си чел в дебелия книги. В съвременния свят наставникът може да е виртуален. Важното е да има с кого човекът –преподавател-педагог да поговори, кого да попита, когато има нужда от съвет в определена област.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хитринките на МАЙСТОРА

- Ефективният преподавател е търпелив, поставя си реални цели и си осигурява пространство за растеж - стъпка по стъпка. За да се научи да прилага нови образователни техники и да развива собствени стратегии са нужни няколко години. Това не е загубено време;
- За да е ефективен **добрият педагог празнува своите успехи! Награждава се** с добра дума или с нещо, което харесва, когато знае, че е постигнал нещо – колкото и малко да е то. **Споделя успехите с семейството** си, с колегите си – хвали се пред директора си. Ободрява тези, които се стремят към невъзможното и стъпка по стъпка го превръщат в реалност. Или както казва Роджърс ВЪЗПРИЕМА СЕ БЕЗУСЛОВНО ПОЛОЖИТЕЛНО и си **отделя време!** Преподаването изтощава. Да умееш да разпускаш със същия интензитет, с който работиш, е действаща рецепта за спасяване от стреса на нашето време.
- **Ефективният педагог се смее!** Често трудна ситуация може да се овладее само ако се осъзнае нейната комичност. Не помня чия беше крилатата мишъл „светът е оцелял, защото се е смял“, но смехът е изход, когато работата не върви - когато ксероксът се чупи преди теста за изходно ниво, лампата на мултимедията изгаря преди началото на открития урок, децата замлъкват, когато ви посещава експертът, придружен от директора. Това са неконтролируеми ситуации. Учителят може да се спаси с нетрадиционно разсъждение, в стила на брейнсторминг. А това става най-лесно, ако душата се смее. **ЩАСТЛИВИТЕ ОТ РАБОТАТА СИ ПРЕПОДАВАТЕЛИ, СА ЕФЕКТИВНИ ПРЕПОДАВАТЕЛИ;**

- Учене през целия живот” е житейско кредо на добрия учител. **Самоусъвършенстването е инвестиция за перманентната любов и уважение на децата;**
- За да не изгори в работата си, добрият преподавател трябва да намира време за себе си, да умее да се разтоварва.

ЛИТЕРАТУРА

Проект за докторантска разработка.

Целият текст виж

В: http://lechevag.blogspot.com/2011/03/blog-post_8281.html?spref=bl

За контакти

Гл. ас. Галина Лечева, докторант на Катедрата по педагогика и психология към Русенския университет с тема на докторантурата: "Интерактивен модел на перманентна педагогическа практика", e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

СЕКЦИЯ Хуманитарни науки

“Медея” - нов етап в развитието на древногръцката драма

автори: Ваня Проданова и Зюмбюл Хасанова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

Medea fell in love with Jason and helped him to conquer the Golden Fleece. Medea kills her children, her brother and Absirt Pelias. With the death of her baby she wants to punish the father, also break the last link with a poor world that will leave

ВЪВЕДЕНИЕ

В 431 г. пр. н. е., когато предствя „Медея” на празника Големите Дионисии, Еврепид е в разцвета на творческите си сили, в средата на жизнения си път. Вече 25 години излиза пред атинската публика. Този път се състезава със Софокъл и сина на Есхил Евфорион, който получава първата награда. На второто място се оказва Софокъл, на трето Еврипид. Всъщност това означава пропадане. Атинската публика или по-точно журито на Дионисовите състезания не може да оцени „Медея”.

За половинвековния си творчески живот великият поет е удостоен само четири пъти с първа награда. Може би това го принуждава да прекара последните две години от живота си в двора на македонския цар Архелай. Неприятна, но всъщност точна оценка, която изразява общото мнение, отразява отрицателното и бъдещата популярност на Еврипид.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Медея е древнограцко божество със земен произход, която имала връзки със Зевс, но по късно е изместена от Хера. Лечителните и функции в сказанието са трансформирани в магьоснически – магията и медицината в античността имат еднакъв корен

А Язон, този подобен по функции герой се ражда в епохата на антропоморфното мислене, когато човекът изразява в образи на борци-герои увереността си в съвършенството на човешката природа. Надарен със сила и ум, Язон извършва подвизи като Херакъл и Тезей. Като тях той винаги побеждава чудовищата, които се изпречат на пътя му.

Медея се влюбва в Язон и му помага да завладее златното руно, след което напуска Колхида с него. Когато коринтяните правят Медея своя царица, тя довежда и Язон в Коринт. Там им се раждат деца. Тайно от Язон Медея решава да направи безсмъртни деца, като ги зазида в светилището на Хера Акрайя, но без да иска с това причинява смъртта им. Отвратен от Медея, Язон напуска Коринт. Тези събития са описани в трагедията на Еврипидовата „Медея”.

Според специалистите различните варианти на мита за Язон и Медея разказват за времето преди Троянската война, когато гръцките племена идват на Балканския полуостров и се сблъскват с местните култури на пеласките, егейците и анатолийците.

Ролята на Медея в мита започва след пристигането на Язон от Йолк в Колхида. Язон трябва да вземе Златното руно и да го занесе в родния си град, за да получи обратно царската власт, заграбена от чичо му. Медея се влюбва в него и му обещава да му помогне, ако той в замяна се омъжи за нея и я вземе със себе си. Язон се съгласява.

В една от версиите на мита, Еет се съгласява да даде руното на Язон, ако той изпълни няколко задачи.

- Първо да обядва два огнедишащи бика.

- Трябва да засее в нива, която е разорал с впрегнатите преди това бикове, част от зъбите на убития от Кадъм дракон, син на Арес.

Медея дала на Язон мехлем, който да го предпази от дъха на драконите, защото била и знахарка, а освен това го посъветвала и как да се справи с поникналата армия от войници – като хвърли камък между тях. Те се сбиват и избиват помежду си.

Последната задача на Еет била Язон да се справи с дракона, пазещ руното.

Тогава Медея упоила дракона с билки. След това Язон взел руното и отплавал с Медея, както обещал.

В някои от вариантите, Еет започва да преследва Язон и Медея, но тя успява да го забави и провали като убива брат си Абсирт, нарязва тялото му на части, някои от които хвърля във водата, а други разпръсква на някакъв остров. Медея е сигурна, че баща ѝ ще се спре да събира тялото на сина си, за да го погребее и така ще се забави в преследването.

Медея подчертава неравенството - жената купува със скъпи дарове своя съпруг, прави го владетел на тялото си, трябва да му угажда и не може да го изпъди, когато е негоден. Когато се отегчи в дома си, мъжът може да се развлече в града, докато жената е осъдена на самота. От всички беди най-страшната е самотата. И все пак коринтянките са в дома си, докато Медея е в чужд край, Язон я е изтръгнал от "милото огнище".

За сказанието е достатъчно, че Медея е магьосница и убийца. Най-напред тя убива своя брат Абсирт, за да забави баща си, който е по петите им, когато побягват с Язон след открадването на златното руно. Медея убива косвено и Пелиас. Като пристигат в Йолк, Язон научава за смъртта на своя баща и за самоубийството на майка си. За да отмъсти за него, Медея подучва дъщерите на Пелиас да го сварят в котел, уж щял да се подмлади. Така Пелиас намира смъртта си. Това убийство прогонва Язон и Медея от Йолк. Много време след тези събития тя намира убежище в Атина при цар Егей. След като му става жена, Медея се опитва да отрови заварения си син Тезей. Неуспяла и изобличена, тя напуска Атина и се връща в родния си дом, където помага на баща си да си върне загубената власт.

Ужасите на разказа са предадени в **просто временно следване. Те не са психологически свързани едно в друго. Човешката смърт е обикновен резултат на външни обстоятелства, пред които човек е безсилен. Аморалната мотивация се отнася до целия характер - лош или добър, без нюанси.**

Медея се влюбва в Язон и подчинена на страстта върши зло за да помогне на аргонавтите. Слабият намек за отчуждаването на Язон и Медея, и демоничният източен характер на магьосницата **Еврипид превръща в мотива за женската чест и отмъстителност.** По всяка вероятност негово изобретение са убийството на децата, смъртоносният подарък и колесницата на която Медея отлита в Атина. **Еврипид задълбочава емоционалните моменти в мита и създава образи с актуален смисъл. ПО ТОЗИ ПЪТ НЕГОВОТО ДЕЛО НА ТЪЛКУВАТЕЛ НА СКАЗАНИЕТО ПРЕРАСТВА В ИСТИНСКО ТВОРЧЕСТВО.**

Трагедията се открива с пролог. Дойката разказва за нещастиято, сполетяло дома, пред който е застанала. Далечната причина за всичко е може би морският поход на кораба "Арго" за златното руно и любовта, която откъснала Медея от роднините ѝ за да я свърже с Язон. А сега той се готви за нов брак. Дойката предава събитията напрегнато в очакване на някакво зло. Прологът дава емоционалното измерение на драмата - ще стане нещо ужасно, което ще се сътвори в действително. Сега то още дреме в сърцето на Медея. Педагогът води децата към дома. Мила

битова сцена пред портите. Кротък контраст на ужасното, което следва, но също стъпка напред в хода на събитията.

С присъщия висок интелект на трагическите герои, Медея търси причините за своето семейно нещастие в общата участ на гръцката жена. И обратно, нейното нещастие е като че ли повод, за да се дискутират актуалните въпроси на женските права. Медея подчертава неравенството — жената купува със скъпи дарове своя съпруг, прави го владетел на тялото си, трябва да му угажда и не може да го излъди, когато е негоден. Когато се отегчи в дома си, мъжът може да се развлече в града, докато жената е осъдена на самота. От всички беди най-страшната е самотата. И все пак коринтянките са в дома си, докато Медея е в чужд край, Язон я е изтръгнал от “милото огнище”. Като истински оратор тя свързва и различава с лекота. **И сама характеризира себе си и женската природа, чиято слабост “пламва изведнъж за кръв и смърт”.**

В няколко последователни сцени емоциите се натрупват до яснотата на делото. Медея замълчава, унесена в своите планове, залюбяна в насадата на действието. По-рано любовта я прави свободна за престъпление срещу баща, брат и роднина. Тогава Медея скъсва всички връзки, за да създаде един нов живот. Сега с отмъщението тя ще скъса връзките и с този свят, който е толкова несвършен. Хорът възпява мълчаливите мисли и чувства на героинята в песен, която напомня с песимизма си Хезиод. Но Медея няма да стигне до плана за отмъщение съвсем сама. Тя ще изработи своето съвършено отмъщение в градацията на омразата, която я владее и в конфликт с Язон. Още с първите си реплики митичният герой разкрива своята съвременна софистична душа. Язон започва с обвинение — какво голямо зло бил слепият гняв. Ако някой пъдел Медея от Коринт, това бил нейният лош език. Логичен и извъртлив, той подчертава съвършенствата си — бил добър приятел и добър баща, ето дошъл да се погрижи да не тръгнат по чуждия свят без средства. На внимателното слово на Язон Медея отвръща грубо. Изразите ѝ са резки и дефинитивни. Тя го обвинява в подлост, “най-гнусната поквара”.

В нова вълна нейната притегателна сила извежда на сцената атинския цар Егей. Няколко къси реплики и Медея научава посоката на пътя му. Лишен от потомство, той се допитва в Делфи какво да стори. Но мъчното предсказание на бога се нуждае от тълкувател. Егей минава през Коринт на път за Трезена, където живее Питей, който ще разтълкува отговора на Аполон. В нова градация от реплики Егей научава за нещастieto на Медея. Колхидката спечелва неговото състрадание, а много скоро след гореща молба и обещание да получи убежище в Атина. В замяна тя ще му помогне с лечителната си магия. Но недоверчивостта я кара да поиска клетва. Получила увереност, Медея бърза да изпрати Егей, за да довърши в размишъл онова, което отдавна я вълнува.

Героинята разкрива на хора подробностите на своя план. Вече нищо не ще се изпреди пред демоничната стихия на отмъщението. Това, което Медея изрича, непременно ще се изпълни. И никаква външна перипетия няма да усложни придвижването към целта. Единствената пречка ще възникне в самата нея. За миг деятелното единство на варварката ще се разкъса на майка и отмъстителка. И тъй тя ще се престори пред Язон и с разкаяние ще измоли децата да останат в Коринт, а после ще ги прати с коварен дар при невестата на Язон. Просмукан с огнена отрова, той ще причини смъртта ѝ. А за Язон тя е приготвила най-страшната мъст — “убийството на милите деца”.

В “Медея” трагическата ирония е един вид емоционалната душа, която свързва отделните сцени. Педагогът бърза да съобщи радостната вест. Язоновата невеста приела даровете и децата получили милост. Но радостта изтръгва воплите на Медея, защото тя знае действително неотвратимо следващото. Педагогът пита недоумяващ: “Защо очи навеждаш насълзени?” Медея отговаря: “Не мога другояче, старче, туй скроиха боговете и моита злоба.” Двусмислено, но крайно точно

героинята свързва движещите сили на ужасното, което следва. В стихията на ревността, на засегнатата чест Медея вижда освен себе си нещо свръхестествено, чийто образен носител стават боговете. И сам Еврипид и никой друг в античността не успява да създаде толкова психологична сцена. За момент той надминава далеч възможностите на античния психологизъм.

Медея се обръща към рожбите, чиято съдба е решила. С тяхната смърт тя иска да накаже бащата, тя иска също да прекъсне и последната връзка с лошия свят, който ще напусне. В търсене на добър аргумент героинята парадоксално оправдава жестокото деяние — няма да остави децата живи в ръцете на враговете. Наистина в мита гражданите на Коринт убиват децата, за да отмъстят на майката. Но Еврипид не само напомня известния момент в сказанието и не само демонстрира ученост. Изключителен психолог, той усеща, че ултрапарадоксалното убийство най-пълно подчертава майчината привързаност, болезнено променена в гнева и ревността.

Логично погледнато, унищожението на любимите същества е последната степен на привързаност, деформирана в отмъстителния план. Медея е любеща майка, тя се мъчи в препятствието на истинско колебание. Без рожбите я чака несретният живот на бездетната жена, с тях тя губи най-добрата възможност да накаже враговете. Майчината обич руши плана за отмъщение, но само миг и омразата го възстановява. Като че ли истинска трагическа несъвместимост на две същности, вкоренени в природата на Медея, способна горещо да обича и дълбоко да мрази. И с колкото повече нежност се връща към децата, с толкова повече решителност се възбунва нуждата да отмъсти. Медея формулира трагедията си с точността на наблюдателя: “О, знам какво се каня да извърша. Но моят гняв над моя ум цари.” Последният стих става прочут.

Нататък следва самото нещастие. Всъщност всичко е извършено, тъй като са изчерпани емоционалните варианти в поведението на Медея. Слуга от двореца тича да съобщи за ужасната смърт на невестата и Креон погубени от злокобните дарове. Медея посреща с радост дългия разказ. Тя се е променила. Като превъзможна колебанието, тя загубва мекотата и човечността. С решителна крачка влиза в дома, за да извърши най-ужасното. Действието се връща в руслото на митичния разказ. Песента на хора се прекъсва от виковете на умиращите деца. Коринтянките припомнят за една друга майка, която, наказана с лудост от боговете, също убива децата си.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С убийството Медея разкъсва връзката си с Язон и със света, и загубва напълно човешките си качества. За да се върне в сказанието откъдето произлиза очовечената любовта към един грък. Нейният гняв побеждава човешкия разум и тя доказва това “за враговете страшна, а за приятелите си добра”.

Героическата натура на Медея се проявява и в пълното съвпадение на думи и дела. Като довежда до завършен край жестокото решение, тя доказва парадоксално присъствието си пред Язон и му попречва да се измъкне и да уреди житейските си дела. Изпълнен със страх за съдбата на децата, Язон изтичва на сцената. Бои се да не би роднините на Креон да им сторят зло. В закъснението му има нещо символично. Неговият повърхностен ум губи пред мощта на Медеиния интелект. Хорът открива истината, която скоро той сам вижда с очите си. Портите на дома се разтварят. Показва се Медея на колесница, запрегната в два змея. До нея са прострени телата на убитите деца. В последния словесен двубой Медея и Язон се разделят окончателно.

Хорът пее заключителна песен за изменчивостта на човешкото щастие, за това, че “много неща се сбъдват не както ние искаме”. По традицията на жанра човешката трагедия се успокоява в обща идея. Историята на Медея и Язон е като че ли малък пример за могъществото на надчовешките сили. Случаят е поантиран, изчистен и

успокоен в общото положение. Така, макар и формално, Еврипид съхранява характера на жанра.

Актуалността на Еврипидовата трагедия се корени в свободата на разработката и реализма на човешкото чувство. Няма друг античен автор тъй близък до съвременността и с такива заслуги за свързването на елинския свят с новото време. Именно Еврипид запознава Европа с трагическия жанр и всъщност с него започва истинската история на европейската драма.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Уикипедия Медея В:

<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%8F>

[2] Б. Богданов "От Омир до Еврипид" 1993.

За контакти

Ваня Йорданова Проданова, Педагогика на обучението по български език и чужд език", I курс, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал – Силистра, e-mail: vandalizum_f@abv.bg.

Зюмбюл Сюлейманова Хасанова "Педагогика на обучението по български език и чужд език", I курс, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал – Силистра, e-mail: zumbuul@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Детство Иисусово – неканоничен аналог на средновековната картина за свят в старобългарската книжнина

автор: Зорница Йорданова

научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

The word "apocrypha" means secret, hidden. This is how were named the books which were easy of approach to small number of educated people and that's because only they could understand and interpret them. In Bulgaria the apocrypha is translated. It comes to us by Bizantium in the first years of 20th century. We could understand that from the King Simeon's literary medley where we can find a list of the forbidden apocryphal books.

The full name of the apocrypha is: "Toma's saga, izraeli philosopher, about Jesus' childhood" or "Toma's Gospel". In scientific literature is called "Childhood's Gospel". It's a story about the miracles that Jesus have done at the age of 5 to 12, free remaking of folklore story and legends.

Key words: apocrypha, gospel, Jesus'

ВЪВЕДЕНИЕ

Названието "апокриф" означава таен, скрит. Така са наричани книгите, които са били достъпни за малък брой образовани лица, защото само те могли добре да ги разбират и тълкуват. В последствие, когато християнските книги се разделят от църквата на канонични-истински и неканонични-неверни, апокрифи започват да се наричат всички книги, които църквата не одобрява. Те се създават на основата на много легенди и се разпространяват извън църквата, неофициално. Тази литература съдържа фантастични картини и образи, родени в народното въображение. В нея са вложени и редица идеи от еретическите учения. В много отношения те се отклоняват от църковните идеи и представи. Често в тях се открива критика към господстващата класа, защото те отразяват интересите и убежденията на народа. Поради това духовната официална власт започва да преследва апокрифната литература като лъжлива, еретическа и вредна.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В България апокрифната литература е преводна. Тя прониква у нас чрез Византия още през първите десетилетия на Хв., за това се съди по списък на забранените апокрифни книги в един от сборниците на цар Симеон. Според досегашните изследвания „Детство Иисусово“ възниква през втори век най-вероятно в Сирия. В славянската книжнина творбата е позната в шест преписа. Смята се, че апокрифът е преведен в края на десети или началото на единадесети век. Преводът обаче не произхожда от запазените днес гръцки редакции, а от някаква непозната трета редакция. Апокрифът е превеждан на западноевропейски езици, но обикновено от гръцки и латински образец. В научно отношение Софийският превод заслужава по-голямо внимание. Освен това той е най-обширен и съдържа подробности, които в други текстове липсват.

Пълното заглавие на апокрифа е „Сказание на Тома, израилски философ, за детството на Христос“ или „Томино евангелие“. В научната литература често го наричат „Евангелие на детството“. Това е разказ за чудесата, които е извършил Исус на възраст от пет до дванайсет години, свободна преработка на народни приказки и митове. Самият език на сказанието е близък до езика на фолклора. В него проличава известно външно влияние на гностичните писания за магичното значение на имената и знаците. Преплитането на различни предания, на отзвuci от различни учения е свойствено за подобен род полуприказни произведения.

Относно мястото на раждане на Исус Христос апокрифният и каноничният текст се доближават. В библейския доклад за раждането на Исус Христос е записано: „А когато се роди Исус във Витлеем юдейски, в дните на цар Ирода.....”(Матей 2:1). Според каноничния текст Исус се ражда във Витлеем, а живее в Назарет, където живее земният му баща Йосиф. Във Витлеем Йосиф и Мария отиват, за да се запишат при преброяването на населението в Римската империя, тъй като Йосиф е родом от Витлеем, от Давидовия род. Раждането на Исус съвпада с това преброяване. А в апокрифния текст е записано: „Исус Христос се роди в страната, която се нарича Витлеем, в града Назарет”. Всъщност Витлеем не е страна, а също е град.

От четирите канонични евангелия само в евангелието на Лука е споменато за детството Исус в дома на дърводелеца.

В Новия завет библейският доклад за ранните години на Исус Христос е много кратък: „А детенцето растеше, крепнеше и се изпълваше с мъдрост; и Божиата благодат бе на Него” (Лука 2:40). По – нататък се казва: „А Исус напредваше в мъдрост, в ръст и в благоволение пред Бога и човеците”.

Главната задача на сказанието за детството на Исус е да го представи като всемогъщо божество още от самото му раждане. При това в него Исус не се представя като кротък, милосърден спасител. В разказа на Тома Исус, по подобие на древните езически божества, е и отмъстителен, и жесток, и капризен. Това личи в епизодите от апокрифния текст: Веднъж, в събота, малкият Исус си играел с други деца на брега на реката. Той изкопал на брега ями, напълнил ги с вода и започнал да прави от мократа глина птички. Един от юдеите, който минавал покрай него, се разсърдил на момчето за това, че нарушава по този начин светостта на съботата. Тогава Исус плеснал с ръце и извикал: „Летете!” И птиците полетели. От земната грозота – калта – се моделират птичета и Божественият син им вдъхва живот. Те литват към небето шарени, красиви, изпълващи природата с пърхане на крила. В този сюжет, който повтаря в „снизен вид” библейския разказ за сътворяването на Адам от кал, се утвърждава красотата на природата и човешкият порив за летеж и жизненост.

Всичко прилича на образите и сюжетите от библейските книги, но не е същото. В отклоненията се внушават силни протестни идеи, бликва фантазия, надделява поетичният стремеж да се обогатява светът на красотата. В това църквата е виждала непроситим грях и го е преследвала с най-тежки наказания.

Но в апокрифния текст впечатляват и други чудеса. Едно от момчетата разпръскало с пръчка водата от ямичките. Ядосан, малкият Исус казал на момчето: „Ти ще изсъхнеш като дърво и не ще дадеш нито листа, нито корени, нито плодове”. И момчето веднага изсъхнало. Това напомня за случая, записан в каноничния текст, когато Исус огладнял и видял на пътя една смокиня. Текстът гласи: „И като видя една смоковница край пътя, дойде при нея, но не намери нищо на нея, само едни листа; и рече: „Отсега нататък да няма плод от тебе до века”. И смоковницата изсъхна на часа.”

В друг епизод от апокрифа се разказва как Исус вървял из селото и към него притичало момче, което го ударило. Исус му казал, че няма да отиде по-далече. Тогава момчето паднало мъртво. Родителите на загиналото дете се оплакали на Йосиф (бащата на Исус). Когато Йосиф започнал да мъмри сина си за извършеното, Исус му отговорил: „Заради теб ще мълча, но те трябва да понесат наказанието си.” Онези, които се оплакали от него, ослепели. В това сказание се говори и за това, как Исус възкресил едно момче, което било паднало от покрив. Но това той направил не от жал към момчето, а защото родителите му обвинили Исус, че той го е бутнал. Исус накарал възкресналото момче да потвърди, че не го е бутнал той. Разказва се също, че Исус излекувал своя брат Яков, който си наранил ръката. Тези отделни

добри дела не изменят общото впечатление от образа на Исус, нарисуван от автора на Евангелие за детството.

Според това сказание на Тома Исус проявявал своето своенравие и жестокост и като ученик. Баща му повикал един учител, който започнал да му показва буквите от гръцката азбука. Но Исус не искал да се занимава. Той упорито мълчал и не искал да отговаря на въпросите на учителя. Най – после самият той му задал въпрос: „А какво е това алфа? Обясни ми значението на алфа, а аз ще ти обясня значението на бета.” Учителят се разсърдил и ударил Исус по главата. Тогава Исус проклетел учителя и той паднал мъртъв. Разбира се, всички тези актове на жестокост не се покриват с образа на спасителя на човечеството, провъзгласил: „Защото Моето иго е благо и Моето бремe е леко.”(Матей 11:30). Но за автора на сказанието за детството, жестокостта на боговете изглеждала естествена и неизбежна. Много гръцки митове разказват за хора, които боговете наказали, защото са се осмелили да им противоречат или да се сравнят с тях. Бившите почитатели на античните божества, ставайки християни, пренесли техните черти върху образа на Христос. Такъв бил противоречивият път на християнската религия: привличайки към себе си новите хора с обещания за спасение с помощта на милосърдния Исус, отдал живота си, за да изкупи греховете на човечеството, тя поемала върху себе си тежестта на вкоренените суеверия, представи и навици.

Авторът на сказанието смекчава до известна степен жестокостта на малкия Исус. Когато вторият учител, след като послушал Исус, признал, че той е изпълнен с велика благодат и мъдрост, Исус се разсмял и казал, че заради него ще бъде възкресен първият учител. В библията има случаи, когато Исус възкресява, но не в неговото детство, а в годините на неговото служене. Един от тези случаи е възкресяването на Лазар (Йоан 11:43, 44).

Посочените епизоди от апокрифния текст са интересни още и с това, че показват средата, в която се е създало Евангелие на детството. По всяка вероятност това са били жители на империята, говорещи гръцки и стоещи далеч от реалните условия на Палестина от първи век. Мистичното значение на буквите на гръцката азбука, за което говори Исус, ни навежда на мисълта за влиянието на гностичните трактати в тази среда. Съставителят на сказанието може би е чел тези трактати и е пренесъл в своето произведение представата за скритото знание, достъпно за Исус, но недостъпно за простосмъртния.

В среди, които са изповядвали богомилското и други еретически учения, се е вярвало, че земята и всичко земно са творения на дявола (Сатана), затова са изпълнени с мъка, злини и грехове. При такова отношение към „земните работи” като дяволски, неизбежно еретиците са поставяли и въпроса: как се е проявявала божествената същност на детето Исус, син Божий, изпратен на земята за спасението на хората? И в отговор възниква образът на момчето Христос, изпълнено с неизчерпаема сила да върши чудеса, с което се доказва божественото Му начало, но откъснато, непочтително, жестоко – черти на земната му природа. С тях еретически мислещите са доказвали вярата си, че каквото и да се роди на земята – то става зло.

В каноничния текст има библиейски герой, наречен Закхей, но той не е учител, а началник на бирниците. Случаят с него е съвсем различен и е записан в Лука 19:1-10. Думите на Исус в апокрифа, че е съществувал преди да се е родил учителя и че знае кога са се родили бащите на присъстващите, намират своето място в каноничния текст, записани в Йоан 8:57,58, които гласят: „Юдеите Му рекоха: петдесет години още нямаш, и Авраама ли си видял? Исус им рече: Истина, истина ви казвам, преди да се е родил Авраам, аз съм.”

В сказанието се казва: „Присъстващите слушат Исус и се чудят на мъдростта Му. Твърдят, че никога не са чували да говори така нито законоучител, нито архиерей, нито книжник, нито фарисей, нито пък друг някой, както това дете.”

Библейският текст потвърждава текста в апокрифа (само че за зрялата възраст на Исус), където се казва: „И когато свърши Исус त्या думи, народът се чудееше на учението Му; защото ги поучаваше като Един, Който има власт, а не като техните книжници.” (Матей 7:28,29)

Авторът на апокрифния текст разказва, че детето Исус нарича учителя Закхей лицемер: „Лицемерецо, ти не знаеш алфа, а учиш вита.”

В Новия завет на много места Исус нарича фарисеите лицемери. В Своята планинска проповед Исус апелира: „Лицемерецо, първо извади гредата от твоето око, и тогава ще видиш ясно, за да извадиш съчицата от братовото си око.”

В апокрифа писателят казва, че учителят Закхей заключава, че детето Исус не е от земен произход. Малкият Исус продължава да говори на събраното множество хора, като прокламира следното: „Слепите ще прогледнат, глухите ще чуят и неразумните по сърце ще разберат, че аз съм дошъл от небето да ви избавя и да ви призова към висините, както заповяда Оня, Който Ме изпрати при вас.”

Тези Негови думи намират потвърждение в каноничния текст по следния начин: „Духът на Господа е на Мене, защото Ме е помазал да благовестявам на сиромасите; прати Ме да проглася освобождаение на пленниците и прогледване на слепите, да пусна на свобода угнетените.” (Лука 4:18)

В друг епизод от апокрифа е записано, че по време на жетва момчето Исус излиза с баща си да сее пшеница на нивата. Когато баща му Йосиф сее, Исус му поисква един спуд (мярка за зърно) и го посява, ожънва, овършава и прави 100 големи спуда. След това извиква бедните на хармана и им раздава много пшеница. Сам той взема от посева и му остават 20 спуда.

Този текст напомня за случая в библията, когато Исус нахранва едно множество от пет хиляди души с 5 хляба и 2 риби. (Матей 14:17-21; Марко 6:38-44; Лука 9:14-17; Йоан 6:9-13).

Впечатляващ е епизодът от сказанието, където Исус се разхожда между евреите и ги пита: „Къде са ви децата?” А те отговарят, че играят в кочината. Исус пристъпва към кочината и казва: „Какво има тук?” Децата отговарят: „Свине.” Тогава детето Исус казва: „Нека станат свине!” И стават свине.

В Новия завет е записан съвсем различен случай, при който Исус изгонва бесовете от двама човека и ги праща в стадо свине. (Матей 8:28-32)

Авторът на апокрифния текст разказва, че друг път детето Исус отива при лекар, за да се учи да лекува. Когато спял човек с едно око и то повредено отива при този лекар, не го намира, защото бил излязъл някъде. Исус, който в момента е там, му казва: „Чудя ти се, човече, как тъжиш за болното око, а за невиждащото не се грижиш. Искаш ли да те излекувам?” Човекът му казва: „Искам.” Тогава Исус се докосва до неговите очи и спялото око проглежда, а болното оздравява. Благодарен, човекът донася на лекаря хляб, вино и други дарове. Лекарят е изненадан, че човекът вече вижда и се чуди за кого е донесъл даровете. Излекуваният обяснява и казва: „Твоят добър ученик излекува очите ми.” Лекарят съобщава на Йосиф, че синът му знае цялото лекарско изкуство и трябва да се върне у дома си. Тук още веднъж се акцентира на чудесата, които върши Исус в детството си.

В Марко 8:22-25; в Йоан 9:7,8 и на други места в Библията са записани случаи на изцеление на слепи хора от Исус Христос през време на Неговото служене, посочващи Неговите свръхчовешки възможности.

В един епизод от апокрифа се казва, че умряло дете у съседите и майката плачела. Исус, като чул плача, завтекъл се там, докоснал гърдите на детето и рекъл: „На тебе говоря, детенце, не умирай, но жив да си у своята майка.” И веднага детето се надигнало към него. Исус казал на жената: „Вземи детето си!”, а на него казал: „Помни мене, Исуса!” Хората, като видели това, удивили се и рекли: „Наистина в това дете виждаме да живее или Бог, или ангел, защото всяко Негово слово се превръща в дело.”

Този апокрифен текст напомня случай на възкресение, описан в каноничния текст, който е записан в Марко 5:40-42: „.....но Той, като изкара навън всичките, взема бащата и майката на детето и ония, които бяха с Него, и влиза там, гдето беше детето. И като хвана детето за ръка, каза му: „Талита куми“, което значи: „Момиче, тебе казвам, стани.“ И момичето ведага стана и ходеше, защото беше на дванайсет години. И внезапно те се смаяха твърде много.”

В каноничния текст само на едно място срещахме епизод от детството на Исус Христос. Този епизод е записан в евангелието на Лука 2:41-52. Той е единствен в Новия завет и ето неговото съдържание, за да се съпостави с апокрифния текст: „И родителите Му ходеха всяка година в Ерусалим за празника на пасхата. И когато Той беше на 12 години, като отидоха по обичая на празника, като изкараха дните и се връщаха, момчето Исус остана в Ерусалим, без да знаят родителите Му. А те, понеже мислеха, че Той е с дружината, изминаха един ден път, като Го търсеха между роднините и познатите си. И като не Го намериха, върнаха се в Ерусалим и Го търсеха. И след 3 дена Го намериха в храма, седнал между законоучителите, че ги слушаше и ги запитваше. И всички, които Го слушаха, се удивяваха на разума Му и на отговорите Му. И като Го видяха, смаяха се; и рече Му майка Му: ”Синко, защо постъпи тъй с нас? Ето, баща ти и аз, наскърбени, Те търсехме.” А Той рече: ”Защо да Ме търсите? Не знаете ли, че трябва да се намеря около дома на Отца Ми?” А те не разбраха думата, която им рече. И Той слезе с тях и дойде в Назарет и им се подчиняваше. А майка Му спазваше всички тия неща в сърцето си. А Исус напредваше в мъдрост, в ръст и в благоволение пред Бога и хората.”

Исус се ражда в семейство на евреи. В Новия завет е описана случка от детството на Исус, когато е бил на 12 години. За евреите дванайсетата година е разделителна линия между детството и юношеството. Като навърши тази година, еврейското момче бива наричано син на закона и син на Бога. Дава му се специална възможност за религиозно обучение и се очаква да участва в святите празници и наредби.

В съгласие с обичая Исус като дете също посетил Ерусалим за Пасхата. Като всички благочестиви израилтяни Йосиф и Мария всяка година участвали в празника Пасха и когато Исус навършил изискваната възраст, те Го взели със себе си. Имало 3 годишни празника – Пасха, Петдесетница и Шаторразпъване, при които всички хора в Израил трябвало да се явят пред Господа в Ерусалим.

Пасхата бил най-оживеният от тези празници. Поклонниците от всеки край на Палестина пристигали на големи множества. Пътували от Галилея няколко дни и се обединявали в големи групи за общуване и безопасност. Жените и възрастните пътували на волове или на магарета през стръмните и каменливи пътища. Посилните и здрави мъже и юноши ходели пеша. Пасхата се празнувала в края на март или в началото на април, когато цялата земя е изпъстрена с цветя. По целия път има забележителни места, които напомнят за израилевата история.

При това посещение в Ерусалим родителите на Исус желаели да Го запознаят с великите учители в Израил. Детето Исус не получило образование в училищата към синагогите, където са се учили децата по онова време.

Но и според каноничния и според апокрифния текст, Исус е проявявал невероятна ученост. Неговото разбиране на пророчествата далеч надминавало разбиранията на равините.

В апокрифа е записано, че когато Исус не се завърнал с родителите си у дома, отишъл в храма и започнал да разяснява на учителите и на старейшините закона на юдейската религия. В основата на този епизод лежи разказът от Евангелието на Лука за дванадесетгодишния Исус, Който изостанал от родителите си и те Го намерили в храма да седи между учителите, да ги слуша и да им отговаря. Авторът на „Детство Исусово“ силно е разкрасил този библиейския разказ: Исус не слушал учителите и не говорил с тях (според апокрифа), а ги поучавал. Учителите и

старейшините не просто се чудели на ума Му, а казали на майка Му: „Блажена си между жените и блажен е плодът на утробата ти! Такава мъдрост никога не сме виждали, нито чували.”

Авторът на това сказание не се интересува от въпроса, защо по-късно същите ръководители на юдеите ще изпитват злоба и ненавист към Исус. Както много други създатели на християнски писания, той не мислил за достоверността и логичната последователност на своя разказ. Просто това предание отговаряло на неговата представа за образа на Исус и той се стремил да внуши своята представа на другите вярващи. Цялото сказание за детството на Исус е изпълнено с фантастични разкази, подобни на посочения. Героят на този разказ няма нищо общо с истинския образ на Исус Христос. Трудно е да си представим, че отмъстителният малък бог, след като пораста, доброволно тръгва на мъченическа смърт, за да спаси човечеството. Непостижимостта на Исус, присъщото му „истинно знание” го правят страшно божество и внасят в сърцата на хората страха и несигурността, от които всъщност авторът на библейското Евангелие се стреми да освободи своите съмишленици.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

„ Детство Исусово” е апокриф, защото е в разрез със схващанията на официалната църква. Исус е описан по подобие на древните езически божества като отмъстителен, жесток, своенравен и капризен. Текстът е отхвърлен от църквата, защото внушава протестни идеи. Еретиците са поставяли въпроса как се е проявявала божествената същност на детето Исус, син Божий, изпратен на земята за спасение на хората. И в отговор възниква образът на момчето Христос, изпълнено с неизчерпаема сила да върши чудеса, но отмъстително и непочтително (черти на земната му природа).

Апокрифите представят много подробности по редица въпроси, които ги правят особено привлекателни за народа. Разработката в тях се различава съществено от библейската разработка. Апокрифната книжнина се явява израз на народния копнеж към хубав, щастлив живот на земята. Църквата отхвърля апокрифите поради прокараните в тях идеи, които били израз на критичното отношение към официалната християнска религия. Средновековният читател искал да узнае много повече подробности за земния живот на Исус Христос.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Донка Петканова, „Стара българска литература. Апокрифи”; Български писател, София, 1982 г.
- [2]. И. С. Свенцица, „Тайните писания на първите християни”; Наука и изкуство, София, 1981 г.
- [3]. Новият завет; Матей 2:1; 7:28, 29; 8:28-32; 11:30; 14:17-21; Марко 5:40-42; 8:22-25; Лука 2:41-52; 4:18; Йоан 8:57, 58; 9:7, 8; 11:43, 44.

За контакти:

Зорница Йорданова, Педагогика на обучението по български език и чужд език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: modna@abv.bg,

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет “Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

“Книга за Енох” – неканоничен аналог на християнския разказ за структурата на света

автор: Мерал Вехби
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

Enoch is described as son of Jared, and one of the first man Adam's descendants. HE is unique on two counts: his life-span of 365 years is extremely short in the context of his long-lived peers, and he does not die, God took him because of his devotion.

ВЪВЕДЕНИЕ

Едва ли има друга творба в цялата духовна история на човечеството, която да е обвита с толкова тайнственост, сакралност и която да е същевременно толкова привлекателна, та да е дала основа на десетки други съчинения, легенди, магически обреди и ритуали. При това този апокриф, намерил отражение в множество религиозни текстове на различни народи, има огромно влияние не само върху всякакви съчинения с космологичен, апокалиптичен и есхатологичен характер, но и върху сериозни научни трудове до наши дни.

В тази книга има някаква магия, тя увлича като истинска литературна стихия, наситена е с мистична красота, а същевременно дава и материал за много разсъждения. Вероятно всичко това се дължи отчасти на факта, че Енох е олицетворение на мечтата на човечеството – постигнал висшето познание, доближил се до Твореца на всичко видимо и невидимо и спечелил вечния живот, без преди това да премине през ада на смъртта. Възкачването му до седмото небе може да се тълкува и като постижение на човешкия дух, проникнал със силата на медитацията до тайните на Сътворението. Енох е, според легендите, синът на Иаред, потомък на първия човек – Адам – от седмото му поколение, пращадото на известния Ной, единствен преживял заедно с домочадието си Потопа. В първата от библейските книги – “Битие” – за него е писано съвсем малко – че е живял на земята 365 години (очевидна асоциация с броя на дните в годината и подсказване за завършен жизнен цикъл) и, че бил праведен пред Бога, след което изчезнал, тъй като Бог го взел при себе си (Битие; 5:21-24).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Фактът, че Енох бил взет на небето приживе дава и основния тласък на големия брой легенди, свързани с неговото име. С това той напомня за най-силния от пророците – Илия, взет също така жив на небето с огнена колесница. Не е случаен фактът че има легенди, според които Енох и Илия ще се появят заедно на земята отново, непосредствено преди Второто пришествие. Това, което отличава обаче Енох от всички новозаветни и старозаветни герои, от героите на всички легенди въобще, е фактът, че на него се приписва авторството на първите три книги на човечеството, авторството на писанията, които разкриват всичко свързано с вселената и човешкото битие. На небето той бил извикан, за да състави 366 книги, в които да се разкрият всички Господни знамения. Ето защо, в представите на човечеството, още от най-дълбока древност, Енох остава прототипът на мъдреца, на посветения, на знаещия, на мага. В легендите е обрисован като първия писател на всички времена, като основател на астрологията, като Пророк, на когото е известно как ще завърши животът на всеки човек.

В Книгата на Енох за първи път категорично е заявено, че още преди да се роди, човешката душа има отредена съдба и нейната история е написана в тайни небесни книги, държани под ключ от най-мъдрия от архангелите около Господния

престол. Освен това Енох остава и образецът за истинско, органично общение със самия Създател. Контактът, който той постига с Бога, е недостъпен дори за Мойсей, на когото Господ се явява напр. около “неопалимата къпина”. Според най-ранната легендарна традиция свързана с Енох, той е основателят на знанията за астрономията и космографията, на него се дължи съставянето на слънчевия календар. Той бил също така и Пророкът, говорил на хората за вредите, които им нанасят падналите, прокудени от Господа ангели. По-късно (през II-I в. пр. н. е.) Енох вече е свързан и с всемирната история до Второто пришествие и Страшния съд. В някои писания той е обявен за истинския Месия, синът човечески, въздигнат до нивото на Бога, а според други – юдейски предания – той се идентифицира с Метатрон – ангелът-пазител на целия свят.

През късното Средновековие, редица първи изследователи на апокрифната литература споменават Енох като носител на древната и Божествена мъдрост, и го идентифицират с Хермес, а има и такива, които допускат, че именно той е построил пирамидите, за да скрие и съхрани в тях езотеричните си писания. Има и учени (от XVI в. насам), които дори считат, че в книгите си Енох е описал онова, което по устен път се е предавало от времето на Адам и Ева до дните, в които е живял. Ето колко много теории, легенди, разкази, предположения се завъртат около името на Енох и неговите творби, всъщност неразгадани все още изцяло или по-точно, даващи възможност на всеки да ги разгадае по своему. И така е от най-древни времена до днес. Още агностиците се занимавали с Енох, когото считали за автор на две огромни книги за Яхве, писани на неразбираем за хората ангелски език, на който говорил и Адам в Рая, и който бил забравен от него след изгонването му оттам. А в днешно време пък се ражда теорията, че вероятно Енох е бил взет на космически кораб от нашественици от чужда планета.

Първичната легенда за Енох е възникнала по всяка вероятност във Вавилонската диаспора като отпор на ширещата се там Месопотамска митология. Началото на легендата за Енох трябва да се търси още в края на V в. пр. н. е. Днес Книгата на Енох е позната две основни версии: Етиопска и Славянска. Етиопската версия (изглежда писана първоначално на арамейски) пази древния първообраз и е по-богата на данни. Състои се от пет основни части, с различно време на написване. То може да се установи днес, благодарение на запазените фрагменти от Енохиадата в кумранските ръкописи, открити в 50-те години на нашия век около Мъртво море.

Първата книга от оригиналната Етиопска версия на Енох, се нарича “Наблюдателите” и има три части. В първата и част (въведение) Енох разказва за тези, които са избрани да преживеят “деня на Страшния съд”. Във втората част са описани “кохортите” на Шамхазей. Те са съставени от синове на Господа, които прелъстяват човешките дъщери и създават деца, живеещи от чужд труд. Те именно обучават хората в изкуството на магията и ги карат да създават оръжия за взаимно унищожение. Тъкмо те са и “наблюдателите”, които ще бъдат вързани от архангелите и заточени в очакване на Страшния съд, наблюдавайки мъките на събратята си. Третата част продължава същата тема, като тук вождът на наблюдателите е наречен Нефилим, а Енох действа като посредник между “нефилимите” и Бога. Тази първа книга, според запазените в кумранските ръкописи данни, се датира като възникнала през II в. пр. н. е. Втората книга е посветена на “последния ден” на земята, в който предвечния Месия, “избраният”, ще съди всички човешки същества. Счита се, че това е част от почти непознатата и съвсем фрагментарно запазена до днес “Книга на гигантите”, като според някои именно тя е била оригиналната пета част от Книгата на Енох. Втората книга се датира в самия край на II в. пр. н. е.

Третата от книгите на Енох, според Етиопската версия, е “Книга за движението на небесните светила” и тя е съвсем различна от предходните. В нея детайлно се описват слънцето, луната и звездите; росата и дъждът; годишните сезони и др.

Според учените тя е най-древната част на Енохиадата – съставена е най-рано в началото на II в. пр. н. е. и най-късно – в края на V в. пр. н. е. Четвъртата част – така наречената “Книга на сънищата”, която разкрива символичното значение на различни видения на Енох, се датира приблизително точно – 165-164 г. пр. н. е. Петата книга се отнася към края на II в. пр. н. е. и може да бъде разделена логически на три части: история на синовете на

Израил, разделена на десет основни периода; книга на Ной (тук историята на Ной е предадена близко до звученето и в “Битие”) и послание на Ной до цялото човечество. Етиопската версия на Книга на Енох е имала огромно влияние върху бързо развиващата се след II в. пр. н. е. апокалиптична литература. Части от нея влизат в Талмуда (там раби Акива също развива идеите за Предвечния Месия, стоящ редом с “Божественото присъствие”), както и в т. нар. “Юбилейна книга”, където пък е заложена идеята за слънчевия календар. Тази забележителна творба е изиграла огромна роля и за книжнината на ранното християнство, тъй като именно Христос отговаря най-добре на идеята за “Предвечния Месия”. Това е една от причините по-късните талмудисти (II-III в. след н. е.) да отричат Енох и да го наричат “страхлива и притворна” личност, да пренебрегват и унищожават писанията му.

Ето защо до днес не са запазени фрагменти от еврейската версия на Еноховата книга. Книгата на Енох е била много добре позната още на първите християнски писатели. Тя е цитирана за първи път от Юда в неговото послание (14,15), а Иринеи и Тертулиан я считали за боговдъхновена и канонична. През VI-V век обаче тя е преразгледана и обявена за апокрифна, поради което загубва влиянието си в християнската официална литература и започва да се разпространява тайно. Единствено етиопската църква продължавала да счита учението на Енох за част от Канона. Така или иначе вероятно III-IV в. възникнала и християнска, най-вероятно гръцка версия на Книгата на Енох, която добила разпространение в земите на Византия. Цитати от нея се откриват в съчиненията на различни писатели от VIII-XIX в. Тази версия много бързо проникнала и в българските земи – преведена е вероятно още през IX-X в., а първото споменаване на книгата на Енох (позната още като “Книга за светите тайни Енохови”) е в известния Симеонов (Светославов) сборник от 1076 г., където тя е включена в списъка на забранените, вредни книги. Днес гръцкият оригинал на тази версия е изгубен, запазен е само по няколко преписа българския превод, разпространен и в сръбски и руски книги. Този превод днес е известен като Славянска версия на книгата на Енох.

Славянската версия на книгата на Енох има допирни точки с Етиопската, но е доста по-кратка и има съвсем различна композиция. В нея Енох разказва за онова, което е видял на седемте небеса (според един от вариантите небесата са десет). Съществена част от творбата заема разговорът на Енох с Господ, който му разказва как е сътворил всичко видимо от невидимото и му обяснява кога и защо ще дойде Всемирния потоп. Славянската версия е позната от своя страна в две редакции – обширна и кратка. В настоящето издание се привежда текстът на пълната, обширна редакция на апокрифа, която вероятно представя и по-древен текст, по препис от сборник от края на XVI в., съхраняван в сбирката на Белградската народна библиотека (№ 321).

Книгата на Енох в славянската си версия има много интересен живот в българската книжнина. Тя е по всяка вероятност основния източник на “Тайната книга” на богомилите, а някои изследователи дори допускат, че преводът на Еноховата книга ни е познат в богомилски вариант.

Влиянието на апокрифа върху богомилската книжнина личи на много нива – при разкриването на устройството на небесното царство, при описанието на Сатанаил, при описанието за това как Сатаната е създал огъня и мн. др. Освен това, според “Тайната книга” Сатаната издига Енох над земята и му дава да напише 67

книги, та по тях, като слезе на земята, да учи хората как да служат на дявола. Всички космически и дуалистични представи на богомилите, почиват върху книгата на Енох, като на много места те просто прехвърлят върху Сатаната онова, което според официалната версия на Енох е извършил Господ. Особено интересен е обаче въпросът с Ермонската планина. Според Славянската версия на Книгата на Енох, Сатаната и неговите последователи слезли от небето на Ермонската планина, и там прекъснали обета си с Господа, там и започнали да блудстват с човешките жени, та създали исполините. Според пътеписните източници, тази Ермонска планина се намирала в Йосафатовата долина, където се намирала и планината Тавор, свързана с Преображение

Господне. А на това място именно богомилите локализирали пъкълъ. Специално внимание заслужава и борбата с исполините – една легена, позната и на старите елини, и на източните народи, и особено разработена от сектата на манихеите, които са до известна степен родоначалници на богомилите. Както е известно, дори самият Мани е автор на един “Трактат за исполините”.

Книгата на Енох намира отглас и в мюсюлманската книжнина; тя е спомената в Корана и в турското съчинение “Кахерман Наме”, според което Енох (наречен там Едриз) бил притежател на 30 книги, в които се съдържало основното от всички науки. Енох не случайно привлича представители от всички книжнини. В негово лице писателите и мислителите виждат личността, обединяваща самото начало на човешкия живот – Адам – със самия му край – небесния живот. Ето защо основните символи намерили място в Книгата на Енох – дървото на живота, седемте небеса, северното царство на мъртвите и др. се откриват даже в шумерската литература в образа на седмия допотопен цар Енмендуранен Откривае ги и в различни талмудистки трактати и в някои съчинения възникнали в мистичните юдейски кръгове. В същото време обаче Книгата на Енох е нещо като мост между Стария и Новия завет. Свързана със старозаветната есхатологическа традиция, тя е всъщност обърната към бъдещето на християнската апокалиптика, където оставя и най-трайни следи. През шестнадесетото столетие в Европа се появява и една нова, магическа версия на “Книгата на Енох”, която дава основата на силна окултна традиция, свързана с Енохиадата. Автори на тази нова Енохова книга са английския учен и маг д-р Джон Дий (1527- 1608) и неговият помощник Едуард Кели.

Прочутият маг на Елизабетинската епоха д-р Дий вярвал искрено, че изследванията му за Енох ще бъдат от полза за цялото човечество. Пожелал да общува директно с Господа и с неговите ангели, както Енох, защото се убедил, че само така може да постигне истинско познание, той наел Едуард Кели да бъде негов посредник с небесните сили. Едуард Кели бил окултист, който предрича бъдещето чрез виждане в кристална топка. Именно в кристала си той виждал ангелите, които в диалог с него и д-р Дий му диктували новата Книга на Енох. Така се ражда може би най-необичайната магическа литература на Ренесанса. Според нея Енох всъщност върнал на хората онова знание, което притежавал първоначално Адам, но по-късно те отново разгневили Господа и пак го загубили. Ето защо д-р Дий се опитал отново да им го даде чрез т. нар. “евокиране” на Енох. Според дневниците на д-р Дий, съхранени днес в ръкопис в сбирката на Британския музей, на него и на Е. Кели се явил лично архангел Рафаел, “изпълнен с духа и силата на Господа”, и той им казал че Господ ще измъкне отново от мрака Книгата на Енох заради онези, които го почитат и се стремят към него.

Ето защо в началото на книгата си д-р Дий написал “Нека я четат само тия, които се боят от Бога и са достойни за мъдростта му”. И така, според тази нова Енохиада, светът се управлявал от седем кrale (отговарящи на дните от седмицата), към които има съответно седем принца и 42 управители, които отговарят за различни дялове на вселената. Те са съответно крал Бобогел, крал Кармара, крал Бнаспол, крал Байнепор, крал Бнаспен и крал Блумейза. С помоща на

архангелите Рафаел, Михаел и Семиил д-р Дий разговарял лично с тези крале и разговорите им, в които се разкрива устройството на света, са дословно записани в дневниците му. Тези разговори се осъществявали на “ангелския”, таен език, на който са говорили и Адам, и Енох и се провеждали чрез 48 таблици, всяка разделена на 49 графи с колони, в които са написани отделни букви и цифри и архангелите и кралете посочвали съответните букви от съответните таблици и техните колонки, от които пък се съставяли думите. Така останали 48 таблици и те са наречени по-късно 48-те ангелски ключа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В края на XIX и началото на XX век Еноховите таблици са използвани за предсказване на бъдещето и за магически ритуали от известното окултно общество “Златната зора”. При тях основно се използвали 4 от тези т. нар. Енохови таблици, като всяка е отнесена към един от елементите – земя, въздух, огън и вода. Те се подреждали така: 2.въздух вода (оцветена в жълто) (оцветена в синьо) 4.земя огън (оцветена в черно) (оцветена в червено) Във всяка от таблиците били спазени 4 основни принципа на организиране на кръстовете от бяло и черно (от отделни букви и думи) като всеки кръст бил съставен от по 36 квадрата и в посоката от горе надолу се наричал “Пътят на Господа”, а от ляво на дясно – “Пътят на Св. Дух”. Има общества, които и до днес ползват тези Енохови таблици, за да се опитат да проникнат в отвъдното и да обогатят познанията си за устройството на вселената. А има и учени, които продължават и до днес да тълкуват Еноховата книга и да търсят в нея нови, необяснени до сега детайли от човешкото познание през вековете. Така тази книга се превръща в непрестанен източник на познание, интерес, вдъхновение и подтик да си задаваме въпроси за света около нас, за живота след смъртта, изобщо за смисъла на Сътворението. Ето защо не са престанали да ни вълнуват нито Книгата на Енох, нито личността на онзи, комуто тя се приписва.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. „Книга на Енох – етиопска и славянска версия

В: <http://star05.net/e-books/duhovna.lit/religia/kniga.na.Enoch.pdf>

[2]. Кия Екайя. Книгата на Енох.

В: http://aryansunforums.21.forumer.com/a/_post578.html

За контакти:

Мерал Вехби Ешреф, “Педагогика на обучението по български език и чужд език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: merito_ss@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Зографското евангелие

автор: Мирена Костова
научен ръководител: доц. д-р Т. Георгиева

Abstract: *The Codex Zographensis is an illuminated manuscript Gospel Book that was found in the Bulgarian Zograf Monastery on Mount Athos in 1843 by Croatian writer and diplomat Antun Mihanović, and which dates from the late 10th or early 11th century.*

Along with the slightly older Codex Marianus it is an important document for its use of the round Glagolitic script, the oldest recorded Slavic alphabet. Codex is also a part of the Old Church Slavonic canon, exhibiting linguistic features of the Western Bulgarian (Macedonian) provenience.

Key words: codex, alphabet, glagolic

ВЪВЕДЕНИЕ

„Според Сводната грамота, съставена в периода XVI - XVII век, в царуването на Лъв Мъдрий в неговото царство живеели трима братя - Мойсей, Аарон и Йоан Селима родом от Първа Юстиниана, из града Лихнидион, сега наричан от всички Охрид. Те се поселили в светата Атонска гора, на южната ѝ страна, и тук съградили три кули, отдалечени една от друга. Събирали се заедно само веднъж седмично, заедно с приходящите при тях. Даже мнозина идвали чак от царските чертози и оставали да живеят при тях. Тогава направили съвет и намерили място за построяване на обител в една гориста долина. И те, след като изсекли горския храсталак, намерили един зелен мрамор, блестящ като сняг, и построили обща обител в лето Господне 6427 от Сътворението на света (= 919 г. от Р.Хр.), наименувана "Св. Георгий", който, според преданието сам се нарисувал на една икона и от тогава тази обител се нарекла Зограф, както се споменава и до днес."

Така възникнал манастирът „Зограф“ с дадено от Бога име и засвидетелствано от Него чрез велико чудо. Скоро манастирът се населил с монасите от Фануиловия манастир заедно със своя игумен. Бързо достигнал цветущо състояние, благодарение на даренията, направени от богатите вярващи люде.

Първото Зографско монашеско братство било съставено от предани на Бога царски потомци, поели монашеския път, и от честни монаси, дошли от изток, призовани и доведени от самия светец. Първи игумен бил поставен дошлият от Палестина преподобен Евстратий.

В манастира имало училище, няколко работилници - шивашка, обушарска, железарска, голяма болница, приют за възрастни монаси, печатница, фотолaborатория (новост за времето си) и дори телефонна централа.

Една от забележителностите на Зографския манастир е библиотеката му. Манастирът е бил оживено книжовно средище през цялото време на своето съществуване. В библиотеката са съхранени множество ръкописи от ранното средновековие: грамоти, царски писма, богослужебни книги, сборници с църковни песнопения. Тук се преписват и се съчиняват много книги на гръцки, славянски и други езици и богато се украсяват с миниатюри.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Зографското Евангелие е средновековен ръкопис с четири евангелия, написани на старобългарски език. Съдържа разказите на четиримата евангелисти Матей, Марко, Лука и Йоан. Написано е върху пергамент с глаголица към края на Хв. или през първата половина на XI в.

Ръкописът е открит през 1843 г. в Зографския манастир от Антон Михович. До 1860г. се е намирал в българската светогорска обител, от където идва и името му. Монашеското братство връчва паметника на П. И. Севастианов, като дар за руския

император Александър II (1855-1881). Евангелието е било предадено в Императорската публична библиотека в Санкт Петербург (дн. Российская национальная библиотека), където се намира и сега.

Четвороевангелието е писано с обла глаголица и съдържа 304 пергаментови листа (288 л. и по-късна кирилска притурка). Украсено е с цветни заставки и инициали, като се срещат най-ранни елементи на тератологията.

Произхожда вероятно от Южна България. Началото е изгубено и ръкописът започва от глава III. Отделни листове липсват и на други места. Още през XI в. са изпаднали 4 листа, а по-късно са вмъкнати още пергаментни листове, които са палимпсестни (*от старогръцки pálin-пак, отново*) - основа е по-старо глаголическо евангелие от X в. Паметникът съдържа в себе си три старобългарски глаголически ръкописа, между които се установяват известни различия в палеографско и езиково отношение.

Част от тези липси са били много стари и още през XI век две изгубени тетради (16 листа или 32 страници) са били възстановени с глаголически текст. Този нов текст е написан върху по-стар също глаголически текст от X век.

През XIII - XIV век към ръкописа е бил прибавен синаксар, писан на кирилица. Така че до нас са дошли четири паметника, запазени като един кодекс – три старобългарски глаголически ръкописа и един среднобългарски кирилски текст. Издание: Jagić 1879 (фототипно преиздание през 1954).

[1]. Евангелието от Матей (на старогръцки: *εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*) е

първата библейска книга от Новия завет и първото синоптично и едно от четирите канонични евангелия. Макар всеки от евангелистите /Матей, Марко, Лука и Йоан/ да пише от различна гледна точка и до различни читатели, четирите евангелия се съчетават чудесно, за да изградят великия портрет на дългоочаквания Изкупител на света. Традиционно се приема, че авторът е апостол Матей. Той написва евангелието първоначално на едно еврейско наречие, като читателите, за които той го написва, са вярващи евреи.

Тази първа книга от Новия завет е написана от юдейска гледна точка и основната ѝ цел е да представи Исус от Назарет като Месия от старозаветните пророчества. Книгата представлява здрава връзка между Стария и Новия завет, като в нея са използвани не по-малко от 53 директни старозаветни цитати и 76 илюстрации от Стария завет. Със забележителна сила и майсторство Матей проследява основните събития в живота на Христос и ги тълкува като изпълнение на пророческото слово. Той използва тринадесет пъти израза: "... *всичко това стана за да се сбъдне казаното от Господа чрез пророка...*" /1:22,23; 2:5, 15, 17, 23; 3:3, 15; 4:14/. Девет пъти Матей нарича Исус Синът на Давид, като по този начин показва Неговия царски произход и полагащото Му се положение на Обещания Управител на Израел. От запитването на мъдреците: "Къде е Юдейският Цар, който се е родил?" /Мат.2:2/ до надписа на кръста: "ТОЯ Е ИСУС, ЮДЕЙСКИЯТ ЦАР" /27:37/, всяка глава представя славата и величието на Цар Исус. Думата "цар" се среща 20 пъти в книгата, а думата "царство" - 55 пъти. Изразът "небесното царство" е използван поне на 33 различни места, а "царството божие" - на четири места. Също така, Матей обръща специално внимание на поученията на Исус и Го представя като "великият учител на Израел." От особено значение са Проповедта на планината /гл.5 - 7/, която включва Блаженствата /5:3-12/, Молитвата "Отче наш" /6:9-13/, Притчите за Царството /гл.13/ и разясненията за последните дни, дадени на Елеонския хълм /гл.24, 25/.

[2]. Евангелието от Марко (на гръцки: *Κατά Μάρκον*) е втората книга от Новия завет и второ от четирите канонически евангелия. Традиционно в Новия завет следва след евангелието от Матей и пред Евангелията от Лука и от Йоан.

Евангелието от Марко е най-краткото от четирите евангелия, съдържа 16 глави, и се смята за най-стария документ, описващ живота на Исус. За разлика от Матеевото, това евангелие не е предназначено за юдейска, а за езическа аудитория. Тъй като по всяка вероятност е написано в Рим, то пропуска много от нещата, характерни за юдейското мислене - като цитати от Пророците и родословието на Исус. "Евангелието на Марко" е книга на действието, докато Матей набляга върху проповедите, Марко поставя ударение върху делата. Ключови думи в Марковото евангелие са: "незабавно," "изведнъж," "веднага," които се срещат не по-малко от четиридесет пъти в тази книга. Темата на евангелието се намира в 10:44,45: "... който иска да бъде пръв между вас, ще бъде слуга на всичките. Защото наистина Човешкият Син не дойде да Му служат, но да служи, и да даде живота Си откуп за мнозина." Марко представя Исус като неуморния слуга на Бога, който предава Себе Си за човечеството. Авторът не се опитва да доказва божествеността на Исус, но оставя Неговите дела да я потвърдят. В тази книга са описани повече от 19 чудеса, всяко от които има за цел да демонстрира свръхестествената сила на Господа. Дадени са осем чудеса, демонстриращи Христовата власт над болестта /1:31,41; 3:3-12; 3:1-5; 5:25; 7:32; 8:23; 10:46/; четири чудеса свидетелстват за Неговата власт над демоните /1:25; 5:1-13; 7:25-30; 9:26/; две от тях разкриват победата Му над смъртта/5:42; 16:9/.

"Евангелието от Марко" може да бъде представено чрез следния план:

1. Подготовката на Служителя /1:1-13/
2. Делото на Служителя /1:14 - 10:52/
3. Жертвата на Служителя /1:11 - 15:47/
4. Почитането на Служителя /16:1-20/

[3]. Евангелието от Лука (на старогръцки: *Κατά Λουκάν Ευαγγέλιον*; на латински: *Evangelium secundum Lucam*) е третото синоптично и едно от четирите канонични евангелия, част от Новия завет. Идеята за възмездие (Лука 6:25) и за това, че доволните в този свят ще бъдат сурово наказани (Лука 6:24), е застъпена от християнския екзегет (Екзегетика – на старогръцки: *ἐξηγητικά* - «тълкуване, изложение» - е раздел на богословието, чийто предмет е изяснение и тълкуване на текстовете на Светото писание - Библията) и теолог Квинт Септимий Флорент Тертулиан, който екстраполира евангелските предсказания и за всички езически божества и царе.

Темата на "Евангелието от Лука" е "Христос - Човешкият Син." В това евангелие изразът "Човешкият Син" е използван не по-малко от 23 пъти и поставя ударение върху човешкото естество на Господа. Основната цел на Лука е да изобрази Спасител, на когото не е чужд нито един аспект от човешкия живот. Като човек, Той "плаче" за града /19:41/; "моли се по-усърдно; и потта Му става като големи капки кръв, които капят на земята" /22:44/; Исус извиква: "Отче, в Твоите ръце предавам духа Си" /23:46/. Той яде със Симон /7:36-50/, с Марта и Мария /10:38-42/ и с управителя на фарисеите /14:1-24/; яде риба след Своето възкресение /24:41-43/.

Една от отличителните черти на "Евангелието от Лука" е наблягането върху молитвата. Христос е представен като човек на молитвата поне на единадесет места. Също така, това евангелие съдържа три притчи за молитвата, които не се намират в останалите три Евангелия - за среднощния приятел /11:5-8/, за несправедливия съдия /18:1-8/ и за фарисея и биринка /18:9-14/. "Евангелието от Лука" е и книга съдържаща песни, защото са записани поне четири песни: песента на Мария /1:46-55/, песента на Захарий /1:68-79/, песента на ангелите при раждането на Исус /2:8-14/ и песента на Симеон /2:29-32/.

Друга забележителна характеристика на "Евангелието от Лука" е наблягането върху женските добродетели. Споменати са голям брой жени, между които Елисавета, Мария, Анна, вдовицата от Наин, вдовицата, ходеща при несправедния съдия, Марта, Мария и др.

В сравнение с останалите трима евангелисти, Лука записва най-много от притчите на Господа - общо 45 притчи и илюстрации. Единствено той представя случките с богаташа и Лазар, с богатия глупак, с фарисея и бирника, с добрия самарянин и с блудния син. Деветнадесет притчи от това Евангелие не са споменати в никое друго Евангелие.

Поради своята красота, точност и брилянтната интелигентност на автора, "Евангелието от Лука" се нарежда между най-обичаните книги в Библията. Един от най-забележителните библийски стихове, засягащи служенето на Исус, е в Лука 19:10: "Понеже Човешкият Син дойде да потърси и да спаси погиналото."

[4]. Евангелието от Йоан е четвъртото евангелие и същевременно четвъртата книга от Новия завет на Библията. Авторството се приписва на апостол Йоан. Датата на написване не е точно определена, но се предполага, че това става към края на първото столетие /85-90 г. сл. Хр./. Вероятно евангелието е написано в Ефес, където апостол Йоан живее през късните години на своя живот. Още в най-старите текстови свидетелства се намира заглавието „Евангелие от Йоан“, което посочва (един определен) Йоан, като автор. В самия текст на евангелието се подчертава един ученик на Исус, като „ученика, когото обичаше Исус“ (Йоан 21:20 и 19:26). За него се казва в Йоан 19:25-27, че е присъствал непосредствено при разпятието. Освен това се приписва на свидетеля на събитията една особена свидетелска функция (Йоан 19:35). На края на евангелието в Йоан 21:24 се назовава любимия ученик изрично, като негов автор:

"Този е ученикът, който свидетелствува за тия неща, който и написа тия неща; и знаем, че неговото свидетелство е истинно."

Християнската традиция идентифицира този безименен ученик, като апостол Йоан, тъй като от тримата ученици, които стояли най-близо до Исус — Петър, Яков и Йоан — Яков е убит още през 44 г. (Деяния 12:2), а Петър бива изрично разграничен от любимите ученици (Йоан 13:15; 21:22). Авторът не само е имал добри познания за еврейските празници и обичаи, а е познавал и детайли за Ерусалим (Йоан 5:2) преди разрушението му от римските легиони през 70 г., което е потвърдено от археологията. Също и християнското предание докладва за Йоан, като автор на четвъртото евангелие. Ранният християнски теолог Иринеи Лионски (135-202 г.), ученик в своята младост на Поликарп Смирненски (69-155г.), който — така пише Иринеи — бе от своя страна ученик на апостол Йоан. Последният живял по времето на император Траян (98-117г.) в Ефес и там след Матей, Марко и Лука също написал едно свое евангелие.

Най-старият известен документ за това евангелие е намерения в Египет Папирус Райлъндс (P 52), който съдържа отпред части от стихове 31-32, а на задната си страна фрагменти от стихове 37-38. Бива датиран, според анализа на вида на текста, през 125 г., с което са съгласни повечето папиролози. Отделни автори пледират за периода между 90 и 150 г., а някои за 170 г. Този фрагмент дава основата за една датировка на евангелието от Йоан.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ясно е, че Йоан пише това евангелие като допълнение към останалите три евангелия. Тъй като то е последното от тях, Йоан може да отбележи богати и важни факти, които другите евангелисти са пропуснали - като разговора на Христос с Никодим, разговора Му със самарянката при кладенеца и чудото в Кана Галилейска. Благодарение на Йоан знаем за Исусовото поучение за Утешителя /Святия Дух/, за обиталищата в дома на Отец и за красивата молитва на Исус за Неговите ученици. В

своето евангелие Йоан описва най-много двадесет дни от Господното служение. Но красотата и богатството, с които той представя всяка случка, са истинско благословение за тези, които споделят общението му с Божия Син. Матей открива Христос на юдеите, Марко Го открива на римляните, Лука - на гърците, но Йоан пише за хората по цялата земя. Неговото евангелие е наречено "универсално евангелие." Дори, ако от цялата Библия ни останеше само тази книга, тя би била достатъчна за довеждането на целия свят до покаяние. Това е книга с изключителна стойност, изключителна красота и изключително благословение.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. <http://bgbible.sdabg.net/uvod/n-4.htm> ;
- [2]. www.cyrillomethodiana.uni-sofia.bg ;
- [3]. Мирчев, Кирил; "Старобългарски език – кратък граматичен очерк", София 1972;
- [4]. www.svetagora.org/library/patepisi/05.htm ;
- [5]. www.zographou.info/library/kratka.htm .

За контакти:

Мирена Тодорова Костова, "Педагогика на обучението по български език и чужд език", I курс, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал – Силистра, e-mail: morenka@abv.bg

Доц. д-р Т. Георгиева, Ръководител на катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” e-mail: knidor@abv.bg

Симеоновите сборници и славянското средновековно Просвещение

автор: Красимира Милкова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

Abstract : *Siméon rassemble autour d'il est appelée tour Simeonov incorporant certains de ses artistes littéraires incontestables de l'Age bulgare Orient.*

Genre dans lequel les auteurs à créer un cercle de Siméon sont des mots instructive, des éloges, des vies, des hymnes, la poésie, des chroniques, chronique, récit historique.

ВЪВЕДЕНИЕ

Преславската книжовна школа е първата книжовна школа в България, основана от Св. Цар Борис I през 885 или 886 в столицата Плиска. Смята се, че неин основен център е била Голямата базилика в Плиска. През 893 Симеон I премества седалището на школата в новата българска столица Преслав.

В някои световни класации за висше образование Преславската книжовна школа е призната за третия по възраст университет в света - след Магнаурската школа в Константинопол и Ал-Карауин във Фес (Мароко). Преславската книжовна школа е най-важният литературен и културен център в България и в целия славянски свят до изгарянето на Преслав от византийския император Йоан I Цимисхи през 971. Сред изявените български писатели и учени, работили в школата, са Наум Преславски (до 893), Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Школата е и център на преводаческа дейност, най-вече на византийски автори, както и на създаването на поезия, живопис и рисувана керамика. Вероятно тя изиграва важна роля в създаването на кирилицата, тъй като най-старите текстове на кирилица са открити в района на Преслав.

Климент и Наум идват в България след 885 г. , след като известно време са водили борба за делото на своите учители в далечната славянска земя, били са подложени на преследвания и гонения и са лежали в тъмница. От покръстването на България до това време са изтекли две десетилетия. Стремейки се към създаването на самостоятелна българска църква, Борис е бил обърнат с лице към Кирило-Методиевото дело. Владетелят се е стремил не само да намери славянски учители за българския народ, но и да намери способни наставници на новото учение и да обособи българска църква и култура, като ги славянизира.

Още след приемането на християнството Борис се обръща и към византийския патриарх Фотий, и към римския папа Николай с въпроси и искания, които са насочени не само към разясняване на някои положения в християнската религия и устройството на християнската църква и християнизираната държава, но имат за цел и удовлетворяването на една важна държавна мисъл- организирането на самостоятелна българска църква и самостоятелен християнски държавен и културен живот. Силното желание на Борис да получи наставници, които да могат да извършват богослужението и да организират българския църковен, културен и книжовен живот, върху основата на славянския език, удовлетворява Византия.

Задржаните в Цариград Методиеви ученици са били изпратени в България, на цар Борис. Тук те пристигат с всичките си знания на ученици на великите славянски просветители. Те пренасят Кирило – Методиевата традиция, полагат основите на славянската църква, групират около себе си интелигентни и ученолюбиви славяни, ограмотяват ги със славянско писмо, полагат първоосновите

на Преславската славянска книжовна школа, която измества съществуващата навярно гръцка книжовна школа.

При Борис отиват Климент и Наум. От двамата новодошли княза задържа само единия – така в столицата той имал на разположение трима Методиеви ученици. Преславската школа вече била създадена и се нуждаела само от укрепване. Борис назначава Наум за ръководител на Преславската книжовна школа. Климент бил натоварен със задачата да организира в Охрид второ културна средище.

Преславската книжовна школа разгръща дейността си в манастира „Свети Пантелеймон”,

Както по-рано Борис, така и Симеон покровителствал книжнината. Симеон събира около себе си т.нар. Симеонов кръг, включващ творци оставили следа в българската средновековна литература. Самият Симеон също се изявява като автор: негови са произведенията „Златоструй” и Два Симеонови (Светославови) сборника (първият в препис от 1073, а вторият — от 1076 г.). Жанровете, в които литературите творят, са поучителни слова, похвални слова, жития, химнографически произведения, поезия, хроника, летопис, исторически разказ. Сред възникналите по това време произведения са „Шестоднев” от Йоан Екзарх, „Учително евангелие” (включващо в себе си „Азбучна молитва”), „Историки” (първият исторически труд на старобългарски език) и „Проглас към евангелието” от Константин Преславски, както и за „За буквите” от Черноризец Храбър. Имената на други автори от Симеоновия кръг са Тудор Докс, Презвитер Йоан и Презвитер Григорий, от които нямаме запазени произведения.

Симеоновият сборник, познат по препис от 1073 г. за руския княз Светослав, носи в нашият текст името на Симеон, защото е бил писан за него. Сборникът се открива с една стихотворна Похвала на Симеон, който вече е цар. Старобългарският поет възпява Симеон, не само като мощен владетел, но и като „книголюбец”. Образът на „книголюбеца” цар доминира в стихотворението. „Книголюбеца” Симеон започва да пълни дворците си с книги. Възпитаникът на Магнаурската школа цар Симеон се е ползвал с особено обаяние и популярност в своето съвремие.

Кои са Симеоновите сборници?

Посветеният на владетеля **Шестоднев** е едно от най-крупните енциклопедични съчинения на славянската средновековна култура и както тогава става известно – създаването му дължим на неговото /на царя / желание и подкрепа. От Шестоднева извличаме информация, която автентично възкресява културната атмосфера в царския двор и убедително говори за интересите и личността на царя.

Достоен съперник на Шестоднева – съперничещ по енциклопедична широта, обем и съдържание е т. нар. **Изборник**. Похвалата е цар Симеон и сборникът е създаван по негово повеление.

Третият сборник, свързан с името на царя, е популярният **Златоструй**.

Първ по време е посветеният на цар Симеон Шестоднев, съставен от Й. Екзарх. Той открива поредицата.

Шестоднев – разкриващ устройството на мирозданието, е основополагащо мирогледно съчинение, а освен това запознава с естетично-научни, астрономически, географски и други знания.

Юридическият Изборник съдържа християнско законодателство. Той безспорно е бил нужен за урегулиране на отношенията в обществото, за териториално и административно устройство на държавата и църквата. Съдържа и история на християнското право.

Философско-богословски Изборник – давал е изчерпателен отговор по догматически въпроси, съдържа статии по риторика, трактат по логика и др.

Исторически Изборник- представлява човешката история според християнската концепция за сътворението на света, човешките общества, световните империи и владетели, възплъщението на Христос и т.н. до съвремението. Сред тях българинът е нареждал и себе си, търсел е своето място в историческото и географско пространство.

Антологията Златоструй- от една страна е сборник с образци по красноречие, а от друга – най- крупната собствено създадена катена от творбите на Й. Златоуст. Сборникът слага началото на изключително жизнен пораждащ модел.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Личната заслуга на цар Симеон се е състояла във това, че той със своето високо образование прозорливо е оценил стойността на Кирило- Методиевото дело и на учениците им в България- предимствата на собствения исторически път в културата, чрез азбуката и превода на четивата за богослужение, оценявайки неговата недостатъчност. Техните текстове са подготвили ограничен богослужител, усвоил само азбуката на религията до равнище за регулярно изпълнение на куллта. Необходим е бил втори етап- надмогване на културно- мисионерското равнище и усвояване на основите на християнската светска култура и цивилизация.

Образования владетел е дал направление, широта и ново цел на началния тласък, осъществен от Константин- Кирил Философ- далновиден подражател на неговите идеи.

Цар Симеон става родоначалник на втория етап- системно усвояване на дяловете на познанието от средновековието .

„Изборниците`` стават условие за оцеляването, разпространението и устойчивостта на славянската култура.

Съвременниците по достойнство са оценили историческите заслуги на цар Симеон и след апологията на Кирило- Методиевото дело са създали апология на царя книголюбец, книгите и библиотеките, отреждайки му пиедестала на нов Птоломей за славяните.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Мария Тихова и Пейо Димитров. Преславска книжовна школа, Том 1,- Изследвания и материали 1995 София.

За контакти

Красимира Петрова Милкова “Педагогика на обучението по български език и френски език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: krasi_91_ss@abv.bg

Гл. ас. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Охридската книжовна школа и ораторската школа на Климент Охридски

автор: Доника Петрова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

Kliment Ohridski est une de la figure plus échalant du Siècle en or de la littérature bulgare. Il apparteni vers le period débutant du déveoppement de l' ancienne littérature bulgare. Kliment est un des élèves plus célèbres des frères Kiril et Metodi. Il étude et il sermone, il écrit des livres et il defende ardent leur culture. Il se présent comme un digne prolongeur de l' acte de leur premières professeurs.

ВЪВЕДЕНИЕ

Свети Климент Охридски е средновековен учен и първи епископ, проповядвал на старобългарски език. Православната църква го тачи като един от светите Седмочисленици. Предполага се, че Климент е българин роден в Югозападна Македония. Данните за живота му преди неговата дейност в Македония са оскъдни. Те се намират в две гръцки жития: „Пространното житие на Климент Охридски“ от Теофилакт Охридски (1084-1107) и в „Краткото житие на Климент Охридски“ или т. нар. „Охридска легенда“ от друг охридски архиепископ и също грък — Димитрий Хоматиан (1216-1234).

Предполага се, че Климент е участвал на млади години още в хазарската и аланската мисии на Кирил и Методий през 859-861 г. Безспорно Климент участва и в мисията на Кирил и Методий във Великоморавия като техен ученик.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Историята на Охридската книжовна школа трябва да се започне с разгрома на Кирило-Методиевото дело във Велика Моравия, който довежда Климент и неговите сподвижници в България и после в Охридския край. Борбата се развихря около учението за произхода на Св. Дух, за Догмата за Св. Троица. Враговете на Кирило-Методиевото дело клеветят Методиевите ученици пред Светополк, че замисляли нововъведения и че щели да въстанат против него. Разтревожен от клеветите и одумванията на немско-латинските духовници, Светополк, равнодушен към църковните работи изобщо, не остава равнодушен към споровете и борбите между моравското духовенство. Той взема страната на немско-латинските духовници. Тъй като те все пак чувстват, че Светополк таи в себе си зачитане и страхопочитание към благородните, готови на подвиг и жертва Методиеви ученици, издебват неговото отсъствие и започват унищожителна кампания срещу тях.

Трябва да отбележим, че когато умира, Методий оставя доста голям брой ученици и последователи: около 200 черковни служители само — свещеници, дякони и поддякони, между които са били видните славянски просветители Горазд, Климент, Наум, Ангеларий и Лаврент или Сава. Затваряни в тъмница, измъчвани и продавани в робство, Методиевите ученици и последователи не могли повече да продължават своята дейност в Моравия. Онези от тях, които били прогонени или могли да избягат, потърсили други славянски земи за нова дейност.

Бъдещите създатели на Охридското културно средище Климент и Наум били оковани във вериги и хвърлени в тъмница. Като се страхували да не бъдат освободени — било от народа, или от Светополк, — хората на победилия Вихинг ги

извеждат от тъмницата и след като свирепо ги измъчват, предават ги на войници немци, за да ги прогонят надалеч. Измъчени, гладни и голи, те се отправят към България. В България биват приети най-радушно. Пристигнали в Белград, веднага биват изпратени в българската столица — на Борис, който търсел славянски просветни дейци, духовници, учители и книжовници.

Климент и Наум се включват веднага в културното строителство, настъпило при Борис в нова фаза. Преценявайки възможностите, които се откриват пред него с идването на двамата просветени мъже, Борис стига до мисълта да създаде два културни центъра в държавата си: един в Преслав и един в Охрид. Той задържа Наум в Преслав, а Климент, който пожелал да се завърне в родния си край, натоварва със задачата да организира Охридското културно средище. Климент бил назначен за учител на областта Кутмичевица, която Борис отделил от по-голяма област — Котокий; Климент получил от Борис три къщи в Деволя; той получил още места за почивка около Охрид и Главиница. Названието Котокий не е познато по други източници, а в по-късно време, както и днес, не съществува нито област, нито селище, които да го носят. Изглежда с това название преславските управници са означавали земите в Югозападна България и преди всичко в Македония, които все още са били нови за българската държава. Климент разпределя в нея своите 3500 ученици по 300 души в епархия, т. е. Кутмичевица е обхващала 10—12 епархии. Самите епархии не са могли да бъдат малки, щом като всяка от тях е получила по 300 души свещеници, дякони и учители.

Когато Климент става **епископ**, центровете на неговата дейност, а с това и центровете на школата, която е оглавявал, се разширяват и отчасти преместват. Той бил назначен за епископ на Дреъмбича или Велица — оттук идва и названието му епископ Велички. Явно е, че Климентовата епископска област е включвала Охрид. Където и да се е намирала епископската му област, главната си дейност като епископ и особено като книжовник и черковен строител Климент е развил в Охрид. За това свидетелства особено Краткото му житие:

„Повече прекарваше в илирийския град Лихнидон, метрополия на околните градове, който сега се нарича на мизийски език Охрид.“

Охридската книжовна школа се е нуждаела от свой център, където да бъдат събрани усилията на предните ѝ представители и откъдето да се дирижира новата култура в цялата обширна област. Още приживе на Борис и „преди още да бил приел изцяло Величката епископия“, Климент започва да гради в Охрид манастир. Този манастир посвещава на същия светец, на когото е бил посветен и построенят от княз Борис преславски манастир — св. Пантелеймон. Изглежда и манастирът в Охрид е бил изграден по желанието и плана на Борис, който е искал да създаде в Охрид втори център на новата християнска и славянска култура.

Изграденият от Климент манастир, изглежда, обаче става скоро тесен за предприетата в голям мащаб черковна, просветна и книжовна дейност. Налага се да бъде изграден втори манастир и такъв изгражда Наум. Средствата за изграждането на манастира Наум получил от българските князе Борис и Симеон. Разбира се, установяването и дейността на Климент, Наум и техните сподвижници в Охрид и Охридско не са никаква случайност.

Условията, в които възниква Охридската книжовна школа, се характеризират с революционни промени в държавния и изобщо в общественно-историческия живот на българския народ. Буржоазните историци изтъкваха като най-важно събитие на епохата християнизирването на България от княз Борис в 865 г. Той славянизира българската държава, като издига на ръководните места на държавата славяни. Ценял е високо писмеността, разбрал е значението на писмеността на роден език и ѝ е дал зелена улица към своята държава. Двете славянски книжовни школи в България са негово дело.

Наследил своя баща, Симеон продължава неговото дело на укрепване българската държавност в областта, в която процъфтява Охридската книжовна школа. Още когато стъпва на престола и взема решителни мерки за уреждането на българската държава, той издига Климент в пръв български епископ от домашен българо-славянски род. Пространното житие разказва:

„След това, като се посвѣтвал с по-разумните от своите приближени, които всички са били разположени към Климент като към свой баща, вярвайки, че само това се харесва на бога, с което почитат този, той (т. е. Симеон) го назначил за епископ на Дрембица или Велица и така Климент станал пръв епископ на български език.”

Съществен аргумент за българския характер на Охридската книжовна школа е езикът на книжовните произведения, създадени в нея. Този език е старобългарския. Не можем да открием в Климентовото книжовно дело и в стигналите до нас паметници от областта, намираща се в сферата на Охридската школа, какви да е следи от друг някакъв славянски език. Тъкмо българо-славянският произход на Климент може би го прави пръв помощник на Кирил и Методий в преводаческата им дейност и най-значителен книжовник на Кирило-Методиевата книжовна школа: Климент е знаел най-добре същия онзи език, на който са пишели Кирил и Методий.

Най-ранните книжовници, които ни осведомяват за Климент, оповестяват, че той е работил в българска среда. Така биографът на Климент охридският архиепископ Теофилакт (живял през XI—XII в.), говорейки за книжовната му дейност, съобщава, че:

„Климент е предал на нас българите всичко, което се отнася до черквата и с което се прославя паметта на бога и на светиите и чрез което се трогнат души”.

Дейците на Охридската книжовна школа имат голям принос в „златния век” на българската култура и литература. Преди всичко това е Климент — основателят на школата. Учител, черковен строител и писател, Климент дава насоките, в които се разгъва дейността на строителите на българската култура от епохата. Борец за едно велико дело в предшествания период от жизнения и творческия си път, той го осъществява с ентусиазъм и след смъртта на своите велики учители той става негов първожрец. Задачите, които са стояли пред Климент, са били големи, Климент обаче съумява да организира силите, които са били в състояние да ги решат, както и да посочи пътищата на тяхното решение.

Пръв помощник на Климент в изграждането на Охридската книжовна школа става неговият верен сподвижник, също ученик на Кирил и Методий, Наум. Първото негово житие го нарича „брат” на Климент. Когато в 893 г. Симеон издига Климент за епископ, той изпраща Наум „да учителства вместо него”. Областта, в която развива учителската си дейност в Македония, съвпада с областта, в която дотогава развива учителска дейност Климент. С името на Наум не са намерени досега книжовни трудове. Трябва обаче да се смята, че той значителен деец на епохата е писал, и то немалко. В Охридската книжовна школа са намерили приложение и още няколко ученици на Кирил и Методий, участвали в делото и борбата за славянска писменост и черква във Велика Моравия и Панония. Вести за такива дейци четем в паметниците. Само едно име от имената на представителите на втората генерация на Охридската школа знаем — името на наследника на Климент на епископската катедра Марко. За Марко е отбелязано изрично, че е Климентов ученик. Наречен е „четвърти епископ на славянския народ”.

Също така и Теофилакт и Хоматиан живеят в българска среда, наричат се български архиепископи, чрез написването на житията те се стремят да се доближат до българския народ, който е отдавал такава почит на двамата дейци. Със своите литературни трудове те се включват в Охридската книжовна традиция.

Климент Охридски гради дейността си върху идеята за възпитаващото обучение. Заедно с това той реализира и педагогическата идея за възпитателния характер на личния пример. Въвежда идеята за необходимостта от трудово обучение. Основните методи, с които си е служил в учителската си дейност, са били беседата и убеждението. Заедно с това е практикувал и взаимоучителната организация на обучение и индивидуалният подход към своите ученици. Наред с учителската дейност Климент Охридски е осъществявал мащабна религиозно-проповедническа и книжовна дейност. Той е автор на химнографски творби, част от които с акростих, отбелязващ името му. Написал е 9 поучителни, 7 похвални слова. Цикъл от общи служби за светци, както и пространното житие на Кирил. Заради изключително плодovitата му книжовна дейност, която в последствие не само укрепвала църковната практика, но и творял книжовния български език.

Някои приписват на Климент още и похвалното слово за св. Кирил и Методий. Похвалните Климентови слова са съставени, изглежда, по подражание на тогавашните византийски църковни проповедници, които много употребявали панигирична форма. Но в противоположност на византийските панигириди, натруфени с риторични изрази и изпълнени с изкуствен патос, украсени с цветист език, ясни и общодостъпни, проникнати с искрено и дълбоко чувство. Те са отмерени лирични изблици на възторженото преклонение на Климент пред Бога и светиите, приличат по-скоро на молитви или благодарствени песни, подобни на каноните и акатистите. И похвалните слова, както и поученията са построени по един план. Отначало авторът излага живота и дейността на светеца и след това започва патетичната част, в която възхвалява добродетелите на чествания светец. В някои от похвалите има и поучителен елемент.

Чрез своята поетична дарба, ненадминато майсторство на празничните слова, с учудващо умение, особено словесно изящество и дълбока емоционалност Климент изразява своето безгранично преклонение пред първоучителя Кирил в своята невероятна творба „Похвално слово на Кирил Философ”. Авторът описва Философа като изключителна личност, за която светът ще говори векове наред.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Със своите слова Климент е поставил началото на християнската проповед в България и е първият наш църковен оратор. Той е дал подтик и други да поработят в полето на духовното красноречие, като например епископ Константин и Йоан Екзарх. Слова му са били усърдно преписвани от неговите ученици, които също са ги произнасяли в църква. Климентовите творения се разпространили по цяла България и с това са спомогнали за утвърждаването на българския народ в християнската вяра и за плодотворност на българската книжнина. Те станали известни в Русия, в чиито книгопазилища днес се намират най-много от тях. За руските духовни читатели най-любими Климентови творения са били похвалните слова за архистратизите Михаил и Гавраил, четверодневния Лазар, Успение Богородично, Св. Димитър Солунски и пророка Захари, поучението за Преображение Господне и общите поучения за апостолски и мъченически празници. Освен оригинални съчинения, Климент оставил и преводи. От тях известен е само цветния триод. Някои учени му приписват и отдели от богослужбения сборник „Синайски требник.”

Подражавайки на учителя си, неговите ученици започват да пишат в същия стил, превръщайки особеностите му от индивидуални в нормативни за школата. Както Климент и Наум се грижат за увековечаването на паметта на великите си учители Кирил и Методий, така и техните ученици им посвещават произведения, полагайки по този начин основите на техния култ.

Изключителната роля на Охридската книжовна традиция се запазва до ново време. Останала жива през вековете, тя влива струя в Българското възраждане. В земите, в които най-вече се развива, тя поддържа българското съзнание не само в условията на най-тежкото османско робство, но в по-ново време и в условията на чуждите домогвания за претопяване на местното население.

Значението на Охридското културно и книжовно средище не се ограничава в епохата на „златния век“ на българската култура и литература. То продължава и по-нататък своето съществуване и надживява Преславското средище. Преславското средище запада с падането на първата българска държава. Охридското поддържа българската културна и книжовна традиция през вековете въпреки историческите промени, които настъпват. Можем да кажем, че охридската културна и книжовна традиция пулсира като една от най-жизнените артерии в организма на българския народ, в неговата историческа съдба.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Снегаров, И. Климент Охридски

[2]. Божилов, И. Цар Симеон Велики. В Златният век на средновековна България. С., 1983г, том II

<http://www.slovo.bg/showauthor.php3?ID=415&LangID=1>

[3]. Станчев, Кр. Поетика на старобългарската литература. С., 1998

[4]. Ангушева, Аделина. Старобългарска литература. С., 1999

[5]. Киселков, В. Сл., Св. Климент Охридски, С., 1941.

[6]. Д. Петканова. Старобългарска литература – VIII – XVIII век. УИ”Св. Климент Охридски”, С., 1996

За контакти

Доника Петрова, “Педагогика на обучението по български език и чужд език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: doni_ss91@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет “Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Шекспир и неговият „Сън в лятна нощ“

автор: Нели Николова

научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

William Shakespeare, né probablement le 26 avril 1564 à Stratford-upon-Avon et mort le 23 avril 1616 dans la même ville, est considéré comme l'un des plus grands poètes, dramaturges et écrivains de la culture anglaise.

Le Songe d'une nuit d'été (A Midsummer Night's Dream) est une comédie de William Shakespeare écrite entre 1594 et 1595. C'est une histoire complexe dont l'action se déroule en Grèce et réunit pour mieux les désunir deux couples de jeunes amants.

ВЪВЕДЕНИЕ

Уилям Шекспир (на английски: William Shakespeare) е знаменит английски драматург и поет, признат в западната култура като най-значимият писател в англоезичната литература.

Шекспир е от малкото драматурзи, които се отличават в писането, както на трагедии, така и на комедии. Някои от пиесите му съдържат песни, които са едни от най-изтънчените лирични поеми, писани на английски език. Способността му да улавя и предава най-дълбоките аспекти от човешката природа дават право на мнозина да го смятат за ненадминат талант, а Английският ренесанс често е наричан „шекспиров период“. Пише произведенията си в периода 1588-1613 година, но точните дати и хронологичната последователност на пиесите не са изяснени в повечето случаи. Продуктивността му е изключителна, още повече като се вземе предвид, че е живял само 52 години. В допълнение, Шекспир е най-цитираният писател в англоезичната литература, смятан за „английския национален поет“ и наричан още бардът на Ейвън или лебедът на Ейвън.

Съвременните критици са обособили четири периода в творчеството на великия драматург като ги обозначават с жанровата дефиниция на най – добрите пиеси появили се на сцена през съответния период. Комедията като жанр е застъпена в първите два, а приблизителния ред, по който са написани комедиите на Шекспир е следният: „Комедии от грешки“ (1592), „Укротяване на опърничавата“ (1593), „Двамата веронци“ (1594), „Напразни усилия на любовта“ (1594), „Сън в лятна нощ“ (1595), „Венецианския търговец“ (1596), „Много шум за нищо“ (1598), „Дванайсета нощ“ (1600), „Веселите ундзорки“ (1597 – 1601).

В комедиите, трагедиите, историческите драми, трагикомедиите и романсите, каквито и композиционни, стилни и съдържателни разлики да има между тях, тупти могъщият пулс на едно изключително дарование, създало наистина необятна творческа вселена.

Що се отнася до комедиите на Шекспир, и там е твърде трудно да се установи единството в многообразието. В изследването си „Шекспир. Първи стъпки“ М. Минков пише следното: „Самата комедия е по-скоро неопределено понятие и в дори модерния смисъл на думата, който се различава от елизабетския, то обхваща редица по – различни типове, от колкото в трагедията или в историческата драма. Всяка от тези ранни комедии е всъщност експеримент от различен тип: обикновен фарс, класическа комедия, романс и придворна комедия, сякаш Шекспир е пробвал силите си във всяка една от тях, безсилен да реши коя му е подходила най – много. Всеки тип има своя специфична атмосфера, всеки постига в цялост съвсем различен ефект и поради тази причина липсва реална основа за сравнение, а развитието на действието е много по – неустойчиво, отколкото в историческите драми“.

Шекспир **композира своите комедии** според общоприетия ренесансов стил на повествованието **в 5 действия**, започвайки с **пролог** от първо действие, **развитие на сюжета** – във второ, **кулминация** – в трето, **спадане на напрежението** – в четвърто и **развързка** – в последното действие.

Интересен нов момент в развитието на драматургичната техника на Шекспир е въвеждането на пародийния „**театър в театър**“. Това представление предхожда гениалната пародия на спектакъла на атинските занаятчи от комедията „Сън в лятна нощ“

ИЗЛОЖЕНИЕ

Безспорно най – феерична и различна по поетика в сравнение с останалите комедии е „Сън в лятна нощ“ (1595). Написана след отварянето на театрите през 1594 или 1595 година, открива поредицата от зрелите му комедии на любовта. Тя е напълно **в стила на дворцовата комедия**, макар и с по-малко разнообразна тематика. Някои дори смятат, че и тя е написана по поръчка, за някоя аристократична сватба. Това не изглежда много вероятно — трупите при такива случаи обикновено са предлагали нещо от текущия си репертоар — но не е и напълно невъзможно. Във всеки случай *тя е една от съвсем малкото на брой драми на Шекспир с фабула, измислена от самия него*. Тук Шекспир не само разжалва пакостника Купидон като бог на любовта, но **изгражда една съвсем нова любовна митология**. И макар че действието става в Атина, тоест в самото отечество на сляпото божество, той поставя на негово място феите, които, за разлика от него, доброжелателно бдят над неразумната любов на смъртните и накрая, макар грешките им — също като шегите на Купидон — да причиняват чудновати усложнения, довеждат всичко до щастлив изход.

Обикновените феи на английския фолклор са доста различни от тези на Шекспир. И те са дребни същества, но все пак имат ръста на дванайсетгодишни деца; преди всичко пакостничета, те подменят със своите изчадия децата в люлките им, объркват пътника и го карат да описва големи кръгове в мъглата; или — като Пък, който по дух най-много им прилича — пречат на маслото да се образува в бухалката. Но, от друга страна, те притежават и качества, които ги правят подходящи за покровители на домашното огнище. Те наказват повлеканите, като връзват възли в косите им, когато спят, и щипят до посиняване прелюбодейците, които им попадат в ръцете. Но покрай тези феи, за които съществуват най-много приказки, в английския фолклор се долавя и смътно предание за много по-мънички същества, които, както Шекспировите, живеят в цветята, но за които много малко се знае. **У Шекспир двете традиции донякъде се преплитат** и той пръв въвежда в литературата образа на феите, който неговите съвременници са възприели от него и който е дошъл до нас. И нищо чудно в това, защото около тези дребни същества той е изтъкал в „Сън в лятна нощ“ една такава ефирна и възшебна поезия, че действително сътворява цял нов свят. Сякаш неслучайно тъкмо в същата пиеса той говори за въображението на поета, който

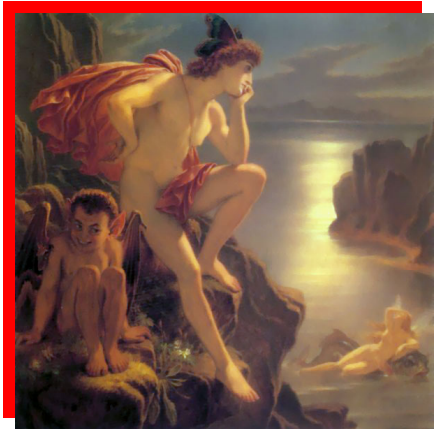
*„във трескав унес мятачи между небето и земята,
и щом фантазията му роди
каквото и да е, той в миг с перото
описва го така, че за четеца
превърща своето въздушно нищо
във нещо с местожителство и име.“*

И на тази суверенна власт на поета той противопоставя нещастните еснафи, които не смят да разчитат за нищо на фантазията и трябва да представят дори луната чрез фенер. А цялата драма на Шекспир е окъпана в лунна светлина, макар че всъщност действието става през нощ на новолуние, когато луната изобщо не свети: за нея се говори толкова много и тъй хубаво, че ние я чувстваме като

постоянно присъствие. При това за Шекспир и неговите съвременници луната има особено значение: тя не само придава чрез меката си светлина чаровно настроение на всичко, което осветява, но е същевременно и символ на променчивостта; за тях всичко, включено в сферата на луната (тоест земния свят), е непостоянно и се мени, докато отвъд лунната сфера, в сферите на планетите и на постоянните звезди, е светът на непроменливото и съвършеното... Така **луната** играе тук двойна роля — тя не само създава настроението на сребристата нощ, но става и символ на комичния кадрил, който изпълняват обладаните от любовното безумие млади двойки.

Творбата е съставена по оригинален начин от Шекспир посредством **три взаимно пресичащи се сюжетни линии**, в чиято основа е сватбата на атинския княз Тезей с кралицата на амазонките и негово завоевание Хиполита. За Тезей любовта е венецът на неговия живот, нещо, което е спечелил чрез борба и което осмисля подвизите му. Неговата любов е „рационална“ според тогавашната терминология, т.е. не е само чувствено влечение, а е връзка между равни и подходящи си, основана върху разумно убеждение, и затова непоколебима. А Тезей и Хиполита образуват рамката на цялата комедия: с тях започва и с тях завършва, и разумната, улегнала любов на двамата е мерилото, по което ще съдим любовта на другите двойки.

Първата от сюжетните линии проследява стремежите на двама атински младежи Лизандър и Деметрий към желаната и от двамата за съпруга Хермия, която обича Лизандър, но баща ѝ Егей настоява тя да се омъжи за Деметрий. Двамата влюбени решават да избягат, за да се оженят, но Деметрий тръгва след тях, а Елена, която обича Деметрий – тръгва след него. В гъстата гора техните и без това сложни любовни взаимоотношения се оплитат още повече благодарение на некадърната, но затова пък комична чужда помощ. Любовта на младите не е за осъждане, но тя очевидно не е и толкова разумна. Не е добре, че Хермия и Лизандър се любят пряко волята на нейния баща (което не значи, че Шекспир държи страната на Егей — тираничният старец сам не може да обясни защо предпочита Деметрий като зет). Деметрий не знае защо е изоставил Елена, за да се натрапва на Хермия, нито пък Елена знае защо държи за непостоянния Деметрий. Самият Купидон със своите игриви стрели не би могъл да създаде по-объркано положение. И младите трябва да се утешат с мисълта, че „любовният поток“ никога не е

протичал гладко и спокойно. А тъй като тяхната любов изобщо не е била рационална, тя е подхвърлена на различните видоизменения, причинени от омайното биле на феите - нещо, подчертано с особена ирония в сцената с Лизандър, който се мъчи да защити своята любов като рационална тъкмо когато тя е най-неразумна. Но все пак в ирационалния кадрил, който се разиграва от младите двойки в гората, ролята на жените - и това е характерно за Шекспир — не се мени. Техните чувства остават незасегнати от грешките на Пък. Тук - както изобщо в комедиите или поне в комедиите на любовта - девойките гледат по-трезво, виждат по-ясно, познават себе си по-добре

и остават по-верни на своите чувства, отколкото младежите.

Втората линия описва краля на елфите Оберон и жена му – кралицата на феите Титания, които пристигат в гората край Атина за сватбата на Тезей и

Хиполита. Както и при младите, при тях също е налице някаква обърканост. И това, сякаш е в съгласие с **идеите на времето**, които предполагат една **съкровена връзка между природата, обществото и човешката душа, между макрокосмоса и микрокосмоса на човека**. Едно нарушение на естествената хармония в единия свят непременно ще се отрази върху другия. Така неестествените недоразумения между Оберон и Титания, заради които тя бива жестоко наказана, са причина за неестественото объркване на годишните времена, за непрестанните дъждове, поради които посевите гният и всичко тъне в кал; а тия дъждове не са само поетическа измислица, те са описание на истинските стихийни дъждове, излели се над Англия през 1593–1594 г., които докарали редица неурожаи и станали една от причините за икономическата криза, обхванала страната през последните години на XVI век. Защото Шекспир като другите драматурзи по онова време обича да вплита в драмите си намеци за злободневни събития. Никак не е чудно следователно, щом като природата се влияе от препирните на феите, и в света на смъртните да се явят раздори — между баща и дъщеря, между млади влюбени... И общото движение на комедията е от дисхармония към хаос, от който обаче накрая възниква възстановената хармония.

Третата сюжетна линия е определена за занаятчиите с артистични наклонности, които също отиват в гората през нощта, за да репетираат подготвяната от тях пиеса за сватбата на Тезей. Мнозина критици неоснователно се мъчат да включат света на еснафите в общата обърканост. Между добрите майстори - лондонски или стратфордски, но във всеки случай не атински! - няма никакви разногласия и, ако Тезей стои високо над пагубните влияния на свадата между Оберон и Титания, те пък стоят на твърде ниско стъпало, за да бъдат засегнати от нея. Схващанията им за изкуството може да са объркани, но не поради въздействието на феите - и затова тяхната обърканост никога няма да се изправи. Тематичната връзка, която трябва да се търси между тях и главната фабула, се крие по-скоро в пиесата, която те поставят и която е инверсия на самата драма, и тук една любовна двойка избягва в гората, но в нея вместо разрешението на своите проблеми тя намира смъртта си. Историята за Пирам и Тизба тук служи не за да изведе комедията към трагичното, а за да я превърне именно във фарс. Това е най-комичната сцена в цялото творчество на Шекспир и в театъра тя винаги може да разчита на бурния смях на публиката независимо от качествата на артистите. Това е, разбира се, пародия, но която едва ли визира определен писател, макар че някои от тогавашните английски преводи на Овидий, от чиито „Метаморфози“ е взет и сюжетът ѝ, са почти толкоз неспособни, колкото нейният текст. По-скоро тук се осмива един старомоден жанр — драматурзите от поколението преди Шекспир не са много по-добри поети от атинските майстори, и едно еснафско отношение към изкуството — неумението да се отличава светът на възображението от този на действителността и намесата на пълзящия реализъм в сферите на поезията. Така поради вмъкването на атинските занаятчи в действието най-лиричната, най-изпълнената с красота от всички комедии на Шекспир е същевременно и тая с най-силно изразен фарсов характер. Успешното съчетаване на тези крайности в една обща хармония е едно истинско гениално, постижение.

Съчетаването на разнородни елементи не е чуждо и на народната драма — напротив, корените му се крият още в религиозните драми на средните векове, а и видяхме вече, че Шекспир още от самото начало обича да сплита различни фабулни нишки в едно, но тук се касае не само за нишки, а за три различни свята, които се застъпват, всеки със своята собствена атмосфера: светът на двореца, на еснафите и на феите. Но и тук, както във всяко друго отношение, Шекспир далеч превъзхожда своя образец, особено в по-ранните му драми, връзките между отделните планове са обикновено много слаби и най-често истинското действие се развива изключително в плоскостта на един от тях, докато

останалите представляват само статични или в най-добрия случай епизодични поредици от сцени. Но тук, с изключение на рамката, представяна от Тезей, всичко е в движение и връзките между плановите са яки и сложни. Тезей е съдникът, от когото зависи участието на младите, феите са дошли в Атина, за да празнуват неговата сватба, но се намесват и непосредствено в съдбата на влюбените двойки. А и еснафите, които се въвличат чрез Кросното в препирните на феите, се готвят също така за сватбата — символ на хармонията, към която цялото действие се стреми. Само между младите и майсторите, макар двете групи да се намират заедно в омайния лес, не съществува никаква връзка преди последното действие, когато всички нишки се сливат в едно общо финале и младоженците заедно с Тезей коментират трагичния фарс, представен от занаятчиите.

В някои отношения „Сън в лятна нощ“ представлява **върхна точка в творчеството на Шекспир**, която няма да се достигне втори път. Образите му ще станат още по-живи и плътни. Тук, макар че няма такива портрети като на принцесата или дори на Бирон — само жанровата скица на Кросното изпъква с по-голяма сила, може да се забележи един общ напредък в портретното майсторство. Младите двойки и тук не са много ясно диференцирани: Лизандър и Деметрий си приличат като близнаци и ако между Хермия и Елена се чувства известна разлика, тя е по-скоро външна — едната е по-висока на ръст, или се дължи на положението им. В сравнение с двойките от „Напразни усилия на Любовта“ те ни се виждат значително по-пълнокръвни, може би защото са поставени в по-емоционални положения, но в сравнение с влюбените от по-късните комедии те са все пак доста безлични. Главното е другаде — поезията на Шекспир също ще стане още много по-силна и сложна и в нея ще трептят едновременно много повече струни, но никога тази поезия няма да бъде по-красива в своята проста непосредственост, отколкото тук и в написаната почти по същото време трагедия „Ромео и Жулиета“. Това са двете най-лирични драми на Шекспир и като такива те остават ненадминати дори в неговото творчество по своята красота. И също тъй той никога вече няма да даде такава воля на своята фантазия. Това съчетание от поезия и фантазия, от комедия и фарс прави от „Сън в лятна нощ“ нещо единствено и неповторимо в световната литература.

Комедииографията на Шекспир сама по себе си е един необятен и привлекателен творчески свят, който не е загубил обаянието си и за съвременния зритель и читател. Заедно с трагедиите му тя е най-живата част от творческото наследство на великия писател. Това обяснява защо заглавията на Шекспировите комедии не слизат от театралните афиши. Всяко ново житейско и творческо поколение търси свой път към оптимистичния ренесансов свят на гениалния страдфордец. Комедиите на Шекспир са непресекащ урок по жизнелюбие и човечност.

ЛИТЕРАТУРА

[1]Хаджикосев С. "Шекспир творчески портрети" С.,1985

[2]Минков М. "Уилям Шекспир избрани комедии" С.,1983

За контакти

Нели Илиева Николова, "Педагогика на обучението по български език и чужд език", I курс, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал – Силистра, e-mail: nelinicolova.obzor@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет "Ангел Кънчев" e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Рицарят като мяра за човешкото в средновековната литература

автор: Станимира Станчева
научен ръководител: гл.ас. докт. Галина Лечева

King Arthur is a remarkable figure, but a mysterious figure in the Celtic legendary tradition. He presents the image of the ideal ruler. Became a symbol of a fair ruler. Always ready to defend his people.

Key words: knight, knightly ethics, romance, king Arthur, roundtable, Excalibur sword

ВЪВЕДЕНИЕ

Епохата на Средновековието обхваща хилядолетието от Vв. до XV век. Най-съществените черти на Средновековието са определящата роля на християнския религиозен светоглед, съсловното делене в социалната структура и феодалните отношения на йерархична зависимост. Литературата на Западното средновековие се разделя на две големи направления – религиозно и светско. Те се развиват в специфични жанрови форми и в голяма степен и на различни езици, но между тях съществува и взаимно проникване и диалог. Най-представителните жанрове на религиозната литература са богословските трактати и коментари, религиозни песнопения, агиографията, мистерия и др. Сред жанровете на светската литература се открояват исторически хроники, рицарска лирика, сатирична поезия, рицарският роман и др. Една от най-съществените черти на Средновековието е определящата роля на християнската църква и на християнския религиозен светоглед, който пронизва всички аспекти на живота на средновековния човек. Църквата притежава огромно влияние и власт. Папската институция постепенно придобива върховен авторитет. Духовното наследство на класическата античност се съхранява благодарение на използването на латинския език като език на Католическата църква, дипломатията, науката и книжовността. През епохата на Ранното средновековие църковнохристиянската литература се създава от ограничен кръг образцови духовници, които творят в манастирите или са привлечени като летописци около образовани владетели. Такъв кръг е съществувал около Крал Велики.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Рицарите представляват основната бойна сила на средновековната войска, тежковъоръжената конница. Те били благородници от по-нисък ранг спрямо краля. Произходът им бил разнороден, както и имущественото им състояние. Често не разполагали с особено богатство и разчитали за съществуването си на военна плячка и на разположението на своя сеньор. Повечето били от благородно потекло, но рицарското звание не се предавало по наследство. Зрелищен ритуал било посвещаването в рицарско звание, организирано в двора на сеньора. При посвещаването те получавали някои от рицарските си атрибути (запасване с меч, надяване на шпори). Важен елемент от приемането на рицарското звание било полагането на клетва пред сюзерена. Рицарят е трябвало да бъде верен на своя сеньор и на дадената клетва, да защитава слабите и беззащитните (жени, старци, деца), в случай на нужда, да бъде смел, доблестен, благороден. Съсловната рицарска етика включва на първо място храброст, сила, чувство за чест и достойнство, воинска доблест. Неизменна част от нея са и качествата лоялност и преданост, християнското благочестие, състрадание и алтруизъм. Новопосветения рицар бил удостоен с дама на сърцето, в чието име се е стремил към подвизи. Най-често дамата била съпруга на владетеля. Тя е целувала новопосветения рицар и му е връчвала своя кърпичка, която той трябвало да носи, като отличителен знак в

битките. В реалността рицарите са водели суров и рискован живот сред опасности и брутални войни, но в литературата се изобразява идеализирания образ на рицаря. Той се отличава с външен блясък, физическа красота, стремеж към слава, придобивана както в героични приключения, така и в турнири и благородни дела в защита на по-слабите. Романът започва да привлича по-широка аудитория – бил е по-достъпно и занимателно приключенско четиво, по-подходящо дори заради самия си обем за индивидуално обичуване с текста. С времето рицарските романи разширяват своята популярност и сред четящата публика в градовете.

Рицарският роман се заражда през XII век във Франция, разпространява се в Германия, Португалия, Испания, Англия, продължава да буди интерес в читателите чак до началото на XVII век. Първоначално романите са имали стихотворна форма. От XIII век започват да се появяват в прозаични версии, а от XIV век преобладава прозаическата форма. Сюжетно-тематичните цикли се класифицират в две големи групи - антични и византийски от една страна и бретонски (келтски) от друга. Заслугата за огромният интерес към рицарския роман крал Артур принадлежи на Кретиен дьо Троа. Той поставя началото на куртоазната литература във Франция със своите произведения "Персевал, рицарят на Свещения Граал", "Ланселот, рицарят на каруцата", "Ивиян, рицарят на лъва" и др. Най-обемистия прозаичен роман, който обединява огромен брой епизоди от Артуровия цикъл, е "Смъртта на Артур" от Томас Малори. Рицарските романи едновременно забавляват, интригуват, приковават вниманието и изграждат образа на един възвишен културен идеал.

Крал Артур е забележителна, но и загадъчна фигура в келтската легендарна традиция. Сведенията за него са ограничени и оспорвани, но все пак съществува хипотеза, че той може би е бил владетел на бритите в Корнуол (Южен Уелс), участвал в борбите срещу нашествията на саксите в Британия в края на V век и началото на VI век. Името му се появява в уелски епически поеми и в някои исторически хроники. Популярността на легендите за крал Артур се дължи най-вече на историческата хроника "История на британските крале" от Галфрид Монмутски и на нейната поетична версия "Роман за Брут", създадена от Робърт Вас, в която за пръв път се въвежда мотивът за Кръглата маса и около нея се образува цикъл от множество разкази. Те представят Артур като крал, водил победоносни войни и управлявал заедно с кралица Гуиневер, заобиколен от верни рицари, събрани около Кръглата маса (Ланселот, Гауейн, Галахад) в замъка Камелот. При един от походите му наместника Мордред узурпирал трона, но кралят се върнал и надвил бунтовника. По-късно, измъчван от тежки рани, се оттеглил на остров Авалон, където според преданията на хората не умрял, а заспал в една пещера. Много разкази описват приключенията на рицарите на Кръглата маса, сред които и търсенето на свещения Граал е чашата, от която пил Исус Христос по време на Тайната вечеря; според друга версия е съдът, в който Йосиф Ариматейски събрал последните капки кръв на Христос. Произходът и смисълът на мита за Граала са оспорвани проблеми за изследователите. В по-късните прозаични романи основна тема става любовта между кралицата и рицаря Ланселот, който е разкъсван между любовта и дълга.

Първият подвиг на рицарите на кръглата маса

Когато крал Артур покорил кралете на Риенс и Северен Уелс, както и други размирни владетели, потеглил с рицарите си на североизток и разгромил саксите. Тогава всички сакси или побягнали с корабите си, или се заклели да служат вярно на крал Артур. Вече не могли да му се противопоставят, защото не знаели къде се намира и кога ще ги нападне. Така в течение на дълги години мракът царувал на острова, макар все още да имало крадци и разбойници, а в горите да се криели зли магьосници, които винаги били готови да предизвикат война или да опетнят името на Логрия по някакъв начин. Крал Артур прекосил мирната страна на юг и направил своя столица град Камелот, който ние сега наричаме Уенчестър.

Героите са неземно силни и красиви. Те са водени от чувство за дълг, чест и достойнство. Героят е юнак, както в приказките и легендите. Винаги побеждава злите сили при необикновено трудни обстоятелства. Славата му е заслужена, защото е дълбоко изстрадана. Превръща се в легендарна личност, която не принадлежи на себе си, защото губи право на лично щастие. В основата си героя на рицарските романи е човек с трагична съдба, но с благороден характер. Нещастен е в личен план, но щастлив в легендарно-романтичен. Обичан е от всички, макар да е лишен от любовта, към която трайно се стреми сърцето му. Рицарят не се страхува от смъртта, но преди да премине в отвъдното, иска да получи любовно признание от любимата. Споменът за него остава завинаги в колективната народна памет. Превръща се в легенда, а животът му в романтичен идеал за епохата. Всичко в рицарския роман е красиво-сюжет, събития, стилът е приказно одухотворен и естетически изискан.

Рицарят е герой с идеален нравствен облик. Живее аскетично, служи на високи цели, духът му обитава неземни пространства, което го прави различен от обикновенните хора. Посветил се е на висок героичен идеал. Рицарят е самотен герой с възвишени и благородни намерения. Проявяват се странстващи сюжети, събития и герои. Всеки роман, разказващ за живота и подвизите за рицаря-войн, е творба с широко отворен финал. **Рицарският роман има космополитен характер.** Всички западноевропейски народи се вълнуват от подвизите на рицаря-войн. Така се формират своеобразни рицарски саги, напомнящи за древногръцкия епос, но и за митологичните предания на устния фолклор в дописмения езически период в развитието на културата. Всеки роман с тематика и сюжет от рицарския живот е назован с името на главния герой.

Романът за крал Артур и рицарите на Кръглата маса са спасители на света от злото. Формира идеята за Краля на Света, в която е заложена мечтата за щастие и справедлив човешки живот. Много страдания, междуособици и родови отмъщения има в Средновековието. Хората мечтаят за сигурност и спокойствие. Нуждаят се от закрила и създават приказен свят с романтичен героизъм и рицарска доблест. В него живеят сурови войни, но с красиви и благородни души. Това са рицарите-легендарните спасители на света от злото в средновековния рицарски роман.

Крал Артур представя образа на ИДЕАЛНИЯ ВЛАДЕТЕЛ, а рицарите на Кръглата маса са идеални поданици и последователи на своя крал. Кръглата маса е символ на равнопоставеност в организацията на келтите. Легендата за крал Артур трудно може да се възприеме като приказка. В нея са застъпени много мотиви - за доброто и злото, за Кръглата маса, за трагическата обреченост на държавата. Образът на крал Артур обединява всички герои и събития в романа. Неговото царство се превръща в нравствен и идеен център, който има за цел да организира светът и да го преведе към по-добро съществуване. Артур в това царство е физическият, съществуващият образ на доброто и справедливостта.

Едно от най-съществените определения за думата **рицар** е: *„Рицар е този, който благородно постъпва и води благороден начин на живот“*. Това означава **да бъдеш вярващ християнин, да пазиш църквата, като изпълняваш дълга си към нея и своите феодални господари, да умееш да обичаш родината си и да защитаваш слабите и безпомощните, да бъдеш щедър, верен и винаги да държиш на думата си.** Всички рицари на Средновековието са били длъжни да притежават тези качества, за да бъдат такива. Затова до ден днешен те предизвикват у хората уважение и любов. Не всички рицари са останали в историята с имената си – приказките и легендите разказват за най-достойните, които помним и днес.

Крал Артур става символ на СПРАВЕДЛИВИЯ ВЛАДЕТЕЛ, който говори много малко, но **винаги успява да защити държавата си. Винаги е готов да защити народа си** стига той да има нужда от помощ от него. Пазител на Кръглата

маса, **Артур** избира най-достойните рицари, които да седнат на нея и **винаги прави най-правилния избор, защото е добър крал**. Един от тези достойни воители става Галахад – рицар, притежаващ нужните качества и достоен да открие Светия Граал. Непокосим, решителен и мъдър, крал Артур е личност, която остава в историята като справедлив управник, а фактът, че е притежавал меч Ескалибур, говори за това, че той е наистина достоен.

Любовта е част от живота на рицаря. Но не тази към съпругата или към най-близкия му човек, не тя стои на първо място в рицарските романи и не за нея се пишат любовни истории. Всеки достоен рицар е длъжен да има **ДАМА НА СВОЕТО СЪРЦЕ**. Но не за да живее с нея, а за да и посвещава стихове, да възпява красотата ѝ, да я среща тайно и да ѝ обяснява във вечна любов. Дамата на рицарското сърце му вдъхва кураж преди битки, дава му сили и причина, заради която да живее. Често рицарите защитават и спасяват жени и деца, печелят битки срещу други рицари в чест на своята дама.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Тази плетеница, която символизира живота на един истински рицар, е съставена от много части – всичко, което един рицар трябва да притежава и трябва да направи през живота си. **Мъдростта, честта, съгласието, верността, силата, сигурността** – това е само малка част от качества, които изграждат незабравимия, вечния, неумиращия образ на средновековния рицар.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Хаджикосев С., Западноевропейска литература ,част първа, С. 2000 г.
- [2]. Силвия Тодорова. Рицарят като мяра за човешкото в средновековната литература (легендата за крал Артур). В: Сборник доклади на студентска научна сесия, 2010г., РУ"Ангел Кънчев" Филиал Силистра, стр. 31
- [3]. Рицарска литература и култура. Рицарски роман. В: Електронен учебник по литература за IX клас, издателство Сиела. В: <http://content.e-edu.bg/course/view.php?id=131&topic=6>
- [4]. Духът на рицарството. В: <http://socialninauki.com/2011/04/hist59/>

За контакти

Станимира Иванова Станчева, "Педагогика на обучението по български език и чужд език", I курс, Русенски университет "Ангел Кънчев", Филиал – Силистра, е-mail: stanimita_ab@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” е-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Отношението между класицистичната теория и практика. Норми за правилност на трагедията

автор: Антония Антонова
научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

Study of the role of the library in education: The age of Classicism is the most brilliant in history of France. That era was a time when the category "rationality" invaded all spheres of human life and she perceived as a basic quality.

Key words: normativity, the classicism theory, tragedy

ВЪВЕДЕНИЕ

Класицизмът е литературно направление от XVIIв. във Франция. Век през който се утвърждава кралският абсолютизъм. Терминът „класицизъм“ има две сходни, но все пак различни употреби. Най-често с него се обозначава литературното направление господстващо над Франция през XVIIв. и е свързано с имената на Расин, Корней, Молиер, Лафонтен и други. Произведенията на тези писатели се характеризират с култ към древната античност и строго спазване на поетическите и риторическите правила, но и носи някои особености свързани с френския абсолютизъм и рационалистическа философия на Рене Декарт. В по-общия случай „класицизъм“ се употребява като общо понятие следващо класическия канон. Класицизмът е характерен за всяко общество подчинено на имперски тип власт-като се започне от римската империя, европейския абсолютизъм, Наполеоновата империя, третия райх, сталинския тоталитаризъм и др.

Това направление е едно от най-ярките проявления на рационалистичното изкуство, което е било повлияно от поетическия култ към античността и породило литературна школа около нормативната поетика на Никола Боало – законодателят на френския класицизъм.

„ **Класически** “ са немската и руската литература т.е. те са еталони за следващите литературни поколения.

„ **Класици** “ са тези личности, чието творчество е несъмнен връх в рамките на някаква традиция.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Класицизмът се характеризира, както с абсолютната монархия на Луи XIV, така и с две главни особености, които го различават от барокото изкуство. Това са строгият рационализъм и култът към каноните на гръцката античност. Условената система от норми в условията на абсолютна монархия налага изработването на **ЕДИНЕН НРАВСТВЕН КОДЕКС**- ясен и прост по характер. Този морален кодекс **има строг вертикален характер**. През Средновековието имперският тип ценностна система има строго вертикален характер, **където „ високо “ са поставени ценностите на властта и онези художествени и културни факти, които ги утвърждават.** „ **Средни** “ са явленията на гражданския живот, а „ **ниски** “ са всички неща, излизайки извън обхвата на тази ценностна система. По този начин възниква и **КЛАСИЦИСТИЧНАТА ТЕОРИЯ ЗА ТРИТЕ СТИЛА**.

„**Високият**“ стил при класицизма е характерен за одата, трагедията, жанровете, чиито герои са царе, а действието се развива в двореца, трагедията и дидактическата поема. Сферата им на художествена визия обхваща държавния живот, исторически събития, сюжети от античната митология. Персонажите са героични личности: монаси, пълководци, аристократи, или митологични герои. Основното място на действие е дворецът. Езикът е реторичен, възвишен и патетичен, а чувствата са високи.

„ **Средният** “ стил обхваща повечето от жанровете на лириката, отчасти на комедията, доколкото тя се подчинява на класицистичните норми и трагикомедията. И героите и действието ѝ са свързани с по-високите слоеве на градския живот.

„ **Ниският** “ стил е за всички явления на народната култура от градските низини и селото, чиято ценностна система не се вписва в гражданско-държавния канон. Ниски жанрове са романът, новелата, комедията, сатирата и др. Персонажите се ръководят не от високия героичен порив на дълга, а от практически цели.

Първомайстор на високата комедия е Молиер. Ниската ползва похватите на фарса, на визуално комичното.

Този характер на ценностната система създава и принципите, върху които се образуват художествените конфликти и композицията.

Класицистите възприемат аристотелевското учение за **единство на място и действие**. *Това не е самоцелно единство, то служи за концентриране на конфликта върху основните противоречия. Художествената конструкция трябва да бъде ясна, стройна и прегледна, нищо в нея не може да има характер на отклонение или украшение.*

При класицизма е **напълно изключено въвеждането на спомагателни сюжетни линии, психологически отклонения или емоционално насочени описания**. По тази причина романът е изхвърлен при „ ниските “ жанрове. Строгостта на художествената композиция се пренася и върху изискването за **абсолютна жанрова чистота**. Всеки жанр се подчинява на строго определени правила за изграждане – тип сюжет, главни герои, място на действието, стил, тип стихосложение, изразни средства и др. Преминаването от жанр в жанр е недопустимо за класицизма. На всяко класицистично произведение целта е да доведе до **развързка, при която добродетелта ще бъде наградена, а порокут-наказан**. По тази причина развързката на конфликта винаги трябва да бъде такава, за да може този принцип да се спази.

Класицизмът доста значително влияе върху развитието на европейските literaturi. Неговото развитие не се ограничава само през XVIIв. , а продължава да се използва, макар и не вече като господстващ канон през XVIII и XIXв. При писателите, които не са класицисти той създава някои принципи на творчеството. Тези принципи са много високо ценени - **принципност на творческото мислене, съответствие на идейното внушение и художествени похвати**.

Класицизмът поставя началото на един процес, който е характерен по-късно за цялото европейско литературно развитие. Той оказва и някои негативни влияния върху възприемането и мисленето за литературата.

Класицистичната култура, следвайки предписанията на своята нормативна естетика, **ФОРМИРА ИНСТИТУЦИЯ**, която **да създава образци и да контролира тяхното следване**. Това е **Френската академия**, основана по инициатива на Ришельо. Под игдата на тази академия се разработва и **естетиката на класицизма**. В тази естетика основни категории стават: **мярата, симетрията и пропорцията за литературна творба**. Друга категория е и категорията за **правдоподобността**. Чрез нея класицизма се противопоставя на естетиката на Барока. Идеала за правдоподобност взимаша от Аристотел. Естетиката на класицизма започва да се оформя още в епохата на късния ренесанс в Италия. Тя придобива завършеност във Франция.

Класицизмът във Франция става **официален художествен метод**. **Със средствата на изкуството той има задължението да стимулира създаването и укрепването на единно общество, подчинено на краля и на държавата**. Епохата на класицизма се определя като **епоха на компромиса** – политически, социален и светогледен. **Утвърждава се типът на „ средния човек “**. Тази епоха е време, когато категорията „ разум “ завладява всички сфери на човешкия живот и вече се възприема като основно качество, което прави от съществото човек. Класиците

смятат, че **елементарните изисквания на разума задължават изкуството да бъде точно, логично, ясно и композиционно стройно**. Терминът „ класически “ по това време е бил синоним на „ античен “ и се е осмислил като онова, което е най-добро, най-високо постижение.

Рационалистичният дух на класицистичната епоха съвсем естествено оформя **надмощието на разума над чувствата**, на интелектуалното над емоционалното начало. Законодателят на това - **Никола Боало**, възхвалява здравия смисъл, като просто следва внушенията на **Хораций**. Но и доразвива идеята на древноримския поет и философ – **да се подчинява човек на здравия смисъл означава да се търси истината в изкуството**.

В името на разума изкуството се дисциплинира в дух на строга нормативност. На разума се възлага да контролира творческата фантазия и възбуждане. **Изкуството е продукт на тежък мисловен труд**. Рационалистичните принципи, които са в основата на естетиката на класицизма утвърждават възгледа, че **художествената творба е изкуствено създание – съзнателно сътворено и разумно организирано**. Класиците смятат за задължително условие строгото следване на правилата, определят законите на художествените форми, превръщащи жизнения материал в прекрасно, логически стройно произведение на изкуството . Разумът е факторът, чрез който творецът се стреми да постигне реалността като идеална закономерност.

Естетическото подражание на **класицистичния творец** е избирателно. Той **подражава само на красивото в природата и на това, което според него е достойно за подражание**. Ако се наложило да изобразява грозното, то той трябвало да го представи като красиво, защото **в изкуството нямало място за грозното**, а само за „ чистата красота “. Отхвърля се всичко, което противоречи на здравия разум.

Главния проблем на естетиката на класицизма се свързва с въпроса за правдоподобие. **Само ако аудиторията повярва в истинността на изобразеното и изпита възлание, тогава изкуството постига своята цел**. Същността на принципа на правдоподобие означава, че за един сюжет е важно не това, което е станало в действителност, а това , което може да се случи. Схващането показва, че според класицизма творецът не копира действителността, а я идеализира без да губи връзка с нея. От това следва и правилото за трите единства: на време, на място и на действие.

Класицистичното триединство не е самоцелно, то **концентрира конфликта върху основните противоречия**. Художествената структура трябва да бъде ясна, стройна и прегледна. Изключени са спомагателните сюжетни линии и психологическите отклонения. Правилото е възникнало през 1635г. и потвърдено от Никола Боало.

Представители на класицизма

Рене Декарт- прочут френски философ, който създава философската основа на класицизма. Роден през 1596г. Основоположник на европейския рационализъм. В знаменития си трактат „ Разсъждение за метода, за правилно ръководство на разума и за търсенето на истината в науките “ той пише : “От всичко на света здравият смисъл е разпределен най-справедливо „ .

Декарт излага главните правила върху, които се гради методът му:

- Първото правило беше никога да не приемам за вярно нищо, за което не знам с очевидност, че то е такова, т. е. да избягвам старателно прибързаността и предубедеността и да включвам в съжденията си

само онова, което би се представило на ума ми така ясно и отчетливо, че да нямам никакъв повод да го поставям под съмнение...”

- **Второто правило** “трябва да разделяме проучваните трудности на толкова части, на колкото е възможно и необходимо, за да ги разрешим по-добре”

- **Третото правило**, възприето от Декарт, гласи: “Да спазвам винаги ред в мислите си, като започвам от най-простите и най-лесните за опознаване проблеми, за да се изкача малко по малко като по стъпала до познанието на най-сложните...”

- В **четвъртото** френският философ си поставя за цел да прави винаги “толкова пълни изброявания и толкова всеобхватни прегледи, че да бъде уверен, че нищо не съм пропуснал”

Според френския философ и неговите правила човек :

- трябва да бъде подчинен на законите и обичаите на своята страна

- трябва да бъде колкото се може по-твърд и по-решителен в действията си

- в духа на моралните изисквания на литературния класицизъм се вгражда третото правило **“Да се стремя винаги да побеждавам по-скоро себе си, отколкото съдбата и да променям желанията си, а не установения в света ред”**

Никола Боало- става законодател на принципите на Класицизма в литературата, като се основава на философията на Декарт. В своя трактат „ Поетическо изкуство “ той системно разработва естетическите принципи на Класицизма като направление в литературата.

- *Изкуството трябва да бъде **рационалистично** и разумът е единственият критерий за прекрасното!*

- Поетът трябва да смесва **естетически категории**: възвишено с грозно, смешно с трагично и обикновено, и да ги представя в **кристализирана форма**

- Боало разделя литературните жанрове на **“високи”** и **“ниски”**. За “високи” жанрове се смятат епическата поема и трагедията, защото в сериозен план представят висшите нравствени добродетели на кралските поданици. В “низшите” жанрове – комедия, басня и някои видове проза, е пресъздаден животът на народа и дребната буржоазия.

- Психологическата правдоподобност на конфликта в едно литературно произведение се постига чрез т.нар. **триединство** – ограничение по отношение на времето, мястото и сюжета. Действието трябва да се развива в рамките на 24 часа, на едно и също място и да съдържа само сюжетна линия. Така изградена, литературната творба е статична, а това позволява на героите да анализират верността си към краля или любовта си.

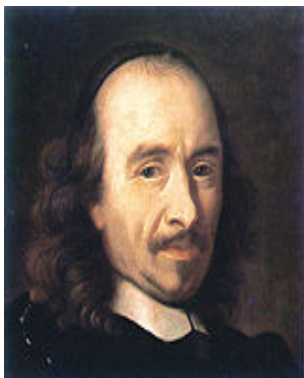
- Героите трябва да бъдат **типизирани**, но в същото време и **индивидуализирани**, **“героят трябва да говори със свой глас”**

- Езикът трябва да се отличава с яснота, точност, логичност, простота, музикалност, хармония, а всичко това означава излагане на единен художествен стил. Следвайки този принцип, писателите класицисти издигат френския поетически стил до образец за следване. Повечето френски писатели търсят идеи и образци в класическата древност, като се стремят да придадат на произведението си на само антична форма, но и антично съдържание. Класическата трагедия се откъсва от народния живот, като търси сюжети в гръцката, испанската или източната история. Стремехът към по-пълно съвършенство и рационализъм лишава класицистичната драма и от връзка с природата. Съобразно схващането на Декарт, че природата е

само една машина, система от пружини и колела и нейното правилно функциониране само доказва съществуването на висш създател- Бог, за истинска природна хубост се признава само добре планираните паркове на царски дворци. Живата природа изглежда груба и оскърява чувството на класицистите за красиво.

- Любимият израз на Декарт “Мисля, следователно съществувам” става отправна точка на Класицизма и по отношение на религията. **Боало теоретически доказва, че християнството със своята възвишеност не може да служи на поезията, защото не е рационалистично.**

-Основното предназначение на класицистичната литература е да възпита у французина верния поданик. Тя ласкае блясъка и могъществото на царската власт, възхвалява краля като носител на висши нравствени добродетели. Класицизмът е поетика на придворната аристокрация.

Пиер Корней (1606-1684) –

През 50-те години на XVII век се появяват трите “Р е ч и” на Корней, първата от които е посветена на ползата и частите на драматичната поема, втората - на трагедията, а в третата авторът излага своите размисли за трите единства:

“Правилото за единство на време се базира върху твърдението на Аристотел, че “действието на трагедията трябва да обхваща времето на един слънчев кръговрат и да не превишава много” - уточнява Корней. Тези думи пораждат прословутия спор дали да се приеме, че това е един естествен ден от двадесет и четири часа или един изкуствен ден от дванадесет. Всяко от тези мнения има значителен

брой привърженици. Аз лично смятам, че някои сюжети могат толкова трудно да се вместят в това кратко време, че аз не само бих им отделил двадесет и четири часа, но бих използвал позволенията на този философ да ги превиша с малко и без съмнение бих ги продължил до тридесет.”...

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Стоименова Б. , Лекции по западноевропейска литература.

[2].Класицизъм

<http://bg.wikibooks.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>

[3].Теория на литературата

http://www.myschoolbel.info/Pomagala/PomagaloDZI/Dokuments/Pomagala/Aleksandyr_Panov%20Teoria_na_literaturata.pdf

За контакти

Антония Пламенова Антонова, “Педагогика на обучението по български език и чужд език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: sledvaibqlataliniq@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет „Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

Социалната история на Франция в романа на Мопасан „Бел Ами”

автор: Мариела Иванова

научен ръководител: гл. ас. докт. Галина Лечева

The Codex Zographensis is an illuminated manuscript Gospel Book that was found in the Bulgarian Zograf Monastery on Mount Athos in 1843 by Croatian writer and diplomat Antun Mihanović, and which dates from the late 10th or early 11th century.

Along with the slightly older Codex Marianus it is an important document for its use of the round Glagolitic script, the oldest recorded Slavic alphabet. Codex is also a part of the Old Church Slavonic canon, exhibiting linguistic features of the Western Bulgarian (Macedonian) provenience.

Key words: codex, alphabet, glagolic

ВЪВЕДЕНИЕ

Натурализмът е разновидност на реализма през 60-те – 80-те години на XIX век, която утвърждава, че човекът е биологически и социално детерминиран. Той е представен като изцяло зависим от наследствеността и средата. Негов представител е френският писател Ги дьо Мопасан, който съчетава в творчеството си освен натурализма и реализма, за да демаскира обществото, лишено от идеали, от значими общочовешки ценности. Общество, погълнато от задоволяването на страстите и нагоните, и приемането на притежанието като висша ценност. Той е писател с ярък индивидуален почерк, който представя в творбите си картината на френските нрави в края на XIXв.- точна, конкретна, правдоподобна, детайлна, разполагаща същността на нещата.

В най – значителният си роман „Бел Ами” Мопасан разкрива френското буржоазно общество през XIX в. с цялото му лицемерно, безкруплно и подло поведение. Героите в романа са типични представители на времето и средата, в която живеят. В творбата авторът интерпретира темата за социалния възход на провинциалиста без средства и положение. Героят е готов на всичко, за да постигне целите си. Жорж Дюроа се издига от дребен репортер до депутат и политик, възползвайки се от виталността на своята външност и въздействието ѝ върху жените. Той не страда във войната унищожава у него милосърдието, добротата и не познава угризенията на съвестта, затова стремително се отправя към социалния връх, без да подбира средствата, защото в това житейско състезание всичко е позволено, а победител в него излиза егоистът, хитрецът, измамникът.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Главният герой в романа Жорж Дюроа фокусира в себе си поведението на амбициозните провинциалисти, готови на всяка цена да се оттласнат от унижителната бедност и да изкачат стъпалата към сигурния бляскав успех сред парижкото общество. Той произлиза от селско семейство, става подофицер в колониалната армия в Алжир, участва в редица техни походи, мародерства, краде и убива. Това участие във войната унищожава у него милосърдието, добротата и отзивчивостта и съгражда новия Дюроа – нагъл, безочлив, свършен егоист. След свършването на военната служба става чиновник в Париж. Перспективата му за бъдещето не е блестяща. Липсата на образование и връзки го осъжда да прекара живота си в мизерия. Остава му само едно – неговата красота, която използва като оръжие. Белег на покоряващата му сладострастна и властна мъжественост са мустациите му. Той ясно осъзнава чара си и с него веднага завладява жените: „.....засука мустаци с привично войнишко движение и хвърли наоколо си бърз поглед върху закъснелите посетители, един от ония погледи на хубавец, които

омотават като рибарска мрежа.” Описан е и с други две особености – авантюристичното отношение към любовта като развличащо удоволствие и войнствания инстинкт на подофицер, все още съществуващ в паметта му. По – късно тези две усещания се обединяват в обсебилата го ловна страст към жените, които приема като поредната плячка. Любовта му е хищна, а влюбените в него дами стават жертви на егоистичната му природа. За него дамите са само средство за постигане на истинската му цел – богатство и слава.

За около две години Дюроа изминава пътя от дребен канцеларски чиновник до сръчен репортер, който се възползва от приятелството си с редактора Шарл Форестие, който е един от малкото герои, които не са завладени от егоизма. Неговото приятелско отношение към Дюроа е нетипично за света, в който живее. Той е безкористен в съветите и в помощта, която оказва на някогашния си другар. Чрез него Жорж получава своето първо ценно напътствие за приспособяване към игрите в обществото: *„Съвсем не е трудно да минаваш за многознайко, слушай мене; важното е да не се оставиш да те спипат в невежество на местопрестъплението.”* След смъртта на Форестие, Дюроа заема неговото място в семейството му като съпруг на интелигентната г-жа Форестие, която диктува статиите и дописките му.

Образът на съпругата му е изключително интересен. Тя е единствената жена в романа, за която чувствата и интимният живот стоят на заден план. За нея най – важни са парите и кариерата. Тя е неподатлива на чара на Бел Ами. Той се дразни от нейната непроницаемост, но накрая се примирява с факта, че бракът им всъщност е съдружие в името на общи интереси. Образите на Жорж Дюроа и Мадлен Форестие са събирателни. Бел Ами е образът на безскрупулния кариерист решил на всяка цена да се добере до върховете на обществото, а Мадлен – на амбициозната еманципирана жена, която отказва да е пазителка на домашното огнище и желае да подчинява мъжете не с чар, а с ум и находчивост, които я правят влиятелна и необходима.

Друг събирателен образ в романа е този на собственика и директор на вестник „Ла ви франсез” г-н Валтер. Той е богат евреин, свързан с политическите и журналистическите кръгове, който използва придобитата поверителна информация за лични облаги.

Най – важна роля в света на Бел Ами заемат жените. Те дават завоевателната енергия на домогващия се първено да достигне до социалните върхове в обществения и политически живот. Той поддържа апетита си към жените чрез любовната си връзка с темпераментната лудетина г-жа гьо Марел, която го покварява и става съучастница в неговия конформистки начин на живот. Дюроа прелъстява и жената на собственика на вестника г-н Валтер и се възползва от нейната невинност, за да разбере плановите във високите политически етажи. Разтрогва брака си като хваща и обвинява жена си в изневяра. Отвлича младата дъщеря на г-н Валтер Сюзън, за да създаде семейство, което ще бъде отличен старт за неговата политическа кариера. Неговите любовни приключения са стъпка към завоюването на общественото пространство, но също така показват духовната и морална деградация на героя и света около него.

Личността и обществото са двата полюса в романа, които непрекъснато търсят своята допирна точка. Човекът е продукт на собствения си живот, но и на времето като закономерност. Затова и романа е изграден на принципа на противопоставянето. Плахата и несигурна стъпка на Жорж Дюроа контрастира на триумфалния марш на Бел Ами.

В романа „Бел Ами” постоянна е трагичната самота на добрия, честния човек, невъзможността за щастие и любов в корумпираното общество. В живота на хората властват парите, които променят навиците, поведението и морала им. Колкото повече се наблюдава океана от фалш, лъжи, лицемерие и подлост, които заливат

душите на героите, толкова повече авторът ги осъжда и подлага на безпощадна критика тяхното съществуване. Всички пороци на Жорж Дюроа са породени от неговата нравствена бедност. У читателя се появява съжаление към героя за загубената му способност да вкуси истинския живот, да почувства истинската красота, да докосне истинското щастие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Романът на Мопасан „Бел Ами“ се превръща във впечатляващо правдиво свидетелство за деградацията, която превзема социалните нрави във Франция в края на XIX век. Отбраното общество, по това време, е общество на хора, добре скрити зад своите маски и играещи различни роли, наложени от приоритетните им интереси. Според художествените послания на романа, Париж от края на XIX век се оказва благоприятна среда за успеха на посредствеността, егоизма, бездушието и лицемерието. Всеки, който притежава всичко това, е способен не само да загърби бедността, но и да се сдобие с огромно богатство и власт. А ако някой държи на добродетелите си, разчита на трудолюбието, честността и истинската любов, то неговото място не е в Париж, защото хищници като Бел Ами ще го погълнат.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Симеон Хаджикосев. Западноевропейска литература. Големите френски реалисти от XIX век. Част пета. София, 2009 год. стр. 486 – 493;
- [2]. Д. Б. Митов. Западноевропейска литература след Парижката комуна. София, 1973 год. стр. 129 – 133;
- [3]. Ваня Тивидошева. Класицизъм, Просвещение, Романтизъм, Реализъм. Литературни анализи за 10 клас. София, 2002 год. стр. 58 – 64;
- [4]. Ваня Мичева. Нови анализи на литературни творби. За обучението в 10 клас. София, 2005 год. стр. 206 – 226;

За контакти

Мариела Веселинова Иванова, “Педагогика на обучението по български език и чужд език”, I курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, e-mail: mariela_ss@abv.bg

Гл. ас. докт. Галина Лечева, Катедра по филологически науки, Филиал – Силистра към Русенския университет “Ангел Кънчев” e-mail: Glecheva@fs.ru.acad.bg

СЕКЦИЯ „Природни и технически науки”

Възможности на програмата DIESEL – RK за термодинамично пресмятане на двигатели с вътрешно горене

автор: гл. ас. докт. Валентин Пеев Петров
научен ръководител: доц. д-р инж. Христо Кънчев Станчев

Abstract: Program DIESEL-RK tends to be a professional instrument for analyzing, developing and optimization of the working cycles of an internal combustion engine. It comprises advanced mathematical models of various physical processes inherent to engine.

ВЪВЕДЕНИЕ

Програмата DIESEL – RK принадлежи към класа на термодинамичните програми, описващи пълния цикъл на буталните двигатели, т.е. цилиндрите на двигателя се разглеждат като отворени термодинамични системи. Тя е предназначена за топлинно пресмятане, анализ, изследване и оптимизация на двутактови и четиритактови ДВГ с атмосферно пълнене и произволни схеми на свръхпълнене, за следните видове двигатели: дизелови двигатели с вътрешно горене; бензинови ДВГ с искрово запалване; газови ДВГ.

Областите на приложение и използване на програмата са:

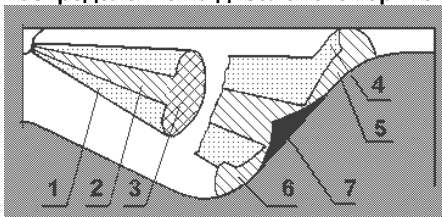
- Пресмятане и оптимизация характеристиките на двигателите;
- Пресмятане и оптимизация на разхода на гориво;
- Оптимизация на изгарянето и изхвърлянето на вредните вещества;
- Оптимизация на фазите на газоразпределение;
- Оптимизация на системите за изпускане на отработилите газове;
- Оптимален избор на агрегатите за свръхпълнене и системите за тяхното регулиране;
- Пренастройка дизеловия двигател за работа с биогорива.

В програмата е реализиран RK – моделът: [7] - модел на смесообразуването и изгарянето в дизеловия двигател, който позволява да се пресметне скоростта на топлоотделянето, при което се вземат предвид:

- Формата на горивната камера и конструкцията на горивната апаратура;
- Интензивността на завихрянето в горивната камера;
- Броят, диаметъра и направлението на отворите на дюзите;
- Взаимодействие на струите със стените и помежду си;
- Система на рецикулация на отработилите газове.

Основни моменти включени в RK – модела:[7]

Разпределение на дизеловото гориво в струята

Обозначения:

1 – Разредена обвивка на струята;

5 – Уплътнено ядро на пристенния поток;

- 2 – Уплътнено централно ядро;
3 – Уплътнен преден фронт;
4 – Разредена обвивка на пристенния поток;

- 6 – Преден фронт на пристенния поток;
7 – Конусообразно централно ядро на пристенния поток

Рис.1. Разчетна схема на дизеловата горивна струя

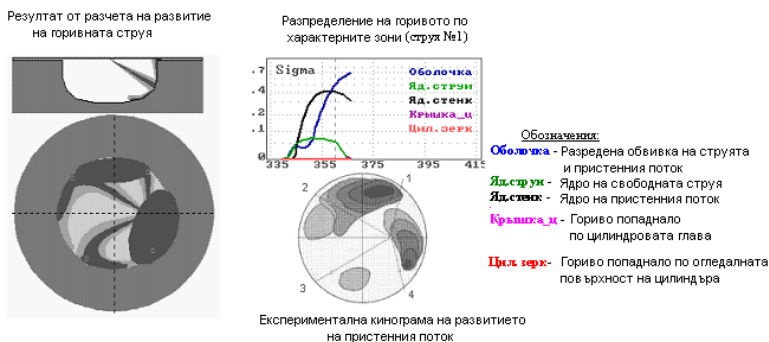

Рис.2. Разпределение на горивото по зони

Методика за пресмятане горенето в двигателите [4]

Използва се за пресмятане на дизелови двигатели, както с обемно, така и със слойно смесобразуване на различни режими.

Като такъв пример е разгледан дизеловия двигател КАМАЗ – 7405: [7]

В състава на програмния комплекс влиза програма за визуализация на процеса смесобразуване **"Fuel Spray Visualization"**, която позволява да се анализира подвижната картина от развитието на горивната струя и пристенния поток. От наблюдението на развитието на горивните струи и взаимодействието им с вихрите и стените, може да се определи ориентацията на отворите на дюзата и конфигурацията на стените на камерата в буталото, която да обезпечи най-добри условия за горене.

Експериментални данни предоставени от „КамАЗ“.

Измерените и обработени данни са проведени на стенд на фирмата AVL.

Основни конструктивни данни:

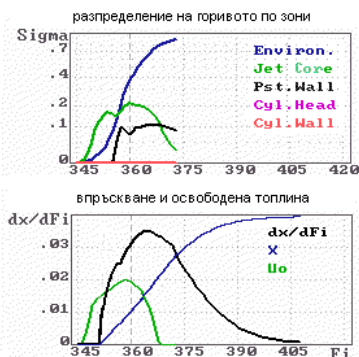
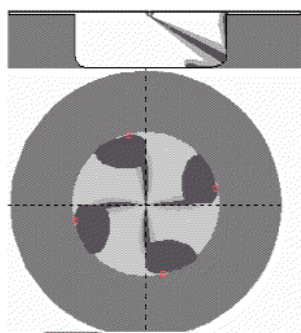
Диаметър на цилиндъра:	120mm
Ход на буталото:	120mm
Брой на цилиндрите на двигателя:	8
Степен на сгъстяване:	16
Материал на главата на буталото:	стомана
Материал на цилиндровата глава:	алуминиева сплав
Система на охлаждане:	течностна

Разпределение на горивото по зони в края на развитието на струята
КАМАЗ – 7405: $n=2200 \text{ min}^{-1}$, $P_e = 9.7 \text{ bar}$

Таблица 1

№ на струята	Обвивка на струята и пристен.	Ядро на свободната струя	Ядро на пристен. поток	Област на пресичане на	Повърхн. на цилиндър.	Цилиндър. повърхн.
--------------	-------------------------------	--------------------------	------------------------	------------------------	-----------------------	--------------------

	поток			пристен. потоци	глава	
1	74,90%	2,90%	22,20%	0,0	0,0	0,0
сумарно	74,90%	2,90%	22,20%	0,0	0,0	0,0

$\frac{dx}{dF_i}$ скорост на топлоотделяне; X част от отделената топлина;

U_o скорост на впръскване, $\frac{m}{s}$

Рис.3. Режим на пълна мощност: $n=2200 \text{ min}^{-1}$, $Pe=9.7 \text{ bar}$

За да се получи добро смесобразуване, бързо горене и малък разход на гориво, следва всяка струя да бъде насочена по такъв начин, че максимално количество гориво да попадне в зоните с добри условия за изпарение [5]. Това е преди всичко обвивката на струята и в по-малка степен ядрото на пристенния поток. Следва да се избягва попадане на голямо количество гориво в зоните на пресичане на пристенните потоци на съседните струи, също и по огледалната повърхност на цилиндъра и цилиндровата глава, особено ако главата е изработена от алуминиева сплав и има ниска температура [6]. Обаче за намаляване емисиите на NO_x е необходимо да се прибегне към противоречиви на гореспоменатите изисквания, което води до нарастване емисиите на саждите [1]. С използване възможностите на програмния комплекс **DIESEL 2/4t** могат да се избегнат тези противоречия .

Сравнение на изчислените и експериментални данни за КАМАЗ-7405 [7]

Таблица 2

параметри	$n=2200 \text{ min}^{-1}$		$n=1400 \text{ min}^{-1}$		$n=1000 \text{ min}^{-1}$	
	експер.	изчислени	експер.	изчислени	експер.	изчислени
N_e мощн. kW	192,3	193,6	140,1	138,8	92,6	92,5
$g_{\text{е спец. еф}}$ разх. r-vo g/kWh	213,7	212,4	201	202,8	212	212,2
$P_{\text{ср. еф.}}$ наляг. bar	9,66	9,72	11,06	10,96	10,24	10,22
$P_{\text{ср. инд.}}$ наляг. bar	11,74	11,7	12,51	12,03	11,18	11,05
$P_{\text{ср. нал.}}$ всм. кол. bar	1,97	1,97	1,51	1,52	1,29	1,28

$T_{\text{ср.т-ра}}$ всм.кол. К	390	390	353	354	336	338
G_{air} разх. в-х kg/s	0,346	0,346	0,178	0,182	0,110	0,112
$P_{\text{макс.}}$ нал.цикъл bar	130,7	129,5	116,8	121	105,2	107,9
$P_{\text{впр.макс.}}$ нал.впр. bar	672	665	540	532	355	349
Hartridge димност ОГ	7,0	7,8	20	15,9	41	38
$P_{\text{нал.}}$ газ.преди турб. bar	1,89	1,89	1,37	1,36	1,19	1,2
$T_{\text{тем.}}$ газ.преди турб. К	768	764	798	753	788	752
$T_{\text{ц.тем.}}$ Ц.Г.	454	459	436	439	416	430

Извод: От таблицата се вижда: доброто съпадане на резултатите от пресмятанятия и експерименталните данни, както за процеса горене, така и за газообмена, позволява да се направи извод за адекватността на математическия модел и за възможността за оптимизация на параметрите [7].

Графически, може да се изобрази съпоставянето на резултатите от пресмятанятия на параметрите на двигателя с резултатите от измерванията по:

- Външната скоростна характеристика: NO_x , $g_e \left[\frac{g}{kWh} \right]$, $P_z [Pa]$, в зависимост от честотата на въртене;
- Скорост на впръскване на горивото, скорост на топлоотделяне, налягане в цилиндъра, в зависимост от ъгъла на завъртане на колянвия вал.

Други възможности на програмата DIESEL – RK:

1. Програма за визуализация на развитието на струята:

Тази програма позволява да се представят във филмов вид резултатите от пресмятането на взаимодействието на струите с въздушните вихри и стените, а също и помежду си по време на процеса горивоподаване. Програмата спомага да се проектира горивната камера и изберат оптимален диаметър, брой и ориентация на отворите на дюзата, отчитайки продължителността на впръскване и интензивността на вихрите [6].

2. Оптимизация на многократното впръскване:

3. Изследване PCCI процеса (Premixed Charge Compression Ignition):

Особеностите на **PCCI** процеса са: много ранното многократно впръскване на предварителни порции гориво и наличие на участъци с нискотемпературно горене (**LTC**) [6].

4. Разчет работата на дизеловия двигател на биогорива:

Програмата **DIESEL – RK** поддържа база данни за различни горива и техните смеси с дизеловото гориво (**SME**, **RME**). Физическите свойства на горивата (и смесите) се използват за пресмятане развитието на струята, а също скоростта на изпарение и горене [5].

5. Оптимизация на управлението на клапаните:

6. Съвместно пресмятане на смесообразуването и горенето от температурното състояние на детайлите на цилиндрово-буталната група, използвайки метода на крайните елементи.

Изводи:

Програмата DIESEL – RK позволява:

- Да се намалят емисиите на **NO_x** и **димността** при оптимален избор на конструктивните и експлоатационни фактори;
- Да се изследва оптималният ъгъл на наклона на горивната струя, при който разходът на гориво е минимален.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Бързев, К., Е. Станков. Екологични проблеми на транспорта. РУ „Ангел Кънчев”, Русе, 2007.
- [2] Дьяченко, Н. Х. и др. Теория двигателей внутреннего сгорания. Машиностроение, Л., 1974.
- [3] Маслинков, С.С. и др. Теория на двигатели с вътрешно горене. Техника, С., 1993.
- [4] Орлин, А.С., М.Г. Круглов и др. Двигатели внутреннего сгорания. Теория рабочих процессов поршневых и комбинированных ДВС. Машиностроение, М., 1971.
- [5] Букев, А., Станчев, Х. Компютърна система за измерване и управление горивоподаването в дизелов двигател. Научно-технически семинар „Производство и изследване на ДВГ”, Русе, 26-27 юни 1992. Стр 15-18.
- [6] Stanchev, H., Bukev, A. Investigation of Diesel injection electronic control. AMMA 2002, Cluj-Napoca, Romania, Vol. II -37p.
- [7] <http://www.diesel-rk.bmstu.ru>

За контакти:

гл.ас.инж. Валентин Пеев Петров, Филиал Силистра – РУ „Ангел Кънчев”Q тел.: 086/821521, GSM: 0889979337, E-mail: v_p_p@abv.bg

СЕКЦИЯ „Педагогика, психология, методика”

Професионални стандарти за учители в Англия

гл.ас. докт. Диана Петрова Железова
научен ръководител: проф. д.п.н. Яна Мерджанова

***Professional standards for teachers in England:** The report presents the current professional standards-of- date for teachers in England.The following standards are presented in detail: professional qualifications, professional knowledge and professional skills. The outlined conclusion at the end sums up the idea that standards develop transversal skills for self-observation, self-evaluation and self-upgrading as the ability to define pedagogical reflection profile of the modern teacher.*

***Key words:** professional standards for teachers, transversal skills, pedagogical reflection*

ВЪВЕДЕНИЕ

Стандартите за учителската професия в Англия са публикувани през септември 2007 г. [1] и са част от една по-широка национална рамка от стандарти, която обхваща не само професията на учителите, но и на целия училищен персонал. В националната рамка е заложена възможността да се осъществява взаимна връзка между професионалните стандарти за учители и помощен педагогически персонал, професионалните стандарти за учители от по-високо ниво и професионалните стандарти за ръководители/директори.

Представената рамката от професионални стандарти за учители дефинира необходимите компетентности, които учителите трябва да притежават за всеки етап от тяхната кариера. В нея се включват професионални стандарти за:

- Признаване на статут на квалифициран учител (Qualified Teacher Status, QTS) – **Q**
- Учители в основната скала (Core) – **C**
- Учители с по-високо възнаграждение (Post Threshold Teachers) – **P**
- Отлични учители (Excellent Teachers) – **E**
- Учители с прогресиращи умения (Advanced Skills Teachers, ASTs) - **A**

В професионалните стандарти са заложени компетентности, знания и умения. Те не заместват професионалните задължения, залегнали в трудовите договори, определящи отговорностите на учителите. Професионалните стандарти са валидни и за кариерното развитие на учителите.

Препоръки за признаване на статут на квалифициран учител се правят от преподавателя, който осигурява началната подготовка на учителите (Initial Teacher Training, ITT). След това се провежда оценяване, което показва дали са удовлетворени всички изисквания на стандарта за квалифицирани учители. За преминаване във всеки следващ етап от кариерата, учителите трябва да покажат, че отговарят на съответния професионален стандарт. Този процес е различен, в зависимост от изискванията на стандарта. Всеки от стандартите се създава на базата на предхождащия го. Учителите, които се стремят да достигнат ниво **E** или **A** преминават през външна процедура на оценяване. Учителите, които преминават през прага на масовото ниво се оценяват от директора на училището. Една година след въвеждането им в длъжност, учителите трябва да продължават да отговарят на изискванията на основния стандарт (Core) и да разширяват и задълбочават професионалните си качества. Този принцип се прилага за всяко следващо ниво от кариерното им развитие.

ИЗЛОЖЕНИЕ

ПРОФЕСИОНАЛНИ СТАНДАРТИ ЗА УЧИТЕЛИ В ОСНОВНАТА СКАЛА (CORE)¹

Рамката от стандарти обхваща три взаимно свързани групи от компетентности:

I. ПРОФЕСИОНАЛНИ КАЧЕСТВА

II. ПРОФЕСИОНАЛНИ ЗНАНИЯ

III. ПРОФЕСИОНАЛНИ УМЕНИЯ

I. ПРОФЕСИОНАЛНИ КАЧЕСТВА

I.1. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ С ДЕЦАТА И МЛАДЕЖИТЕ

Подхождат с отговорност към високите очаквания на децата и младежите; имат ангажменти за реализиране на целия образователен потенциал на учениците и установяване на отношения, основащи се на честност, взаимно доверие, уважение, насърчаване и творчество.

Поддържат позитивни ценности и мнения и възприемат високите стандарти за професионално поведение.

I.2. ПОЗНАВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ

Поддържат знания и разбиране за професионалните задължения на учителите и нормативната рамка за работа, съобразени със съвременните изисквания; допринасят за развитието, прилагането и оценяването на политиката и практиката на тяхното работно място.

I.3. КОМУНИКАТИВНОСТ И РАБОТА С ДРУГИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ ГРУПИ

Общуват ефективно с децата, младежите и колегите.

Общуват ефективно с родителите и здравните асистенти, предоставяйки своевременно и релевантна информация за постиженията, целите, напредъка и благополучието на децата.

Осъзнават, че общуването е двустранен процес и насърчават родителите и здравните асистенти да обсъждат развитието и благополучието на децата и младежите.

Приемат и уважават приноса, който колегите, родителите и здравните асистенти могат да имат за развитието и благополучието на децата и младежите и за повишаването на собственото им ниво на квалификация.

Поемат ангажменти за сътрудничество и съвместна работа, когато е необходимо.

I.4. ЛИЧНОСТНО ПРОФЕСИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

Оценяват собственото си изпълнение и са заинтересовани да подобряват своята практика чрез подходящо професионално развитие.

Притежават творчески подход към иновациите; подготвени са да адаптират своята практика, когато са установени предимства и подобрения.

Възприемат съвети и обратна връзка и са отворени за индивидуално обучение и наставничество.

II. ПРОФЕСИОНАЛНИ ЗНАНИЯ

II.1. ПРЕПОДАВАНЕ И ОБУЧЕНИЕ

Притежават добри, отговарящи на съвременните изисквания, знания и разбиране за обхвата на преподаването, обучението и стратегиите за управленско поведение и знаят как да ги използват и прилагат; знаят как да персонализират преподаването, за да осигурят възможност на учениците да развият своя потенциал.

¹ Тук са представени професионалните стандарти за учители в основната скала; останалите стандарти са за възнаграждения.

Познават изискванията за оценяване и за подготовка на учебните предмети или програми, по които преподават, включително тези, свързани с националните изпити и квалификации.

Познават методите за оценяване, включително значението на формиращото оценяване.

Знаят как да използват местната и националната статистическа информация за оценяване на ефективността на преподаването, както и да наблюдават напредъка на учениците и да повишават степента на усвояване на техните знания.

Знаят как да използват сведения и други външни информационни източници, свързани с оценяването, за да могат да осигурят на учениците правилна и гравидна проверка на резултатите.

II.2. ЗНАНИЯ ЗА УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ И УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ

Притежават солидни познания и разбиране в областта на своите учебни предмети или програми и по педагогика.

Познават и разбират утвърдените и неформалните учебни програми и рамки, включително тези, които по отношение на тяхната предметна област са заложили в националните стратегии и други свързани инициативи.

II.3. ЛОГИЧЕСКА, ЛИНГВИСТИЧНА И КОМПЮТЪРНА ГРАМОТНОСТ

Знаят как да използват своите умения за писане и смятане и компютърната си грамотност, които им помагат в преподаването и в по-широката професионална дейност.

II.4. ПОСТИЖЕНИЯ И МНОГООБРАЗИЕ

Разбират как децата и младежите се развиват и как техният напредък, ниво на развитие и благополучие са под въздействието на редица социални, религиозни, етнически, културни и лингвистични фактори.

Знаят как да предприемат ефективни персонални мерки за тези, които обучават, включително за тези, чийто английски език не е майчин, както и за деца със специални образователни потребности (СОП) и как практически да отчетат многообразието и да повишат качеството на обучение и степента на приобщаване.

Разбират задачите на колеги, които имат специфични отговорности за учащи се със СОП и своя принос за обучението, развитието и благополучието на децата и младежите.

Знаят кога да се възползват от компетентностите на колегите си, като например тези, свързани с отговорностите за закрила на децата и младежите или за специалните потребности, както и да се обръщат към информационни източници или за съвет от външни организации.

II.5. ЗДРАВЕ И БЛАГОСЪСТОЯНИЕ

Познават актуалните нормативни изисквания и националната политика за закрила на децата и младежите и за подпомагане на тяхното благосъстояние.

Познават местните разпоредби за закрила на децата и младежите.

Знаят как да идентифицират потенциални злоупотреби или липса на грижи за децата и да прилагат процедурите за закрила.

Знаят как да откриват и да подкрепят деца и младежи, чийто напредък, развитие или благосъстояние се влияят от промени или трудности в личния им живот и знаят кога да ги насочват към колегите си за специална подкрепа.

III. ПРОФЕСИОНАЛНИ УМЕНИЯ

III.1. ПЛАНИРАНЕ

Планират напредъка за всяка възрастова група и класифицират уменията, които преподават; изготвят ефективни образователни съдържания в рамките на отделните уроци и в целия учебен пакет въз основа на своите знания по съответния предмет или учебна програма.

Създават възможности на учениците да развият своята грамотност, аритметични и компютърни умения, както и съответни умения да разсъждават и учат.

Когато е необходимо, планират, изготвят и проверяват домашни работи, различни от извънкласните задачи и курсови работи, чрез които да поддържат напредъка на учениците и да развиват и затвърдяват наученото.

III.2. ПРЕПОДАВАНЕ

Преподават интересни, добре организирани уроци за всяка възрастова група и класифицират уменията, които преподават като:

- използват подходящи образователни стратегии и ресурси (вкл. електронното обучение), които да удовлетворяват потребностите на учениците, практически да отчетат многообразието и да повишат качеството на обучение и степента на приобщаване;
- доразвиват предишните знания и постижения на учениците, така, че те да се справят с учебните предмети и да показват значителен напредък;
- създават концепции и подходи, които позволяват на учениците да прилагат нови знания, разбиране и умения;
- приспособяват своя език към учениците, като въвеждат нови идеи и ясни понятия и използват ефективно разясненията, въпросите и дискусиите;
- ефективно контролират обучението на всеки един ученик, на отделни групи и на целия клас; по подходящ начин променят методиката на преподаване, за да съответства на даден етап на учебния материал и на потребностите на учениците.

Преподават, привличайки и мотивирайки към уроците като се осведомяват за очакванията на учениците и планират повишаване на техните постижения.

III.3. ОЦЕНЯВАНЕ, КОНТРОЛ И ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ОБРАТНА ВРЪЗКА

Използват ефективно подходящи средства за наблюдение, оценяване, контрол и изготвят стратегии, на базата на които да предложат интересни учебни занимания и да наблюдават напредъка на учениците.

Осигуряват на учениците, колегите си, родителите и здравните асистиенти своевременна, точна и конструктивна обратна връзка за постигнатите от учениците резултати, за техния напредък и областите, в които се развиват.

Подкрепят и направляват учениците, така, че те да могат да възприемат наученото, като определят постигнатия напредък и поставят позитивни цели за подобряване на обучението.

Прилагат оценяването като част от процеса на преподаването, за да определят потребностите на учениците, да наложат реални и привлекателни цели за подобряване на обучението и да планират последващото обучение.

III.4. АНАЛИЗИРАНЕ НА ПРЕПОДАВАНЕТО И НА ОБУЧЕНИЕТО

Правят анализ на ефективността от преподавателската си работа и нейната роля за напредъка, постиженията и благополучието на учениците, като усъвършенстват методите на преподаване, ако това е необходимо.

Правят анализ на влиянието, което обратната връзка оказва на учениците и ги направляват към повишаване *на техните знания*.

III.5. УЧЕБНА СРЕДА

Осигуряват целенасочена и безопасна учебна среда, която да отговаря на съвременните нормативни изисквания, националната политика и ръководствата за защита и благосъстояние на децата и младежите, така, че учениците да се чувстват сигурни и изпълнени с доверие по време на участието си в образователния процес в училище.

Прилагат местните разпоредби за закрила на децата и младежите.

Разкриват и използват възможностите да персонализират и да разширяват обучението в извънучилищна обстановка, когато е възможно да се направи връзка между училищната и извънучилищната среда.

Контролират поведението на учениците творчески, като създават и поддържат ясна и позитивна рамка за дисциплината, в съответствие с политиката на училището.

Използват разнообразни техники и стратегии за контрол върху поведението, като ги адаптират според необходимостта, с цел да се повишат самоконтрола и самостоятелността на учениците.

Допринасят за самоконтрола, самостоятелността и взаимодействието между учениците чрез развиване на социални, емоционални и поведенчески умения.

III.6. РАБОТА В ЕКИП И СЪТРУДНИЧЕСТВО

Работят като членове на един екип и създават възможности за работа с колегите; когато е необходимо направляват тяхната дейност и споделят с тях развитието на ефективна училищна практика.

Осигуряват на колегите, с които работят заедно, подходящо участие и съпричастност към учебния процес и разбиране за дейностите, които очакват да бъдат изпълнени от тях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Кариерното развитие на учителите е свързано с натрупване на знания, умения и компетентности в процеса на заемане и изпълнение на определени длъжности позиции в конкуренция с другите и води до:

- повишаване качеството на образователно-възпитателния процес;
- поемане на нови задължения и отговорности;

Професионалните стандарти служат за самооценка на учителя, гарантират качеството на образованието, предполагат използването на интерактивни методи и подходи за работа с център детето, подпомагат планирането, което повишава качеството на работа. В резултата на тяхното прилагане, се очаква те да:

- мотивират учителите да извършват ефективна промяна в работата си;
- засилват интереса на учителите за обучение и квалификация и осигурят възможност за развитие като ключов елемент от системата за повишаване на качеството и ефективността на педагогическата работа;
- подпомагат учителите при идентифициране на професионалната им готовност и развиват потенциалната им пригодност за по-висока длъжност;
- обвържат професионалната им кариера както с нарастващ престиж и възнаграждение, така и с повече отговорност към педагогическата институция и колегия, към учениците и техните родители;

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Professional Standards for Teachers in England from September 2007
http://www.tda.gov.uk/upload/resources/pdf/s/standards_core.pdf

За контакти:

гл.ас.докт. Диана Петрова Железова, РУ „Ангел Кънчев” – Филиал Силистра
тел.: 086/821521, GSM: 0898585210, e-mail: dianazhelezova@abv.bg

Обобщителен урок с вградени интерактивни методи и техники по предмета "Човекът и природата" в VI клас

автор: докт. Теменужка Богданова Бухчева
научен ръководител: доц. Тодорка Стефанова

Summary: In the examination is presented a model for integrating interactive techniques summarized lessons "Man and Nature" in the six grade. Techniques used to compile physical concept in the context of a theoretical approach summary

Key words: Interactivity, summary, physical concepts, nature, celestial bodies

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на настоящото изследване е да се предложи модел на урок за обобщение и систематизация с вградени интерактивни методи и техники от раздел Физични явления по учебния предмет „Човекът и природата“ в 6 клас.

За постигане на тази цел са поставени за решаване следните **основни задачи**:

- Да се разработят интерактивни методи и техники на обобщена тема от учебната програма за 6 клас.
- Да се разработи модел на обобщителен урок за усвояване на основното физично понятие „Движение“ с вградени интерактивни методи и техники.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В духа на конструктивизма на Ж. Пиаже, подборът на методите в образователния процес трябва да бъде не само адекватен на интелектуалното разпитване на учениците, но и да подпомага за систематизирането на знанията [5]

Алгоритъм за методическа разработка на урок за обобщение и систематизация върху обобщената тема: Дидактически анализ на видовете знания; Цели на обобщената тема; Макроструктура на урока; Структурно-логическа схема, Ход на урока. [1, 4]

I. Дидактически анализ на видовете знания:

1. *Понятия, отразяващи обекти:* всички тела във Вселената;
2. *Понятия, отразяващи величини:* път (траектория), скорост (безопасна), време, дистанция;
3. *Понятия, отразяващи явления:* всички видове движения на телата;
4. *Зависимости, закономерности, закони:* закон за скоростта, закон за пътя, зависимост на движението от траекторията, зависимост на движението от скоростта, зависимост на пътя от скоростта и времето.

II. Цели на обобщената тема:

Образователни:

- Обяснява характеристиките на движението;
- Обяснява разликата между път и траектория;
- Обяснява видовете движения в зависимост от характеристиката скорост;
- Обяснява видовете движение в зависимост от характеристиката траектория;
- Обяснява зависимостта на времето за реакция, спирания път и дистанцията от величината скорост;
- Осмисля елементите на безопасността при движение по пътищата.

Развиващи цели:

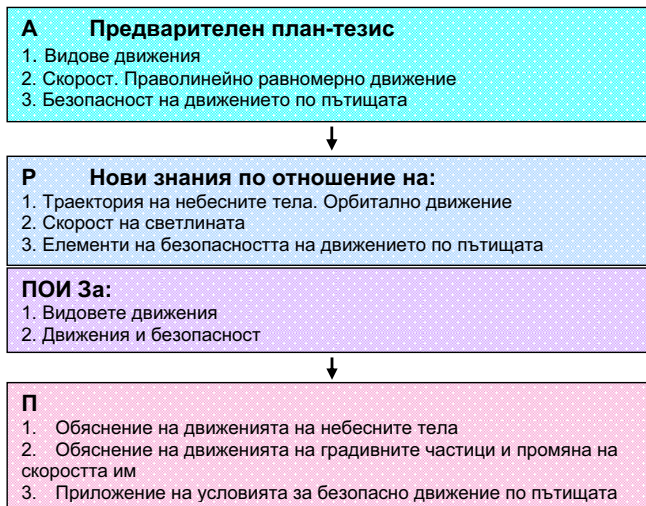
- Умее да сравнява видовете движения;
- Умее да прави аналогия при разглеждане на видовете движения.

Възпитателни цели:

- Изграждане на умения за прилагане на изучените знания;
- Възпитаване на безопасно шофиране при движението по пътищата;

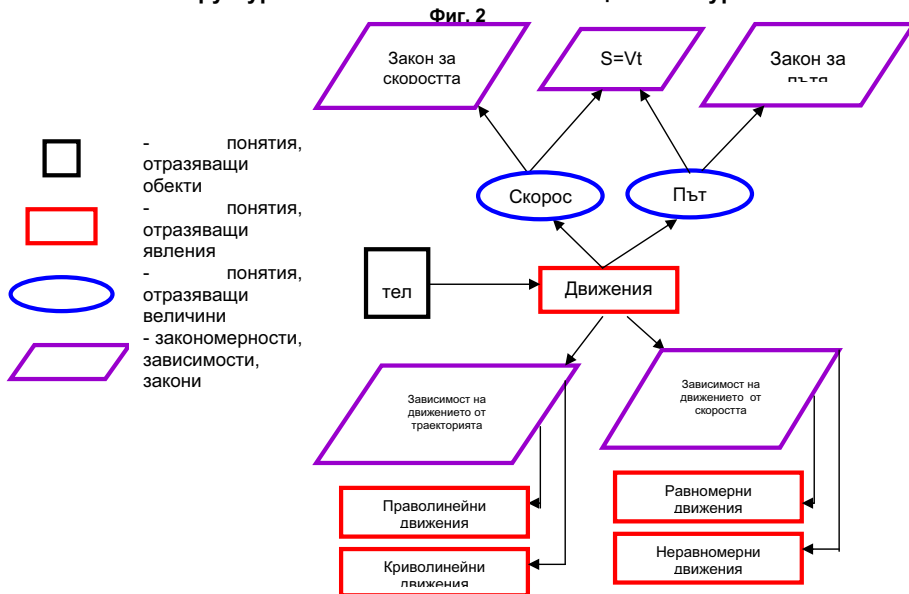
- Формиране на интерес към заобикалящия ни свят.

III. Макроструктура на урока

Фиг.1

IV. Структурно-логическа схема на обобщителния урок –

V. Ход на урока

Неизменна част от нашия живот е преместването на телата от едно положение в друго в пространството.

Учениците попълват таблица в **дидактически лист (4)**, в която се търси обяснение за разкриване на причинно-следствени връзки за понятието „траектория“. От учениците се изисква да свържат колона А с колона С и да получат верните твърдения. (Таблица 1)

Таблица 1

А	Б	С
1. При летящ самолет в небето след него наблюдаваме бяла линия	Защо?	1. траекторията, по която се движи, е мислена.
2. Когато хвърлим баскетболна топка към коша, не се наблюдават видими следи		2. при движението се описва траекторията.
3. Когато през зимата автомобил се движи, оставя следи по снега		3. описва траекторията си на движение.

Следва открояване на разликата между понятията: „траектория“ и „път“.

Учителят провокира въображението на учениците: Представете си, че карате колело по улицата, покрай Вас минава автомобил като се отдалечава бързо. *Защо автомобилът изминава по-голямо разстояние от Вас за същото време?*

Отговорът разкриват важната характеристика на движението „скорост“.

Учениците са се подготвили с различни примери от живота и любопитни примери от енциклопедии, интернет и др. източници за най-бързо движещото се животно; най-бавно движещото се животно; скоростта, с която се движи човек при бърза походка и др.

Учителят провокира интерес към физичните явления и процеси и дава **ново знание** с въпроса: *Какво знаем за скоростта на светлината? С коя скорост може да се сравни?*

Учениците попълват таблица „Помисли и свържи“ от дидактически лист, в която са посочени примери за различни видове движения. Всички работят самостоятелно, сравняват и обобщават верните твърдения (4). (Таблица 2)

Таблица 2

Колона 1		Колона 2
За равни интервали от време тяло изминава равни пътища	Следователно	Движението е равномерно.
За равни интервали от време тяло изминава различни пътища		Движението е неравномерно.
Траекторията на движение на едно тяло е права линия		Движението е праволинейно.
Траекторията на движение на едно тяло е Крива линия		Движението е криволинейно.

Учителят свързва знанията за движенията на телата с движенията на небесните тела (опорни знания от 5 клас): Луната извършва движение около Земята. *Какво е това движение по вид?* (равномерно орбитално, т.е. движение по окръжност)

Разсъжденията, направени от учениците и обобщени от учителя, ще бъдат използвани в по-късен етап, когато се разглеждат криволинейните движения (**ново знание**).

Учениците работят самостоятелно в дидактически лист като попълват диаграма на Вен (1, 2, 3, 4). (Фиг. 3)

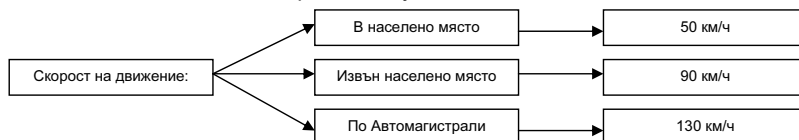
Фиг. 3

Извежда се общото между движенията: И при двата вида движения, тялото описва траектория, изминава някакъв път с някаква скорост.

Учителят задава провокиращ въпрос: *Защо пешеходните пътеки, по които пресичаме, се наричат тип „зебра“? А какви други видове познавате?*

С отговорите се цели да се направи преход към темата за безопасност на движението.

Учениците попълват **спрей диаграма (1, 4)** (Фиг. 4) за разрешената скорост на движение на лек автомобил в различни участъци :

Фиг.4

Учителят задава въпрос, с който проверява мисленето на учениците: *Каква скорост е необходима за безопасността?* (съобразена скорост)

Представете си, че се возите в автомобил с родителите си. *Каква реакция наблюдавате у шофьора, когато без предупреждение пешеходец тръгне да пресича платното за движение?* (мисловен експеримент)

Някой знае ли ориентировъчно колко е времето за реакция? (0,5 до 1 секунда)

Дискусията продължава с въпроса: *Какво всъщност представлява спирачния път?*

Когато сте се возили с родителите си, обръщали ли сте внимание, че вашата кола се движи на известно разстояние от движещата се пред вас?

Коментира се понятието „дистанция“ и влиянието ѝ върху безопасността на движението на превозните средства.

Всички ученици дават примери, след това се достига до **извод** за безопасен спирачен път: фактори за безопасен спирачен път са съобразената скорост на движение, видът на настилка и състоянието на превозното средство.

Учителят посочва интересен факт: *Знаете ли каква е причината велосипедистите да използват светлоотражателни елечета през нощта?*

Обобщават се изводите: това води до намаляване на риска от евентуален инцидент. Пешеходците трябва да пресичат на точно определените за това места –

пешеходните пътеки. Водачите са длъжни да се движат със съобразена скорост и на безопасна дистанция.

Дидактически лист за понятието „Движение”

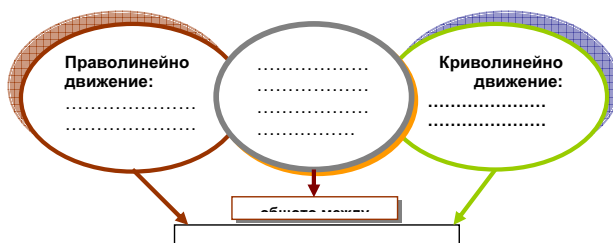
1. Свържете колона А с колона С като използвате за връзка колона Б:

А	Б	С
1. При летящ самолет в небето след него наблюдаваме бяла линия	Защото	1. траекторията, по която се движи, е мислена.
2. Когато хвърлим баскетболна топка към коша, не се наблюдават видими следи		2. при движението се описва траекторията.
3. Когато през зимата автомобил се движи, оставя следи по снега		3. описва траекторията си на движение.

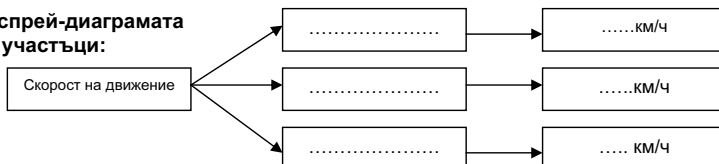
2. Таблица „Помисли и свържи”. Свържете със стрелки изреченията от колона 1 с тези от колона 2 така, че да изразяват верни твърдения:

Колона 1		Колона 2
За равни интервали от време тяло изминава равни пътища	Следователно	Движението му е равномерно
За равни интервали от време тяло изминава различни пътища		Движението му е неравномерно
Траекторията на движение на едно тяло е права линия		Движението е праволинейно
Траекторията на движение на едно тяло е Крива линия		Движението е криволинейно.

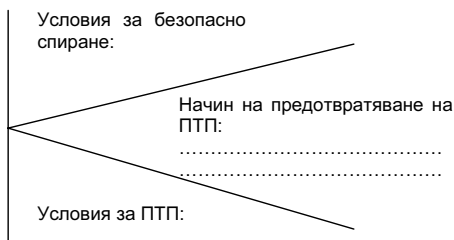
3. Попълнете диаграмата на Вен като сравните видовете движения:

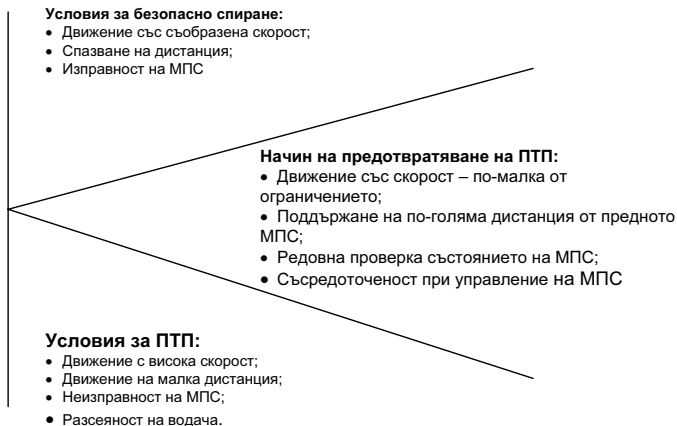
5. Попълнете спрей-диаграмата за различните участъци:

6. Попълнете Ка диаграмата :

Учителят финализира обобщителния урок като задава за самостоятелна работа на учениците да попълнят в **дидактически лист Ка диаграма (1, 2, 3, 4)** за безопасност на движението по пътищата. (Фиг. 6)

Фиг. 6

След изслушване на идеите на различни ученици, се обобщават вариантите за предотвратяване на инцидент.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- 1) Чрез обобщителните уроци могат най-добре да се видят обобщените резултати от учебната работа и съответно при нужда да се коригират
- 2) Интерактивни методи и техники, интегрирани в обобщителните уроци, водят до активизиране на самостоятелната познавателна дейност на учениците.
- 3) Интерактивната образователна среда превръща децата от пасивни наблюдатели в активни партньори и творци на собствените си знания.
- 4) Интерактивните методи и техники спомагат за преодоляване на бариерите в обучаването, генерирането и обмислянето на идеи.

Литература

- [1] Богданова, Т., Използване на иновационни дидактически технологии в обучението по физика, сборник с методически разработки, РИТТ, Силистра, 2002
- [2] Богданова, Т., Иновационни образователни технологии при педагогическата практика по физика, учебно пособие, Изд. „РИТТ“, Силистра, 2005
- [3] Богданова, Т. Разработване на интерактивни техники от учебния предмет „Човекът и природата“, 6 клас. В: Научни трудове том 46, серия 7.3, Майски научни четения, Русе, 2007, с. 201-206
- [4] Дипломна работа на тема: Обучаващ експеримент за усвояване на основните физични понятия по „Човекът и природата“, 5 и 6 клас, , РУ „А. Кънчев“, Филиал-Силистра, 2010 с научен ръководител гл. ас. Т. Богданова
- [5] Десев, Л., Психология на учебния процес. С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 1993

За контакти

Гл. ас. докторант Теменужка Богданова, РУ „А. Кънчев“, Филиал- Силистра, катедра Технически и природоматематически науки, каб. 417, тел. 086 / 821 521 217, E-mail betina93@abv.bg

Модел на интерактивен урок върху обобщената тема „Механична сила” по предмета "Човекът и природата" в 6 клас

автор: Елис Ибрям Рамадан

научен ръководител: гл. ас. докт. Теменушка Богданова

***Summary:** In the examination is presented a model for integrating interactive techniques summarized lessons "Man and Nature" in the six grade. Techniques used to compile physical concept in the context of a theoretical approach summary*

***Key words:** Interactivity, summary, physical concepts, nature, celestial bodies*

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на настоящото изследване е да проведе урок за обобщение и систематизация с вградени интерактивни методи и техники от раздел Физични явления по учебния предмет „Човекът и природата” в 6 клас.

За постигане на тази цел са поставени за решаване следните **основни задачи**:

Да се разработи модел на обобщителен урок с вградени интерактивни методи и техники за усвояване на основното физично понятие „Механична сила” по учебния предмет „Човекът и природата” в 6 клас; Да се изнесе урок в базово училище на община Силистра; Да се проведе анкета с учениците, участващи в провеждането на обобщителния урок и се анализират резултатите.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Алгоритъм за методическа разработка на урок за обобщение и систематизация върху обобщената тема: Дидактически анализ на видовете знания; Цели на обобщената тема; Макроструктура на урока; Структурно-логическа схема, Ход на урока. [1, 2, 4]

I. Дидактически анализ на видовете знания:

1. Понятия, отразяващи обекти: твърдите тела
2. Понятия, отразяващи величини: сила, сила на триене, сила на тежестта, гравитационна сила, сила на еластичност, сила на реакция на опората, атмосферно налягане, маса на телата, земно ускорение;
3. Понятия, отразяващи явления: взаимодействие на телата;
4. Зависимости, закономерности, закони: зависимост на силата на триене от повърхността, зависимост на деформацията от действащите сили, зависимост между реакция на опората и силата на тежестта, зависимост на налягането от произведението на силата и площта, зависимост на атмосферното налягане от височината.

II. Цели на обобщената тема:

Образователни: Умее да прави разлика между сила на тежестта и тегло; Осмисля силата на триене и нейната роля; Описва действието на силите върху телата; Обяснява действието на уравновесени и неуравновесени сили;

Развиващи цели: Умее да сравнява и анализира чрез диаграма на Вен; Умее да разкрива причинно-следствените връзки; Развиване на логическо мислене чрез попълване на логическата схема за уравновесени и неуравновесени сили.

Възпитателни цели: Умение за работа в екип при попълване на диаграма на Вен; Изграждане на научен светоглед чрез обяснение на действието на силите; Формиране на интерес към физиката чрез самостоятелно мислене и атрактивни примери.

III. Макроструктура на урока (Приложение 1)

IV. Структурно-логическа схема (Приложение 3)

V. Ход на урока:

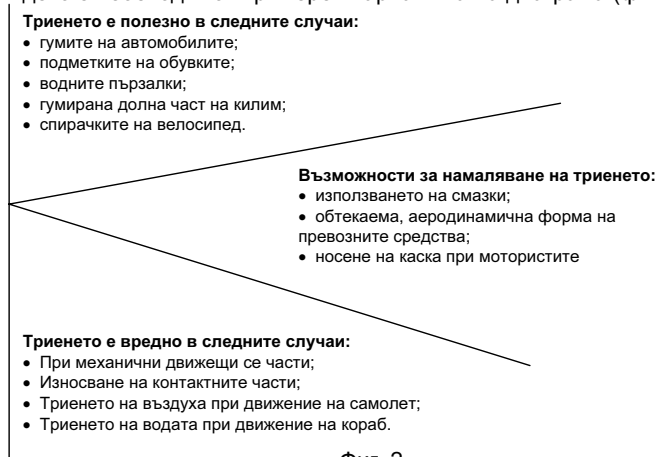
Учителят демонстрира опит: Под двата края на линейката се поставят две дървени трупчета, върху линейката се поставя теглилка. *Коя е силата, действаща на опората, на която е поставено тялото? Можем ли да я сравним със силата, с която Земята привлича телата?* Сравнете по какво си приличат и различават двете сили? На учениците се предоставя **дидактически лист** с непълнена **диаграмата на Вен** (фиг. 1). Учениците работят по двойки, както стоят по двама на чин. Те обмислят заедно идеите си като в двата крайни кръга записват двата вида сили, а в средния, обединяващ ги кръг, записват общото между тях.

Фиг. 1

Чрез попълване на тази техника изграждаме у учениците умения за сравнения и самостоятелна работа.

Представете си, че се спускате по водна пързалка. За какво служи водата, която се стича? Посочете примери, където е необходимо да се намали триенето. Има ли случаи, в които силите на триене улесняват дейността ни? Нека да сравним силите на триене в следните случаи: тяло се хлъзга (тялото се движи със сили на триене); тяло се търкаля (тялото се движи със сили на търкаляне). **У учениците се формират умения за сравнение и причинно-следствени връзки.** Следва учениците да попълнят **Ка диаграма** [1,4], свързана с явлениято „триене“. Учениците работят самостоятелно, като в горната част се записват примери, в които е полезно триенето, а в долната част учениците записват област или дейност, където триенето е вредно. Търсят се възможности за намаляване на триенето, в случаите, където е необходимо. Примерен вариант на Ка диаграма (фиг. 2).

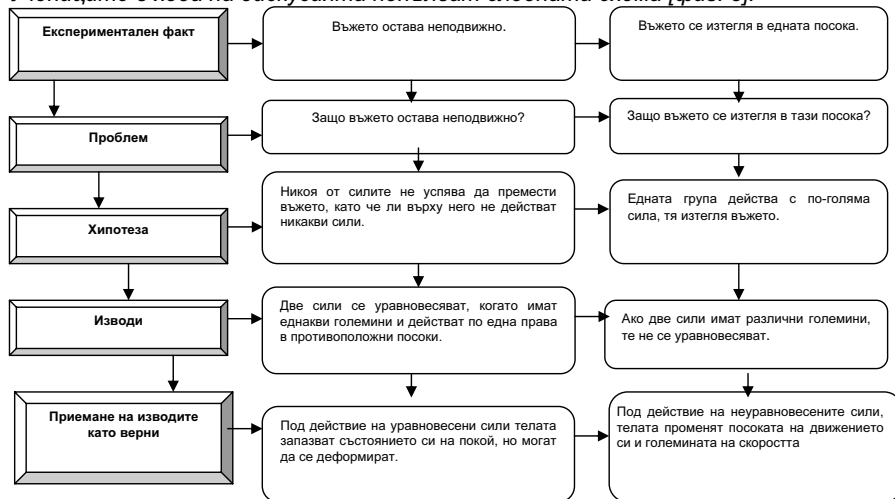
Фиг. 2

Чрез тази *интерактивна техника* учениците **осмислят** силите на триене и техните приложни аспекти.

Учителят провокира въображението на учениците със следния пример: (мисловен експеримент) *представете си, че две групи ученици дърпат въже. Започва обща дискусия.*

Въпроси за ръководената дискусия [4]: 1) Кога са възможни двата случая при тегленето на въже? 2) Какво показва факта, че въжето остава неподвижно (изтегля се в едната посока)? 3) При какви условия е изпълнено действието на уравнилосените и неуровнилосените сили? 4) Какъв е резултатът от действията на уравнилосените и неуровнилосени сили?

Учениците в хода на дискусията попълват следната схема [фиг. 3]:

Фиг. 3

Формира се у учениците умение за сравнение и анализ.

Учителят задава самостоятелна работа на учениците, в която са посочени примери за действието на силите, търсят се отговори на въпросите: 1. Човек стои неподвижно на пейка. *Коя сила уравнилосява неговата тежест?* 2. На пружина е окачена теглилка (неподвижна). *Коя сила я уравнилосява?* 3. Парашутист пада, без да променя скоростта и посоката си на движение. *Коя сила уравнилосява силата на тежестта?* Верните отговори разкриват резултатите от действието на уравнилосените сили. Учителят прави **връзка** с неуровнилосени сили: Преди да се отвори парашута, скоростта на парашутиста се увеличава. *Каква е причината за това? Какви са действащите сили?*

Извод: Когато силите не се уравнилосават, тялото на което действат, променя се скоростта, посоката си на движение или двете. **Формират се умения за сравнение между уравнилосени и неуровнилосени сили.**

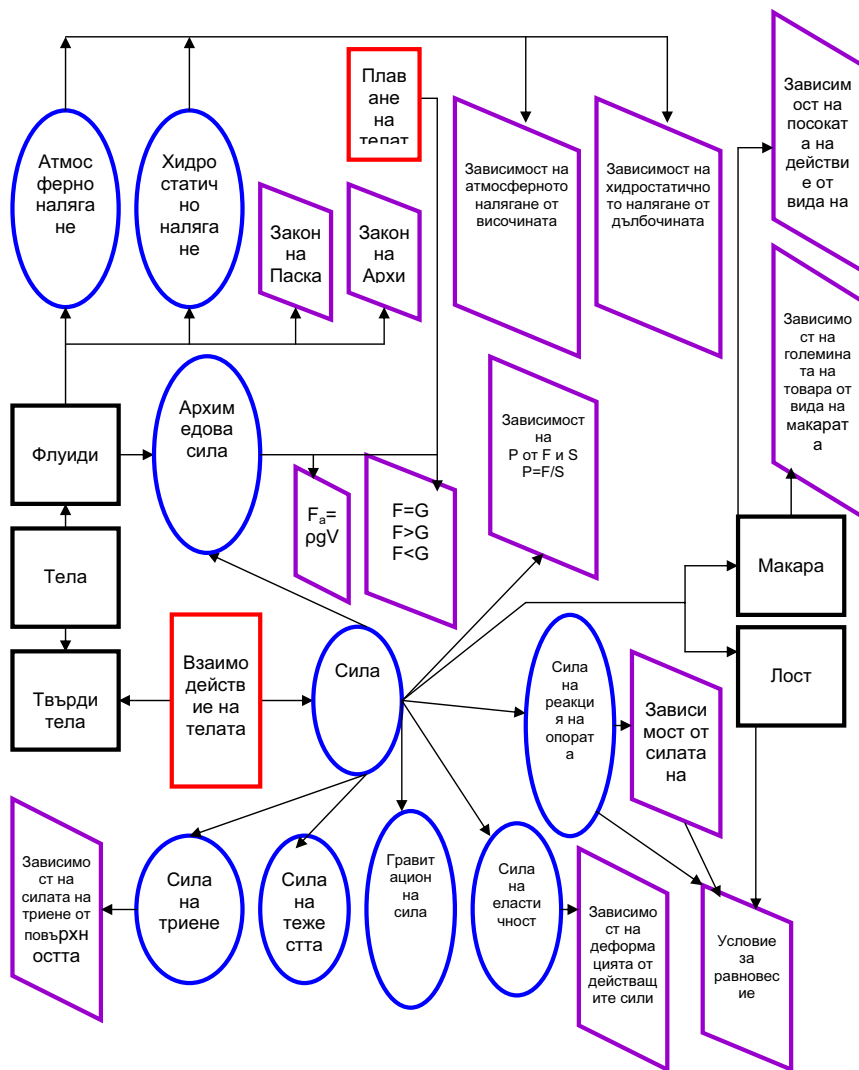
Провежда се следния експеримент. В чаша се поставя свещ (по-ниска от ръба на чашата). Запалва се. Поставя се стъклена плочка върху чашата. Свещта изгасва. *Как да обясним този факт?* Физичният експеримент провокира мозъчна атака. На дъската е предоставена логическа схема [3], която е попълнена само в лявата част (Приложение 2). По този алгоритъм се провежда устна мозъчна атака.

Целта ни е да формираме умения за прилагане на знанията от обобщената тема, умения у учениците за водене на спор, за собствени становища.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Интерактивни методи и техники, интегрирани в обобщителните уроци, спомагат за подреждане на знанията на учениците в система и откриване на междупредметните връзки. Резултатите от анкетата, проведена с изследваните ученици, убедително илюстрира интерес към учебното съдържание по „Човекът и природата“ и неговите практико-приложни аспекти.

Приложение 3 - Структурно-логическа схема на обобщителния урок

Приложение 1

Приложение 2

Литература

[1] Богданова, Т., Използване на иновационни дидактически технологии в обучението по физика, сборник с методически разработки, РИТТ, Силистра, 2002

[2] Богданова, Т., Иновационни образователни технологии при педагогическата практика по физика, учебно пособие, Изд. „РИТТ“, Силистра, 2005

[3] Богданова, Т. Разработване на интерактивни техники от учебния предмет „Човекът и природата“, 6 клас. В: Научни трудове том 46, серия 7.3, Майски научни четения, Русе, 2007, с. 201-206

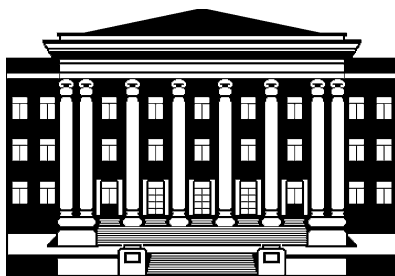
[4] Дипломна работа на тема: Обучаващ експеримент за усвояване на основните физични понятия по „Човекът и природата“, 5 и 6 клас, РУ „А. Кънчев“, Филиал-Силистра, 2010 с научен ръководител гл. ас. Т. Богданова

За контакти

Елис Ибрям Рамадан, IV курс, спец. Физика и информатика, РУ „Ангел Кънчев“, Филиал-Силистра, фак. номер 078661, e-mail meleim_m@abv.bg

Гл. ас. докт. Теменужка Богданова, Филиал- Силистра към РУ „А. Кънчев“, Катедра Технически и природоматематически науки, E-mail betina93@abv.bg

**РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“АНГЕЛ КЪНЧЕВ”**

СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ СНС'12

П О К А Н А

Русе, ул. "Студентска" 8

Русенски университет
“Ангел Кънчев”

Филиал - Силистра

СБОРНИК ДОКЛАДИ

на

СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’11

Под общата редакция на:
гл.ас. докт. Галина Лечева

Отговорен редактор:
доц. д-р Ангел Смрикаров

Народност българска
Първо издание

Формат: А5
Коли: 5.25
Тираж: 20 бр.

ISSN 1311-3321

ИЗДАТЕЛСКИ ЦЕНТЪР
на Русенския университет “Ангел Кънчев”